

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Antti Ahlholm

Haitallisten vieraslajien torjunnan ilmeneminen yleistajuisissa ja asiantuntijateksteissä

Ketkä torjuvat ja mitä?

Markkinoinnin ja viestinnän akateeminen yksikkö
Viestintätieteiden pro gradu -tutkielma
Teknisen viestinnän maisteriohjelma

Vaasa 2024

VAASAN YLIOPISTO**Markkinoinnin ja viestinnän akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Antti Ahlholm		
Tutkielman nimi:	Haitallisten vieraslajien torjunnan ilmeneminen yleistajuisissa ja asiantuntijateksteissä : Ketkä torjuvat ja mitä?		
Tutkinto:	Filosofian maisteri		
Oppiaine:	Tekninen viestintä		
Työn ohjaaja:	Niina Nissilä		
Valmistumisvuosi:	2024	Sivumäärä:	121

TIIVISTELMÄ:

Tutkielmani aiheena on se, miten haitallisten vieraslajien torjunnan käsite ilmenee erilaisissa tekstilajeissa. Tutkimukseni tavoitteena on ollut osoittaa, miten haitallisten vieraslajien torjuntaa käsitellään ja kuvataan yleistajuisissa teksteissä ja asiantuntijateksteissä, ja miten mainittujen tekstilajien käsitykset haitallisten vieraslajien torjunnasta poikkeavat toisistaan. Varsinaiset tutkimuskysymykset ovat: 1. Millaisia haitallisten vieraslajien torjuntaan kuuluvia käsitteitä ja käsitejärjestelmiä aineistossani on havaittavissa? 2. Miten vertailtavina olevista tekstilajeista muodostamani käsitejärjestelmät poikkeavat toisistaan?

Tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt systemaattista käsiteanalyysia ja sen työkaluja kuten terminologisen tutkimuksen käsitteistöä ja satelliittimallia. Aineisto on kolmiosainen, sillä se koostuu yleistajuisista teksteistä ja kahteen osaan jakamistani asiantuntijateksteistä: virkakielisistä ja säädöskielisistä teksteistä. Aineistona tutkimuksessani on ollut yleistajuisessa aineiston osuudessa Yleisradion vieraslajit-tunnisteella koottuja tekstimuotoisia uutisjuttuja vuodelta 2023, virkakielisten tekstien osuudessa maa- ja metsätalousministeriön vuonna 2021 julkaisema yhdistetty hallintasuunnitelma haitallisten vieraslajien torjumiseksi ja vuonna 2024 julkaistu hallintasuunnitelman täydennys sekä säädöskielisten tekstien osuudessa kansallinen vieraslajilaki ja asetus (2015 ja 2019/2023). Tutkimuksen tuloksena olen muodostanut vieraslajien torjunnan käsitteestä kolme vieraslajien torjuntaa kuvaavaa kokonaiskuvaa, jotka ovat muodostuneet analysoitavien tekstien ominaisuuksien mukaisesti. Keskeisinä oletuksina tutkimuksessani on ollut muun muassa, että haitallisten vieraslajien torjunta on monimuotoinen ja laaja käsite, ja että vertailtavissa tekstilajeissa ilmenee eroavaisuuksia käsitteen laajuudessa ja ilmaisun terminologisessa yhdenmukaisuudessa.

Havaintoina on, että jokaisesta aineiston osuudesta löytyy monipuolisesti ja vaihtelevista lähtökohdista esitettyinä haitallisten vieraslajien torjuntaan liittyviä toimijoiden ja kohteiden käsitteitä. Yleiskielisten tekstien käsitteistö ei ole niin runsasta kuin asiantuntijateksteissä, mikä tulee esille myös käsitejärjestelmissä. Käsitteistöltään ja hierarkialtaan runsaimmat käsitejärjestelmät ja satelliittimallit eli aiheen kokonaiskuvat muodostuivat virkakielisten tekstien aineiston osuudesta. Ylen aineiston osuus oli kokonaiskuvista niukin niin käsitteistöltään kuin hierarkialtaan. Käsitteiden välinen hierarkia oli asiantuntijateksteissä selkeämmin löydettävissä kuin yleiskielisistä teksteistä, etenkin kohteita poimittaessa. Oletus siitä, että aineistoni asiantuntijatekstit olisivat laaja-alaisemmin ilmiöön perehtyneitä ja terminologisesti yhtenäisempiä kuin yleistajuisien tekstien viestintä, näyttäisi saavan tutkimuksessa tukea. Tulosten avulla tekstien käsitteistöön liittyvä puutteita voidaan osoittaa ja korjata, minkä lisäksi visuaalisen esittämisen merkitys tekstien arvioinnissa nousee esille.

AVAINSANAT: vieraslajit, haitalliset vieraslajit, haitallisten vieraslajien torjunta, terminologia, käsitteet, käsiteanalyysi, systemaattinen käsiteanalyysi, yleiskieli, erikoiskieli

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Tavoite	8
1.2	Aineisto	11
1.3	Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen eteneminen	14
2	Terminologinen ja erikoiskielen tutkimus	18
2.1	Terminologinen tutkimus	18
2.2	Terminologisen tutkimuksen peruskäsitteet	19
2.2.1	Tarkoite	20
2.2.2	Käsite	20
2.2.3	Erilaiset käsitteet ja tarkoitteet	21
2.2.4	Käsitepiirteet	22
2.2.5	Käsitteen sisältö ja ala	23
2.2.6	Käsitesuhteet ja -järjestelmät	23
2.2.7	Termi ja määritelmä	26
2.3	Systemaattinen käsiteanalyysi	27
2.4	Yleiskieli, erikoiskieli ja eri tekstilajit tutkimusaineistoissani	30
3	Vieraslajit	35
3.1	Katsaus vieraslajien määritelmiin, ominaisuuksiin ja tutkimukseen	35
3.1.1	Ominaisuuksia	36
3.1.2	Vieraslajin vieruskäsitteitä	38
3.1.3	Vieraslajien jaottelusta ja terminologisista tutkimuksista	39
3.2	Haitallisten vieraslajien torjunta	41
3.2.1	Lainsäädäntö ja hallintasuunnitelmat	43
3.2.2	Kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö sekä torjumiskeinoja	44
4	Haitallisten vieraslajien torjunnan käsitteiden ja käsitejärjestelmien analyysi	46
4.1	Kokonaiskuvien luominen haitallisten vieraslajien torjunnasta	46
4.1.1	Satelliittimallien kokoaminen	48
4.1.2	Ongelmallisuudet analyysissä	51

4.2	Haitallisten vieraslajien torjunta yleistajuisissa teksteissä	53
4.2.1	Toimijat yleistajuisissa teksteissä	57
4.2.2	Kohteet yleistajuisissa teksteissä	60
4.3	Haitallisten vieraslajien torjunta asiantuntijateksteissä	66
4.3.1	Virkakieliset tekstit	66
4.3.2	Säädöskieliset tekstit	71
4.4	Aineiston osuuksien ja muodostettujen käsitejärjestelmien eroja ja yhtäläisyyksiä	75
4.5	Tulokset	77
5	Päätäntö	85
	Lähteet	92
	Liitteet	101
	Liite 1. Aineisto	101
	Liite 2. Satelliittimalli: Yleiskieliset toimijat	104
	Liite 3. Satelliittimalli: Virkakieliset tekstit, hallintasuunnitelma v. 2021	105
	Liite 3.1 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.1, 'toimijat'	106
	Liite 3.2 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.2, 'toimijat'	107
	Liite 3.3 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.3, 'toimijat'	108
	Liite 3.4 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.4, 'toimijat'	109
	Liite 3.5 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.5, 'toimijat'	110
	Liite 3.6 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.6, 'kohteet'	111
	Liite 3.7 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.7, 'kohteet'	112
	Liite 3.8 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.8, 'kohteet'	113
	Liite 3.9 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.9, 'kohteet'	114
	Liite 4. Satelliittimalli: Virkakieliset tekstit, hallintasuunnitelma v. 2024	115
	Liite 4.1. Virkakieliset tekstit: osakuva 4.1, 'toimijat'	116
	Liite 4.2. Virkakieliset tekstit: osakuva 4.2, 'toimijat'	117
	Liite 5. Satelliittimalli: Säädöskieliset tekstit	118
	Liite 5.1. Säädöskieliset tekstit: osakuva 5.1, 'kohteet'	119
	Liite 5.2. Säädöskieliset tekstit: osakuva 5.2, 'kohteet'	120

Liite 5.3. Säädoskieliset tekstit: osakuva 5.3, 'kohteet'	121
---	-----

Kuviot

Kuvio 1. Kansallisen vieraslajisivuston tiedoista muodostettu vieraslajihierarkia.	39
Kuvio 2. Kolmen eri uutisen muodostettujen käsitejärjestelmien toimijoita.	58
Kuvio 3. Toimijat yleistajuisten tekstien osuudessa.	59
Kuvio 4. Kolmesta minkki- ja supikoirauutisesta muodostetut käsitejärjestelmät.	61
Kuvio 5. Komealupiineja käsittelevien kahden uutisen käsitejärjestelmät.	63
Kuvio 6. Kohteet yleiskielisten tekstien aineiston osuudessa.	64
Kuvio 7. Osakuva toimijoiden satelliittimallista vuoden 2024 hallintasuunnitelmassa.	68
Kuvio 8. Kohteet vuoden 2024 hallintasuunnitelmassa virkakielisissä teksteissä.	70
Kuvio 9. Toimijat kansallisessa laissa eli säädoskielisessä tekstissä.	72
Kuvio 10. Kohteita säädoskielisten tekstien osuudessa.	73
Kuvio 11. Lajit ja lajiryhmät samalla hierarkian tasolla.	74

Taulukot

Taulukko 1. Tutkimuskysymykset, -aineisto, -menetelmä ja -tulos.	16
Taulukko 2. Toimijoiden ja kohteiden kuvaukset ja ohjaavat kysymykset.	47

1 Johdanto

Euroopan Unionin vieraslajiasetuksen (2014) mukaan haitalliset vieraslajit ovat yksi luonnon monimuotoisuuden ja ihmisten hyvinvointia palvelevien ekosysteemien suurimmista uhista. Pelkästään unionin alueella ja Euroopan maissa esiintyvistä noin 12 000 vieraslajista 10–15 prosenttia on haitallisia. Maailmanlaajuisesti lähemmäs 10 prosenttia 37 000 vieraslajista uhkaa luontoa, taloutta, ruokaturvaa ja ihmisten terveyttä (EU, 2023). Vieraslajien leviämistä edistävät ihmisen haluttomuus ja kyvyttömyys estää vieraslajien leviämistä, maailmanlaajuiset kauppa- ja kulkuyhteydet sekä ilmastonmuutos.

Tyypillisesti vieraslaji viittaa eliölajiin, joka on levinnyt luontaisen levinneisyysalueensa ulkopuolelle ihmisen tahallisesta tai tahattomasta myötävaikutuksesta (ks. esim. Euroopan Unioni, 2014; Paulomäki ja muut, 2023; Vieraslajit.fi, n.d.a). Vieraslaji voi olla ihmisille hyödyksi tai haitaksi, mutta uhatessaan luonnon monimuotoisuutta ja ekosysteemi-palveluja vieraslajia voidaan kutsua haitalliseksi vieraslajiksi. Sekä EU:n että Suomen lainsäädännön mukaan haitallisten vieraslajien maahantuonti, kasvatus, myynti ja muu hallussapito sekä ympäristöön päästäminen on kielletty (ks. Vieraslajit.fi, n.d.a).

Juuri haitallisten vieraslajien äärellä keskustelu vieraslajeista kääntyy uhkakuviin ja huoliin: vieraslajien sosiaalisiin, taloudellisiin, terveydellisiin ja ekologisiin haittoihin. Haittojen ja niiden aiheuttamien vaikutusten vuoksi ihmiset pyrkivät myös vaikuttamaan haitallisten vieraslajien leviämisen estämiseksi ja niiden rajoittamiseksi ja poistamiseksi. Tällaisen toiminnan kohdalla voidaan puhua haitallisten vieraslajien torjunnasta. Haitalliset vieraslajit ja niiden torjunta ovat tutkimukseni keskiössä.

Jo yksin vieraslajien runsas kirjo eläimistä sieniin tekee torjunnasta monimuotoisen ilmiön. Ilmiön laajuuden vuoksi torjunnassa on tarvetta tiedolliselle erikoistumiselle, sillä erikoisosaamista vaikkapa eläinten tai kasvien parissa on monenlaista. Toisaalta erikoiskielisiä tekstejä yleistajuistetaan, jotta tieto vieraslajeista saavuttaa yleisön, eli muutkin kuin aihepiiriä sivuavien erikoisalojen asiantuntijat. Yhteinen näkemys vie eteenpäin;

haitallisten vieraslajien torjuntaa edesauttaa kaikkien toimijoiden, viranomaisten ja kansalaisten yhteistyö (Maa- ja metsätalousministeriö, n.d).

Yleisön tiedottaminen kuten median uutisoinnit perustuvat osaltaan yleistajuisiin teksteihin ja asiantuntijaviestinnän yleistajuistamiseen (ks. Koskela, 2002). Yleistajuisten tekstien ja erikoiskielisten asiantuntijatekstien kesken haitallisten vieraslajien torjunnan käsite voikin ilmetä erilaisena. Asiantuntijoiden välinen viestintä poikkeaa usein merkittävästi maallikkoyleisölle kohdennetusta viestinnästä, jolloin ilmaisun tapa ja tarkkuus käsitteestä voivat vaihdella merkittävästi. Yleistajuisella tekstillä viitataan kieliyhteisön yhteisesti ymmärtämään kieleen (Sanastotyön käsikirja, 1988, s. 11), kun taas asiantuntijatekstit ovat alojensa asiantuntijoiden luomia tekstejä (ks. Gotti, 2011, s. 17–18). Asiantuntijatekstit voivat kohdistua asiantuntijoiden keskinäiseen viestintään, opastaviin tarkoituksiin tai laajalle yleisölle. Tässä järjestyksessä asiantuntijatekstit muuntuvat asteittain erikoiskielisestä kohti yleistajuistettua tekstiä.

Tutkimuksessani olen kiinnostunut luomaan haitallisten vieraslajien torjunnasta rajatun kokonaiskuvan niin yleistajuisista teksteistä kuin asiantuntijateksteistä. Tutkimuksessani olen myös vertaillut yleiskielisten ja asiantuntijatekstien tapoja käsitellä lajeja ja niiden torjuntaa. Vertailu voi antaa parempaa ymmärrystä siitä, millaisena haitallisten vieraslajien torjunta näyttäytyy eri kohderyhmille, miten asiantuntijatekstejä yleistajuistetaan ja mihin aiheena olevaa ilmiötä yleisölle kuvatessa keskitytään. Koska aineistonani on Ylen uutisjuttuja, tutkimus voi antaa myös uutta tietoa Ylen toiminnasta; mitkä toimijat ja vieraslajit päätyvät uutisointiin ja mitkä jäävät sen ulkopuolelle. Terminologisen tutkimuksen ja systemaattisen käsiteanalyysin keinoin olen tutkinut, millaisia aihepiirin käsitteitä eri tekstit käsittelevät, millaista informaatiota tekstit tarjoavat torjunnasta ja miten tekstit poikkeavat toisistaan. Tutkimukseni on siten kuvaileva ja vertaileva.

1.1 Tavoite

Tutkimukseni tavoitteena on osoittaa, miten haitallisten vieraslajien torjuntaa käsitellään ja kuvataan yleistajuisissa sekä asiantuntijateksteissä, ja kuinka mainittujen tekstilajien käsitykset torjunnasta poikkeavat toisistaan. Yleistajuisia tekstejä ovat tutkimuksessani Ylen vieraslajiaiheiset uutisjutut. Asiantuntijatekstit jaan kahteen osaan: virkakielisiin teksteihin ja säädöskielisiin teksteihin. Virkakielisillä teksteillä viitataan aineistonani olevaan hallintasuunnitelmaan ja sen täydennykseen, ja säädöskielisillä teksteillä aineistonani oleviin lainsäädännön teksteihin, siis kansalliseen vieraslajilakiin ja -asetukseen. Esittelen aineiston tarkemmin seuraavassa luvussa.

Ideanani on muodostaa tekstilajien pohjalta kolme kokonaiskuvaa haitallisten vieraslajien torjunnan käsitteestä vertailtaviksi keskenään. Tekstilajeilla viitataan kielellisiin konventioihin, jotka poikkeavat toisistaan esimerkiksi tekstillisesti, viestintäkanaviensa tai kohdeyleisönsä perusteella (ks. Tieteen termipankki, 2020b; Saukkonen, 2012, s. 240–241). Tutkimukseni kiinnostuksena olevat tekstilajit sijoittuvat jokainen eri kohtaan yleistajuista ja erikoiskielistä tekstiä kuvaavalla janalla, niin sanotulla erikoisalaviestinnän jatkumolla. Kuvaan tekstilajeja sekä aineistoni tekstien oletukselliset sijainnit erikoisalan jatkumolla tarkemmin luvussa 2.4.

Koska olen kiinnostunut haitallisten vieraslajien torjunnasta suomalaisesta näkökulmasta, olen perehtynyt aihepiiriin nimenomaisesti Suomessa sovellettavasta kansallisesta ja Euroopan unioni -lähtöisestä menettelystä käsin. Menetelmällisesti olen lähestynyt tutkimukseni aihetta systemaattisen käsiteanalyysin avulla, eli olen etsinyt käyttämästäni aineistosta käsitetietoutta ja koostanut niistä vertailtaville tekstilajeille tyypillisiä käsitepiirteitä. Esittämäni tutkimusasetelmaan ja lähestymistapaan perustuen olen käyttänyt tutkimuksessani seuraavia tutkimuskysymyksiä:

- 1) Millaisia haitallisten vieraslajien torjuntaan kuuluvia käsitteitä ja käsitejärjestelmiä aineistossani on havaittavissa?
- 2) Miten vertailtavina olevista tekstilajeista muodostamani käsitejärjestelmät poikkeavat toisistaan?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kautta pureudun torjunnassa ilmenevään toimintaan ja luon kokonaiskuvat torjunnan käsitteestä. Tarkastelen toiminnan näkökulmasta torjunnan toimijoita ja kohteita. Pelkkä toimijoiden ja kohteiden tarkastelu jättää pois monia muita mahdollisia tarkastelun kohteita haitallisten vieraslajien torjunnasta, kuten toiminnan syy- ja seuraussuhteita ja paikkoja, joissa toimintaa tapahtuu (ks. tähän liittyen Nuopponen, 2011). Olen kuitenkin päätenyt rajaukseen työn laajuuden hallitsemiseksi. Toimijat ja kohteet valitsin tarkasteluuni siksi, että kaikessa rajallisuudessaan ne luovat silti hahmotettavan kokonaisuuden, eli käsityksen niistä, jotka torjuvat ja niistä, joita torjutaan. Käsitejärjestelmä voi olla tekstissä havaittava käsitteiden muodostama kokonaisuus tai verkosto (Nuopponen, 2020, s. 100), mutta viittaan sillä tutkielmassani myös muodostamiini satelliittimalleihin/käsitejärjestelmiin, jotka ovat sekä visualisointi että kokoelma tiettyjen käsitteiden nimityksistä ja käsitteiden hierarkkisista suhteista toisiinsa. Kirjoitan tällöin satelliittimalleista tai muodostamistani käsitejärjestelmistä.

Toisen tutkimuskysymyksen avulla pyrin hahmottamaan niin tekstin muodossa kuin visuaalisesti, miten runsaasti ja monipuolisesti aineiston eri osuuksissa esiintyy erilaisia käsitteitä, millaisia käsitejärjestelmiä vertailtavista aineiston osuuksista on ollut mahdollista löytää ja siten muodostaa ja miten aineiston osuuksista muodostamani käsitejärjestelmät eroavat toisistaan. Käsitejärjestelmien vertailussa keskityn niissä esiintyvän käsitteistön ja hierarkian runsauteen sekä käsitejärjestelmien mahdollisiin ongelmiin. Lisäksi olen pyrkinyt tuomaan esille, miten ja missä määrin aineiston osuudet itsessään esittävät käsitteistöä ja niiden välistä hierarkiaa, ja mikä on tutkielman tekijän osuus käsitejärjestelmien muodostamisessa. Olen pyrkinyt tuomaan esille aineiston oman tavan ilmaista käsitteiden väliset suhteet ja hierarkian.

Oletuksena tutkimuksen tuloksiin liittyen on, että haitallisten vieraslajien torjunta on monimuotoinen käsite, jota voidaan tarkastella erilaisista näkökulmista erilaisin painotuksin. Näkökulmia tai painotuksia voivat olla esimerkiksi torjuntatoimien esittäminen lainsäädännöllisenä tai maasto-olosuhteissa toteutettavana toimintana. Oletus käsitteen

monipuolisuudesta perustuu aikaisempaan vieraslajeja koskevaan terminologiseen tutkimukseen, jossa on myös havaittu aihepiirin nopeasti lisääntyvän tutkimuksen myötä epäselvyyksiä vieraslajien terminologiassa (ks. esim. Mitic ja muut, 2008). Oletuksenani on myös, että eri tekstilajien välillä ilmenee eroavaisuuksia. (Tutkimukseni tekstilajeista kerron tarkemmin luvussa 2.4.) Oletus tekstilajien eroista perustuu erikoiskieliseen tutkimukseen, jossa on todettu eri tekstilajien poikkeavan toisistaan tekstillisesti (ks. esim. Saukkonen, 2012, s. 240-241), kuten kielenkäytön virallisuudessa tai luovuudessa.

Aineiston osuuksissa havaitsemieni eroavaisuuksien oletan liittyvän käsitejärjestelmien laajuuteen ja tarkkuuteen siten, että asiantuntijatekstit ovat laaja-alaisemmin ilmiöön perehtyneitä ja terminologisesti yhdenmukaisempia kuin yleistajuisien tekstien viestintä. Oletan myös, että ne luovat aiheeseen normin, kun taas yleistajuisissa teksteissä voi esiintyä tämän normin poikkeamia kuten yksinkertaistuksia tai suoranaisia virheellisyyksiä. Oletus perustuu median tekemien virheiden mahdollisuudelle (ks. esim. Järvi, 2013, s. 132). Tutkimukseni tarkempaan pyrkimyksenä on kuitenkin hahmottaa, miten ja missä määrin torjunnan käsite poikkeaa aineiston eri osuuksissa. Tältä osin eroavaisuuksien vertailu voi antaa tietoa myös siitä, mitä yleistajuisissa teksteissä pidetään keskeisenä ja mikä asiantuntijateksteille oleellinen osa saattaa jäädä yleistajuisissa teksteissä vähemmälle huomiolle.

Tutkimuskysymyksiin vastatakseni olen hyödyntänyt aiempaa tutkimustietoa yleistajuisista teksteistä (esim. Järvi, 2013; Lauerma, 2012; Rahtu, 2013), asiantuntijateksteistä ja erikoiskielistä (esim. Gotti, 2011; Koskela ja Katajamäki, 2012; Liimatainen, 2008; Lyytimäki, 2005; Saukkonen, 2012), näiden yleistajuistamisesta (esim. Koskela, 2002), vieraslajeista (esim. Hulme, 2007; Jauni ja Seppälä, 2020; Paulomäki ja muut, 2023) sekä terminologisesta tutkimuksesta (esim. Haarala, 1981; Nuopponen, 1999, 2003, 2006, 2009, 2011, 2018, 2020, 2022; Picht ja Draskau, 1985; Suonuuti, 1999). Kokonaisuudessaan olen tutkinut haitallisten vieraslajien torjunnan käsitettä niin terminologisen kuin erikoisalaviestinnän tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä.

1.2 Aineisto

Tutkimukseni tekstimuotoinen eli varsinainen aineisto on kolmijakoinen. Syynä kolmijakoisuuteen on tutkimuksen tavoite vertailla aineiston kolmea osuutta keskenään. Aineisto koostuu yleistajuisen tekstin sekä virkakielisen ja säädöskielisten tekstien eli yhdessä asiantuntijatekstien osuuksista. Aineiston keruun toteutin huhtikuussa 2024. Lisäksi toiseen tutkimuskysymykseen vastatessani olen hyödyntänyt edellä kuvaamastani varsinaisesta aineistosta muodostamiani käsitejärjestelmiä. Aineistoon keräämäni dokumentit löytyvät tutkielman liitteestä 1.

Yleistajuisen tekstin osuudessa aineistoni koostuu ajanjaksolta 1.1.2023–31.12.2023 julkaistuista Yleisradion (jatkossa Yle) uutisoinneista, joiden aihetunnisteena on sana *vieraslajit*. Näistä kaikkia vieraslajeja koskevista uutisista olen valinnut aineistooni ne, joissa uutinen käsittelee tai koskettaa Suomen kontekstissa haitallisia vieraslajeja, tarkemmin kansallisen vieraslajiluettelon ja EU:n vieraslajiluettelon lajeja. Kerron lisää vieraslajiluetteloista kolmannessa luvussa. Uutisoinnilla tarkoitan tutkielmassani tekstipohjaisia uutisjuttuja ottamatta lukuun mielipiteellisiä juttutyyppejä, kuten kolumnia tai esseetä. Uutisjutuille on ominaista konkreettisuus, käytännöllisyys, spekuloiuus, inspiroivuus sekä kohdentuminen laajalle yleisölle, mikä tekee teksteistä yleistajuisia ja journalistiseen diskurssiin kuuluvia (ks. tarkemmin Koskela, 2002, s. 30). Tämä aineiston osuus on löydetävissä Ylen verkkosivuilta aihesanahaualla, ja suora verkkolinkki hakutuloksiin on <https://yle.fi/aihe/t/18-298622>. Vieraslajit-tunnisteella merkityjä uutisia oli yhteensä 65 kappaletta, joista hylkäsin 25 kappaletta. Kerron aineiston keruusta ja hylkäämisistä tarkemmin luvussa 4.3.

Asiantuntijatekstien osuudessa aineistonani on virkakielisenä tekstinä haitallisia vieraslajeja koskeva hallintasuunnitelma ja sen täydennys sekä säädöskielisinä teksteinä kansallinen vieraslajilaki ja -asetus. Virkakielisellä tekstillä (ks. Kotimaisten kielen keskus, n.d.a) tarkoitan tutkimuksessani viranomaisten tai ammattilaisten laatimaa ja käyttämää osin erikoiskielistä tekstiä. Hallintasuunnitelma on julkaistu vuonna 2021, ja se on

koostettu vuosina 2018, 2019, 2020 ja 2021 maa- ja metsätalousministeriön hyväksymistä vieraslajien torjuntaa koskevista hallintasuunnitelmista. Hallintasuunnitelman täydennys on vuodelta 2024. Kansallinen vieraslajilaki (1709/2015, Laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta) on vuodelta 2015 ja kansallinen vieraslajiasetus (704/2019, Valtioneuvoston asetus vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta) vuodelta 2019 ja sen täydennys (912/2023, Valtioneuvoston asetus vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 §:n ja liitteiden muuttamisesta) vuodelta 2023. Olen käyttänyt aineistosta ainoastaan sen tekstimuotoista sisältöä sekä taulukoita. Kuvat olen rajannut analyysin ulkopuolelle, koska kiinnostukseni ja menetelmäni keskittyvät tekstien käsitteellisiin sisältöihin eivätkä kuvien arviointiin.

Hyödynnän aineistoa keräämällä siitä siinä esiintyviä käsitteitä ja selvittämällä käsitteiden keskinäisiä suhteita ja käsitejärjestelmiä. Olen poiminut käsitteet aineistosta manuaalisesti hyödyntäen terminpoiminnan ja käsitetiedon poimintamenetelmiä (ks. tähän liittyen Pasanen, 2009, s. 44–45, 51). Olen poiminut aineistosta tutkimukselleni merkittäviä termejä ja käsitteitä, jotka liittyvät haitallisten vieraslajien torjuntaan toiminnan näkökulmasta ja tarkemmin toimijoihin ja kohteisiin. Poiminnan olen toteuttanut verkkosivuilta ja digitaalisista dokumenteista.

Varsinaisen tekstiaineiston perusteena on toiminut tarve vertailla yleistajuista ja erikoiskielistä tekstiä. Yleistajuisen aineiston osuudeksi valikoitui Ylen uutisjutut, koska Yle on vakiinnuttanut asemansa suomalaisena median ja yhtenä yhteiskuntaan vaikuttavana toimijana (ks. esim. Finlex, 2022). Toisin sanoen Ylen uutissisällöt ovat merkittävässä roolissa yleistajuistamassa ja kuvaamassa vieraslajitietoutta Suomessa. Ylen uutisointien yleisluontoisuuden varmistaa aineiston aikaikkuna, jonka puitteissa uutisoinnissa on käsitelty haitallisten vieraslajien torjuntaa. Näiltä osin olen kelpuuttanut aineistoon myös torjuntaan liittyvistä osakokonaisuuksista kertovat uutisoinnit; yhdessä ne muodostavat kokonaisuuden vuodelta 2023.

Myös asiantuntijatekstien osuuden valitsemiseen vaikutti tarve löytää yleisluontoinen aineisto. Tällaisella aineistolla tarkoitan mahdollisimman kattavasti ja monipuolisesti haitallisten vieraslajien torjuntaa koskettavaa aineistoa, joka on myös osin erikoiskielistä eli joka toisin sanoen sisältää asiantuntijoiden keskenään jakamaa käsitteistöä. Käsittelen erikoiskielisyyttä tarkemmin luvussa 2.4. Valitsemani säädöskieliset tekstit täyttävät edellä mainitut kriteerit, sillä ne käsittelevät yleisluontoisesti ja osin erikoiskielisesti kaikkia vieraslajeja määrätyllä alueella, jolloin teksteistä on mahdollista muodostaa yleiskuva eikä vain osayleiskuva haitallisten vieraslajien torjunnasta.

Sama edellytys aineistolle koski myös haitallisia vieraslajeja koskevaa hallintasuunnitelmaa: aineiston osuuden on koskettava kattavasti ja erikoiskielisesti torjuntaa Suomessa, eikä vain erikoistuneita osakokonaisuuksia, kuten tiettyjen vieraslajien torjuntaa. Esimerkkejä tällaisista erikoistuneista osakokonaisuuksista ovat etanavieraslajien tunnistaminen niiden torjumiseksi, supikoiran luonnonhoidollinen pyynti saaristossa tai vieras kasvijätteiden hallinta. Valitsemalla yleisluontoisen aineiston useiden tarkasti erikoistuneiden teosten analysoimisen sijaan pidin huolen myös tutkimukselle asetettujen resursien riittävydestä. Aineiston kokoon vaikutti tältä osin siis merkittävästi myös tutkimukselle varatussa aikataulussa pysyminen.

Aineiston tavoitteena on tuoda ajantasaista näkemystä haitallisten vieraslajien torjunnan käsitteestä. Sen vuoksi valitsin aineistoon 2020-luvun tekstejä, joskin lainsäädäntö on osittain 2010-luvulta. Ajantasaisuusvaatimuksen vuoksi hylkäsin aineistosta esimerkiksi sinänsä kiinnostavan ja perustavanlaatuisen vuonna 2012 Suomessa julkaistun Kansallinen vieraslajistrategian. Vaikka tekstissä on perustavanlaatuista tietoutta vieraslajien tilanteesta ja merkityksestä Suomessa, on tekstin tieto osin vanhentunutta. Esimerkiksi vieraslajitietoutta kokoava vieraslajit.fi-sivusto (n.d.a) toteaa, että kaikki strategiassa esiintyvät käsitteet, kuten 'paikallisesti haitallinen vieraslaji' tai 'potentiaalinen vieraslaji', eivät ole enää käytössä. Vieraslajitietoutta koskevan käsitteistön eläminen ajassa määritti siis osaltaan aineiston koostamista.

1.3 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen eteneminen

Aineiston analyysimenetelmänä käytän tutkimuksessani systemaattista käsiteanalyysia. Systemaattinen käsiteanalyysi on menetelmä, joka soveltuu eri alojen käsitteistöjen, käsitejärjestelmien ja termistöjen tutkimiseen ja visuaalisen kuvaamiseen (ks. Nuopponen, 2020). Menetelmää voidaan hyödyntää monipuolisesti eri tarkoituksiin käsiteanalyytissä tutkimuksessa, ja omassa tutkimuksessani olen hyödyntänyt sitä paitsi tutkimusmenetelmänä myös apuvälineenä selkeyttämään tutkimusprosessini etenemistä ja sopivinta tutkimusstrategiaa.

Systemaattinen käsiteanalyysi perustuu terminologiseen tutkimukseen. Terminologisen tutkimuksen keskiössä ovat käsitteet, jotka itsessään voidaan mieltää mielessä olevaksi ymmärrykseksi tai ajatuskokonaisuudeksi jostain asiasta (ks. esim. Sanastotyönkäsikirja, 1988, s. 24). Käsitteet perustuvat todellisuuden ilmiöihin eli tarkoitteisiin, ja käsitteisiin viitataan nimityksillä eli termeillä. Kerron tarkemmin tutkimukselleni keskeisistä terminologian tutkimuksen peruskäsitteistä toisessa luvussa.

Systemaattisen käsiteanalyysin kohteena voivat olla esimerkiksi erikoiskielen käsitteet sekä käsitteiden suhteet toisiinsa. Käsitteitä voidaan siis tutkia yksityiskohtaisesti tai luoda kokonaiskuva käsitteistöstä. Terminologiatyölle on kuitenkin keskeistä (Nuopponen, 2020), että käsitteitä tarkastellaan nimenomaan toisiinsa liittyneinä ilmiöinä eli käsitejärjestelminä. Käsitejärjestelmien avulla voidaan selvittää yleiskuvaa erikoiskielestä, rajata aihepiirien osakokonaisuuksia ja koostaa käsitetietoutta. Systemaattisen käsiteanalyysin avulla asioita voidaan jäsentää monin näkökulmin ja tavoin. Selkeä käsitys käsitteistöstä auttaa tutkimuksen teossa ja tutkimuksen kokonaiskuvan ymmärtämisessä. Graafiset esitykset myös auttavat hahmottamaan erikoisalojen kokonaisuuksia, ja niiden avulla voidaan tutkimusta esiteltäessä osoittaa kokonaisuuksien yhteisiä ja poikkeavia ominaisuuksia (Nuopponen, 2010, s. 12, 13). Näkö on ihmisen vahvin aisti, ja asioiden hahmottaminen sekä uuden tiedon oppiminen on nopeinta visuaalisessa muodossa (ks. Koponen ja muut, 2016, s. 17–18).

Koska aineistoni on tekstimuotoista, olen joutunut erottelemaan käsitteet muusta tekstistä (ks. tähän liittyen Pasanen, 2009, s. 44). Lähtökohtana työskentelytavassani on ollut etsiä teksteistä käsitteiden nimityksiä, jotka nimeävät tutkimuksen kannalta kiinnostavat käsitteet. Sen vuoksi päädyin käsitteiden poiminnassa niin kutsuttuun manuaaliseen terminpoimintaan, jonka avulla tunnistan tekstissä ilmaistavat käsitteet niitä nimeävien nimitysten avulla. Pasanen (2009, s. 43) kertoo, että käsitteitä on hankala paikallistaa tekstistä ilman terminpoimintaa. Termien eli nimitysten etsimisen lisäksi olen luonut poimimilleni käsitteille aineistoon perustuvaa keskinäistä hierarkiaa tunnistamalla käsitteitä myös tekstin kontekstin ja kuvausten perusteella. Kerron menettelystä tarkemmin luvussa 4.1.

Pasasen (2009, s. 44–45) mukaan manuaalisessa terminpoiminnassa termien tunnistaminen ja poimiminen tekstistä perustuu tutkijan subjektiiviseen näkemykseen siitä, mikä tekstissä on termi. Tämän näkemyksen mukaisesti olen etsinyt tekstistä toimijoiden ja kohteiden nimityksiä, ja olen jaotellut ne Excel-tiedostoon. Excel-tiedostoon olen tehnyt taulukot, jotka edustavat aineiston eri osuuksia. Kukin taulukko sisältää osiot, joihin olen jakanut aineistossa esiintyviä toimijoita ja kohteita. Näin menetellen olen muodostanut käsitteitä edustavien nimitysten listat, jotka eivät itsessään toki sisällä juurikaan käsitetietoutta, kuten käsitteiden välisiä suhteita.

Varsinaista käsitetietoa olen selvittänyt tarkastelemalla aineistossa termejä ympäröivää tekstikontekstia ja siinä esiintyviä kielellisiä ilmaisuja, jotka antavat vihjeitä käsitetietoudesta (ks. tähän liittyen Pasanen, 2009, s. 51–52). Vaikka nimitykset eivät itsessään aina sisältäisi merkittävästi käsitetietoutta, ovat ne aineistoni käsitteiden kohdalla siinä määrin läpinäkyviä, että voin jakaa käsitteet niiden nimitysten ja tekstikontekstin perusteella toimijoihin ja kohteisiin. Lopuksi taulukoiden sisällöstä sekä tekstien ominaisuuksista koostamalla olen muodostanut eri aineiston osuuksia kuvastavat satelliittimallit, jotka ovat sekä käsitejärjestelmiä että niiden graafisia kuvauksia. Muodostamani käsitejärjestelmät toimivat toisen tutkimuskysymyksen aineistona. Muodostamieni

käsitejärjestelmien ideana on kuvata aineistojen osuuksia ja näiden tapaa esittää käsitteitä ja käsitteiden välisiä suhteita. Näin ollen tuon esille myös aineiston osuuksien mahdollisia virheitä.

Omassa tutkimuksessani korostuu kolmen eri aineiston osuuden tutkiminen ja koostaminen vertailtaviksi käsitejärjestelmiksi. Luvussa 1.1 kuvatusti olen keskittynyt tutkimuksessani toiminnan näkökulmaan haitallisten vieraslajien torjunnan käsitettä tutkiessani. Olen etsinyt toiminnasta sen eri osia, siis toimijoita ja kohteita, joista olen muodostanut käsitejärjestelmiä. Esittelen käsitejärjestelmän käsitteen tarkemmin luvussa 2.2.6. Taulukossa 1. olen kuvannut tutkimuskysymykseni, käyttämäni aineiston, menetelmän sekä saamani tuloksen.

Taulukko 1. Tutkimuskysymykset, -aineisto, -menetelmä ja -tulos.

Tutkimuskysymys	Aineisto	Menetelmä	Tulos
1. Millaisia haitallisten vieraslajien torjuntaan kuuluvia käsitteitä ja käsitejärjestelmiä aineistossani on havaittavissa?	Yleistajuiset tekstit: Yleisradion uutisoinnit vieraslajit-aihetunnisteella vuodelta 2023 Asiantuntijatekstit: Haitallisia vieraslajeja koskeva hallintasuunnitelma, EU:n vieraslajiasetus, kansallinen vieraslajilaki ja -asetus	Systemaattinen käsitteanalyysi	Kokonaiskuvat haitallisten vieraslajien torjunnan käsitteestä aineistojen osuuksien mukaisesti
2. Miten vertailtavina olevista tekstilajeista muodostamani käsitejärjestelmät poikkeavat toisistaan?	Yleistajuisista ja asiantuntijateksteistä muodostamani käsitejärjestelmät	Systemaattinen käsitteanalyysi	Aineiston osuuksista muodostamieni käsitejärjestelmien eroavaisuudet

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen olen vastannut yleistajuisista ja asiantuntijateksteistä koostuvan aineiston pohjalta. Toiseen tutkimuskysymykseen olen vastannut aineistosta muodostamieni käsitejärjestelmien avulla. Tutkimusmenetelmä

olen hyödyntänyt kumpaankin tutkimuskysymykseen vastatessani systemaattista käsiteanalyysia. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tuloksena olen saanut kolme kokonaiskuvaa haitallisten vieraslajien torjunnan käsitteestä aineistojen osuuksien mukaisesti. Toiseen tutkimuskysymykseen olen saanut vastaukseksi aineistojen osuuksista muodostamiini käsitejärjestelmien eroavaisuudet.

Tutkielmani johdanto-osiossa olen taustoittanut tutkimukseni aihetta, kertonut tutkimukseni tavoitteen, aineiston sekä tutkimusmenetelmän sekä tutkimuksen etenemisen pääpiirteittäin. Toisessa pääluvussa olen keskittynyt teoreettiseen viitekehykseen, joka koostuu terminologisesta ja erikoiskielen tutkimuksesta. Esittelen toisessa pääluvussa myös tarkemmin menetelmänäni toimivaa systemaattista käsiteanalyysia. Kolmannessa pääluvussa olen taustoittanut vieraslajeja, niiden torjuntaa sekä aiheeseen liittyvää tutkimusta.

Teoriaosuuden jälkeen alkaa tutkielmani osuus, jossa kerron haitallisten vieraslajien torjunnan käsitteen ja käsitejärjestelmien analyysista. Tässä neljännessä pääluvussa esittelen aineiston tutkimuksen kulkua sekä aineiston eri osuuksien ominaisuuksia sekä aineiston osuuksien vertailun ja tutkimukseni tulokset. Viides pääluku on päätäntöluku, jossa esittelen tutkimukseni lähtökohdan, johtopäätökset, varaukset sekä mahdollisia jatkotutkimusideoita.

2 Terminologinen ja erikoiskielen tutkimus

Tässä luvussa käsittelen terminologista tutkimusta ja sen peruskäsitteitä. Koska aineistonani on yleistajuista ja asiantuntijatekstiä, esittelen luvussa yleistajuisten tekstien ominaisuuksia sekä erikoiskielen tutkimusta. Terminologisen tutkimuksen osalta kuvaan myös tutkimusmenetelmänäni käyttämäni systemaattista käsiteanalyysia ja sen erilaisia työkaluja, kuten käsitesuhteita, satelliittimallia ja muuta alan omaa käsitteistöä. Edellä kuvatun teoreettisen viitekehyksen puitteissa olen päässyt analyysiluvussa (luku 4) selvittämään analysoitavan aineiston ominaisuuksia ja käsitteitä, muodostamaan käsitejärjestelmiä ja vertailemaan näitä keskenään.

2.1 Terminologinen tutkimus

Tässä tutkielmassa terminologinen tutkimus viittaa Sageria (1990, s. 3) mukaillen itsenäiseen teoriaan omine lähtöoletuksineen, argumentteineen ja johtopäätöksineen, jotka ovat hyödyksi käsitteiden, termien ja niiden välisten yhteyksien ymmärtämisessä. Toisin sanoen terminologinen tutkimus on tieteenala, jolla on omat lähtökohtansa ja oppinsa. Sen avulla tutkitaan käsitteitä sekä näiden nimityksiä ja määritelmiä. Terminologiselle tutkimukselle on ominaista, että sen teoria on myös käytännössä sovellettavaa (Nuopponen, 1999, s. 92), ja esimerkiksi käsitejärjestelmien muodostamiseksi ja graafiseksi esittämiseksi on olemassa yhdenmukaisuuteen tähtäävät ohjeensa (ks. esim. Nykänen, 1999).

Terminologista tutkimusta voidaan tarkastella esimerkiksi deskriptiivisestä ja normatiivista lähtökohdista (Nuopponen, 2018, s. 12). Edellinen viittaa terminologisen työn kuvailevaan otteeseen, jossa erikoisalan termejä ja käsitteitä kuvaillaan muun muassa sanastoissa tai termitietokannoissa. Jälkimmäinen taas viittaa termi- ja käsitetiedon normittamiseen eli tiettyyn yhdenmukaistamiseen erikoisalalla. Terminologian teoria ja menetelmät on alun perin kehitetty yhtenäistämään erikoisalojen ja etenkin teknisten alojen termistöjä (Nuopponen, 1999, s. 91; Nuopponen,

2018, s. 12). Tämän lisäksi terminologisen tutkimuksen tarkoituksena on edesauttaa keskinäistä ymmärrystä myös muiden rajojen kuten kielimuurien yli (Nuopponen, 2018, s. 12). Teoriaa on kehitelty auttamaan termiongelmien ratkaisemisessa, sanastojen laatimisessa sekä eri alojen termistöjen tai käsitteistöjen kartoittamisessa. Juuri käsitteistöjen kartoittaminen on osuva kuvaus siitä, mihin tarkoitukseen olen terminologian teoriaa hyödyntänyt, sillä tutkimukseni keskittyy vieraslajien torjuntaan liittyvän erikoiskielen käsitteisiin ja käsitejärjestelmiin.

Terminologisen tutkimuksen peruskäsitteitä ovat käsite, tarkoite ja termi. Niiden erottaminen toisistaan on lähtökohta terminologian teorian hyödyntämiselle (ks. Nuopponen, 1999, s. 91). Lyhyesti kuvaten käsitteet ovat mielessä olevia käsityksiä ja mielikuvia joistain asioista, siis tarkoiteista (Sanastotyön käsikirja, 1988, s. 24–25). Tarkoitteet ovat puolestaan ympäristössämme tai niin kutsutussa todellisuudessa esiintyviä konkreettisia, abstrakteja tai keksittyjä asioita. Käsitteisiin viitataan termeillä eli nimityksillä jolloin käsitteistä voidaan viestiä. Käsite, tarkoite ja termi ovat näin yhteydessä toisiinsa.

Terminologisen tutkimuksen kohdalla on syytä korostaa sen käsitekeskeisyyttä (ks. Warburton, 2021, s. 5–6; Picht ja Draskau, 1985, s. 36). Terminologisessa tutkimuksessa keskiössä on käsite, johon viitataan termillä tai nimityksellä. Tilanne on toinen esimerkiksi leksikologian tai kielitieteen kohdalla (ks. Warburton, 2021, s. 5–6; Haarala, 1981, s. 19). Niille on ominaista sanakeskeisyys, jolloin kiinnostuksen keskipisteinä oleviin sanoihin kytketään tiettyjä merkityksiä. Tältä osin on siis tärkeä hahmottaa, että tutkimuksessani keskiössä on nimenomaan vieraslajien torjunnan ilmiöön liittyvä sisältö, ei varsinainen nimitys, jolle annetaan sisältö.

2.2 Terminologisen tutkimuksen peruskäsitteet

Luvussa 2.2 kerron tarkemmin terminologiselle tutkimukselle tärkeistä käsitteistä ja niiden yhteydestä omaan tutkimukseeni. Olen hyödyntänyt tutkielmani teoriapohjan

esittelystä niin vertaisarvioituja tieteellisiä lähteitä kuin käsikirjatyyppejä oppaita. Tällaisia lähteitä ovat esimerkiksi Sanastotyön opas (ks. Haarala, 1981), Toimikunnista termitalkoisiin 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta (Nykänen, 1999) sekä Sanastotyön käsikirja (1988). Käsikirjatyyppeiden lähteiden sisällöt eivät ole tuoreita, mutta niiden sisällöt ovat yhä päteviä ja niissä esitellyt käsitteet soveltuvat tutkimukseni analyysin tarpeisiin.

2.2.1 Tarkoite

Tarkoite mielletään olioksi, ”joka voidaan osoittaa, käsittää tai kuvitella ja joka vastaa tiettyä käsitettä” (Tieteen termipankki, 2014d). Tarkoite on siis jollain tavalla olemassa oleva lähdemateriaali, josta ihminen muodostaa käsitteen. Nuopponen (2020, s. 97) kuvailee tarkoiteita tarkastelun kohteena oleviksi ilmiöiksi ja esineiksi. Haarala (1981, s. 18) puolestaan kuvaa tarkoiteita kielenulkoisen maailman aineelliseksi tai aineettomaksi olioksi. Voidaan myös puhua konkreettisista ja abstrakteista tarkoiteista; tarkoiteita voivat olla jokin haitallinen vieraslaji (aineellinen) tai ajatus sellaisen hävittämiseksi (aineeton). Tutkimuksessani tarkoiteita edustavat ne reaali maailmassa esiintyvät ilmiöt, jotka käsitteellistetään haitallisten vieraslajien torjuntaan liittyviksi toimijoiksi ja kohteiksi. Esimerkiksi luonnossa esiintyvä minkki on tarkoite, joka käsitteellistetään aineistoni teksteihin minkiksi.

2.2.2 Käsite

Käsite on edellä kuvatusti ymmärrettävissä ihmisen mielessä olevaksi ajattelun yksiköksi tai ajatuskokonaisuudeksi, johon viitataan termillä tai symbolilla (Picht ja Draskaus, 1985, s. 37; Sanastotyön käsikirja, 1988, s. 24). Niinpä käsite voi olla mielessä oleva käsitys mistä tahansa konkreettisista, abstrakteista tai keksityistä asioista: esineistä, ominaisuuksista, toiminnoista, sijainneista, tilanteista tai suhteista. Käsitettä voidaan luonnehtia myös tiedon yksiköksi, sillä esimerkiksi määritelmän myötä se voi viitata

rajattuun ja tarkkaan kokonaisuuteen. Nuopponen (2020, s. 97) kuvailee, että käsite on mielletävissä abstrahoinnin avulla muodostetuksi ajattelun tai tiedon yksiköksi. Haarala (1981, s. 19) kertoo, että käsite on termin ja tarkoitteen kytkevä elementti. Käsite on siis sekä termin sisältö että tarkoitteen mielikuva. ISO-standardi (2019) kuvailee käsitettä tiedon yksiköksi, joka koostuu käsitepiirteiden yhdistelmästä. Käsite voidaan näin ymmärtää ajattelun avulla muodostetuksi mielikuvaksi, joka kuvaa todellisuuden ilmiötä ja joka muodostuu tarkoitteissa havaittavista piirteistä (ks. Haarala, 1981, s. 19; Nuopponen, 2020, s. 97). Esimerkiksi minkin käsite on mielikuva reaali maailmassa esiintyvistä eläimistä. Vastaavasti minkin käsite on se tietosisältö, johon tekstissä oleva nimitys minkki viittaa.

2.2.3 Erilaiset käsitteet ja tarkoitteet

Käsite voi olla mielikuva täysin yksittäisestä asiasta tai se voi kuvata laajempaa tarkoitteiden joukkoa. Tämän vuoksi puhutaan joko yksilökäsitteistä tai yleiskäsitteistä. Yksilökäsite viittaa vain yhteen tarkoitteeseen, ja sitä nimitetään usein erisnimellä (Sanastotyön käsikirja, s. 1988, s. 25; Finto, n.d.). Toisin sanoen yksilökäsite on mielikuva yksilöllisestä tarkoitteesta, siis yksilötarkoitteesta (ks. Haarala, 1981, s. 19). Yleiskäsite tarkoittaa taas käsitettä, joka on mielikuva yleistarkoitteesta. Yleistarkoite muodostuu, kun yksilötarkoitteesta poistetaan sen yksilölliset ominaisuudet; tällöin siitä tulee tietyn tarkoiteluokan edustaja. Yleiskäsite ei siten ensisijaisesti kuvaa tiettyä yksilötarkoitetta, kuten yksittäistä vieraslajiyksilöä. Sen sijaan yleiskäsite muodostuu yleistarkoitteen ominaisuuksista ja kuvaa siksi laajempaa tarkoitteiden joukkoa. Terminologisessa tutkimuksessa kiinnostus kohdistuu nimenomaisesti erikoisalojen käsitteisiin eli alan yhteisiä käsitteitä koskeviin näkemyksiin; erikoisaloilla käsitteiden sisällön yhtenäinen ymmärtäminen edesauttaa selkeää viestintää ja välttää väärinkäsityksiä (Sanastokeskus, 2020, s. 1). Tutkimuksessani olen kiinnostunut juuri yleiskäsitteissä.

2.2.4 Käsitepiirteet

Käsite muodostuu käsitepiirteistä, ja on siten käsitepiirteiden muodostama kokonaisuus (Haarala, 1981, s. 20). Käsitepiirteet ovat abstraktioita niistä ominaisuuksista, joita on löydettävissä tai kuviteltavissa asioista tai ilmiöistä (Nuopponen, 2022, s. 2). Käsitepiirteet ovat siis tarkoitteesta poimittuja ominaisuuksia, joita voidaan havaita, mitata tai hyväksyä tarkoitteeseen kuuluvaksi (Sanastotyön käsikirja, 1988, s. 26). Ne voidaan siksi mieltää tarkoitteiden ominaisuuksia koskeviksi todenmukaisiksi lausumiksi (Haarala, 1989, s. 266). Terminologisessa tutkimuksessa käsitteiden analysointi perustuu käsitteiden välisten suhteiden tarkastelun lisäksi juuri käsitepiirteisiin. Käsitepiirteitä tarkastelemalla voidaan muun muassa kuvailla, rajata ja erottaa käsitteitä toisistaan sekä muodostaa käsitejärjestelmiä ja näiden hierarkioita (Haarala, 1981, s. 21; Nuopponen, 2020, s. 98–99; Nuopponen, 2022, s. 10–11). Käsitepiirteiden avulla erilaisia vieraslajeja tai niihin liittyviä toimijoita jaetaan omiksi käsitteikseen.

Käsitepiirteitä voidaan jakaa monin tavoin, riippuen muun muassa siitä onko niiden muodostama käsite konkreettinen tai abstrakti. Käsitepiirteet voidaan jakaa sisäisiin ja ulkoisiin piirteisiin (Haarala, 1981, s. 20–21; Sanastotyön käsikirja, 1988, s. 27; Nuopponen, 2020, s. 98). Sisäisiä käsitepiirteitä ovat esimerkiksi materiaali, muoto, rakenne, väri, koko, määrä ja koostumus. Tiettyyn vieraslajiin liittyvät tietyt sisäiset käsitepiirteet, kuten vaikkapa supikoiraan tietty koko, karvanlaatu ja väritys. Tyypillisiä ulkoisia käsitepiirteitä ovat sen sijaan suhde-, funktio- ja syntypiirteet. Suhdepiirteisiin kuuluu sellaisia tarkoitteiden ominaisuuksiin kuuluvia piirteitä kuin sijainti, aika ja syy. Funktiopiirteisiin taas kuuluu tarkoitteeseen kuuluvat tarkoitukset, käyttö- ja toimintatavat sekä käyttöominaisuudet, ja syntypiirteisiin esimerkiksi tarkoitteen keksijä, valmistaja, myyjä ja tietty valmistustapa tai -paikka. Suomalaisille vieraslajeille ominaista on se, että niiden suhdepiirteinä on sijaita Suomessa ja olla mahdollisesti funktiopiirteiltään tietyn toimijan kohteena.

2.2.5 Käsitteen sisältö ja ala

Käsitteellä voi olla sisältö tai ala (ks. Haarala, 1981, s. 20; Sanastotyön käsikirja, 1988, s. 28). Käsitteen sisällöllä eli intensiolla tarkoitetaan käsitteen kaikkia käsitepiirteitä. Käsite muodostuu siten olennaispiirteistä, epäolennaisista piirteistä ja yksilöivistä piirteistä. Käsitteen ala eli ekstensio viittaa taas siihen tarkoitteiden joukkoon, jota käsitteen sisältö ja siten myös käsite kuvastaa. Mitä vähemmän käsitteellä on sisältöä, sitä suurempaan käsitteen alaan käsite viittaa. Toisin sanoen käsitepiirteiden eli eräänlaisten kriteerien lisääminen pienentää käsitteen alaa. Esimerkiksi vieraslaji viittaa suurempaan tarkoitteiden joukkoon kuin haitallinen vieraslaji, sillä haitallisella vieraslajilla on vieraslajien käsitepiirteiden lisäksi enemmän ja käsitettä tarkentavia käsitepiirteitä. Hierarkkisella yläkäsitteellä on vähemmän käsitepiirteitä kuin sen alakäsitteellä, joka on eräänlainen tarkennus yläkäsitteestä.

2.2.6 Käsitesuhteet ja -järjestelmät

Terminologisessa tutkimuksessa käsitteet ovat harvoin toisistaan täysin riippumattomia ja eristäytyneitä yksiköitä (Picht ja Draskau, 1985, s. 62; Nuopponen, 2020, s. 100; Pasanen, 2009, s. 142; Haarala, 1981, s. 21). Niinpä käsitteet ovat usein kytköksissä toisiinsa ja esiintyvät osina erilaisissa käsitejärjestelmissä esimerkiksi teksteissä ja erikoisalojen tutkimuksessa. Tutkimalla ja selvittämällä käsitejärjestelmiä voidaan luoda kokonaiskuvia tai osakokonaisuuksia valitusta erityisalueesta (ks. tähän liittyen Nuopponen, 2020, s. 100); käsitejärjestelmiä tutkimalla voidaan siis selvittää jonkin alan käsitteistöä ja käsitteiden välisiä suhteita (Nuopponen, 1999, s. 96).

Omassa tutkimuksessani selvitän aineiston osuuksissa ilmeneviä käsitejärjestelmiä. Muodostan käsitejärjestelmistä kuvioita ja käsitteiden välisiä hierarkkisia hahmotuksia, joita kutsun tutkielmassani sekä satelliittimalleiksi että muodostetuiksi käsitejärjestelmiksi. Käsitejärjestelmä voi viitata tutkielmassani näin ollen sekä aineistossa olevaan sekä sieltä muodostettavaan ilmiöön.

Käsitejärjestelmiä voidaan muodostaa monin eri jaotteluin tai jakoperustein (ks. Nuopponen, 2020): näin käsitteitä voidaan jakaa toisistaan omiin luokkiinsa halutuin perustein. Esimerkiksi eläinlajien jaottelu voidaan tehdä niiden esiintyvyyden perusteella. Käsitejärjestelmät perustuvat käsitteiden välisiin suhteisiin, siis käsitesuhteisiin, jotka voidaan jaotella hierarkia-, koostumus- ja funktiosuhteisiin (ks. Haarala, 1981, s. 21). Koostumus- ja funktiosuhteet kuuluvat ontologisiin käsitejärjestelmiin, kun taas hierarkiasuhteet kuuluvat geneerisiin käsitejärjestelmiin (ks. Nuopponen, 2020, s. 101). Ontologisia käsitejärjestelmiä muodostetaan tarkastelemalla ilmiöiden välisistä yhteyksistä vaikkapa koostumuksellisia suhteita. Geneerisissä käsitejärjestelmissä on taas kyse erilaisista luokitteluista, ja käsitteitä järjestellään ylä-, ala- ja vieruskäsitteiksi. Tutkielmassani kirjoitan geneeristen käsitejärjestelmien kohdalla hierarkiasuhteista.

Hierarkiasuhde vallitsee käsitteiden välillä silloin, kun kaksi käsitettä sisältävät saman käsitepiirrejoukon, mutta toinen sisältää lisäksi ainakin yhden lisäpiirteen (ks. Nuopponen, 2022, s. 10). Vähemmän käsitepiirteitä sisältävää käsitettä kutsutaan yläkäsitteeksi ja piirteiltään monimuotoisempaa alakäsitteeksi. Kyse on siis eräänlaisesta tyypittelystä (ks. Nuopponen, 2020, s. 101–102). Hierarkiasuhde vallitsee esimerkiksi käsitteiden vieraslaji ja haitallinen vieraslaji kesken; ne sisältävät saman piirrejoukon, mutta haitallinen piirrelaji sisältää lisäpiirteenä haitallisuuden. Sen vuoksi haitallinen vieraslaji on vieraslajin alakäsite. Vieruskäsitteet ovat puolestaan käsitejärjestelmän hierarkiassa samalla tasolla olevia käsitteitä. Hierarkiasuhdetta kuvataan yleensä niin sanotulla puudiagrammilla (ks. Nykänen, 1999, s.17).

Koostumussuhteella kuvataan kokonaisuuden ja sen osien välistä suhdetta (ks. Nuopponen, 2022, s. 12). Ylemmän tason käsitettä kutsutaan kokonaisuuskäsitteeksi ja alempia osakäsitteiksi (Haarala, 1981, s. 24). Esimerkiksi vieraslajien torjunnan vastuu- ja yhteistyötahoja voidaan kuvata koostumussuhteisena kokonaisuutena, siis koostumuksen osoittavana käsitejärjestelmänä. Tällöin kokonaisuus voi olla vaikkapa 'vastuu- ja

yhteistyötahot täpläravun hallintatoimiin' ja sen osakäsitteet tämän kokonaisuuden osia, kuten 'ravustajat', 'yritykset', 'tutkimuslaitokset' ja niin edelleen. Koostumussuhdetta kuvataan niin sanotulla kampadiagrammilla (ks. Nykänen, 1999, s.17). Selvyyden vuoksi on mainittava, että paitsi hierarkiasuhteissa, myös koostumussuhteissa voi olla hierarkia; toisin sanoen kummatkin käsitesuhteet ovat hierarkkisia käsitesuhteita (ks. Nuopponen, 2022, s. 12; Pasanen, 2009, s. 142–143; Tieteen termipankki, 2020a).

Funktiosuhteet esiintyvät yleensä toimintaan kuuluvien käsitteiden yhteydessä (ks. Sanastotyön käsikirja, 1988, s. 31; Haarala, 1981, s. 25). Funktiosuhteessa yläkäsite ei edellytä alakäsitteisiin hierarkia- tai koostumussuhdetta, vaan yläkäsite voidaan mieltää tietyksi näkökulmaksi tai lähtökohdaksi, josta sen alaisia käsitteitä tarkastellaan. Haitallisten vieraslajien torjunta näyttäytyy näin yläkäsitteenä, joka sisältää sen alaisuuteen kuuluvia käsitteitä.

Käsitejärjestelmät voidaan rakentaa yhteen ainoaan suhdetyyppiin perustuen, mutta niitä on mahdollista koostaa myös useista suhdetyypeistä. Tällöin puhutaan sekakoosteisista käsitejärjestelmistä (ks. Haarala, 1981, s. 25–26). Tällaisessa järjestelmässä käsitteiden välillä voi siis vallita useita erilaisia suhteita, kuten hierarkiasuhteita, koostumussuhteita ja funktiosuhteita. Esimerkiksi tutkimuksessani kuvaan haitallisten vieraslajien torjuntaa toimintana, joka jakautuu funktiosuhteisesti toimijoihin ja kohteisiin, mutta esitän satelliittimalleissa käsitteitä ja niiden välisiä suhteita myös hierarkkisesti koostumus- ja hierarkiasuhteisina. Käsitejärjestelmät voivat olla myös yksiulotteisia tai moniulotteisia. Jos jako alakäsitteisiin perustuu yhteen kriteeriin, on kyseessä yksiulotteinen käsitejärjestelmä; jos jaottelu tehdään monilla perusteilla, on tuloksena moniulotteinen käsitejärjestelmä (ks. Nykänen, 1999, s. 18). Käsitejärjestelmän monitasoisuus viittaa puolestaan tilanteeseen, jossa yläkäsitteen alakäsitteet jaetaan jälleen omiin alakäsitteisiinsä ja niin edelleen (ks. Sanastotyön käsikirja, 1988, s. 32).

2.2.7 Termi ja määritelmä

Vaikka tutkimukseni kiinnostuksen kohteina ovat termien sijaan käsitteet ja käsitejärjestelmät, ovat termit keino sille, että näistä kiinnostukseni kohteista voidaan viestiä (ks. esim. Picht ja Draskau, 1985, s. 93). Termit ovat siis käsitteen kielellisiä tunnuksia (Sager, 1990, s. 57; Sanastotyön käsikirja, 1988, s. 70) tai nimenomaisesti erikoisalojen käsitteiden kielellisiä nimityksiä (Nuopponen, 2020, s. 99). Termit ovat ymmärrettävissä siis ammattisanoiksi tai erikoisalojen vakiintuneiksi ilmauksiksi (Haarala, 1981, s. 15). Oleellista tutkimukseni kannalta on ajatella, että termit symboloivat ja nimeävät ilmaisemiani käsitteitä. Termien anti on tutkimuksessa etupäässä viestivä, enkä tee tutkimuksessani esimerkiksi termianalyysia tai analysoi vieraslajien torjunnassa ilmenevien termien laatua. Termit voivat silti paljastaa jotain käsitteen sisällöstä (ks. Isohella ja Nuopponen, 2016, s. 230). Termit myös nimeävät tutkimukseni kiinnostuksenkohteet eli yleiskäsitteeseen, kun taas yksilökäsitteisiin voitaisiin viitata nimillä (ks. Nuopponen, 2020, s. 99). Tutkimusta tehdessäni olen myös pyrkinyt huomioimaan poimimieni käsitteiden nimitysten mahdollisen synonymian; synonymia on eri sanojen käsitteellistä identtisyttä merkitsevä tilanne, jossa yhdellä käsitteellä voi olla useita eri termejä eli nimityksiä (ks. Esim. Haarala, 1981, s. 39–40). Esimerkki aineistossa esiintyneestä synonymiasta oli tilanne, jossa ‘talkoolaisia’ kutsuttiin myös talkooporukaksi tai osallistujiksi. Nimitysten runsaudesta huolimatta kyse oli lopulta yhdestä toimijoiden käsitteestä.

Määritelmällä kuvaillaan käsite. Nuopponen (2020, s. 99) mukaan hyvällä määritelmällä kuvataan käsitteen sisältöä, erotetaan käsite sen ylä- ja alakäsitteistä ja yhdistetään käsite ja sen nimitys. Hieman toisin ilmaistuna määritelmän kolme päätehtävää ovat yksilöidä käsite käsitteen sisällön, alan tai suhteiden perusteella, määrittää käsitteen suhteet toisiin käsitteisiin ja luoda normit käsitteen käytölle (ks. Sanastotyönkäsikirja, 1988, s. 41; Haarala, 1981, s. 43). Määritelmä ja käsite on mahdollista ajatella yhtälöksi, jossa määriteltävä osa eli käsite on yhtä kuin määrittelevä osa eli määritelmä. Tämä yhdenmukaisuus eli korvauseriaate (ks. Suonuuti, 1999, s. 29) tarkoittaa muun muassa

sitä, että tekstissä käsitteen nimityksen ja määritelmän voisi vaihtaa keskenään eikä tekstin merkitys muuttuisi.

2.3 Systemaattinen käsiteanalyysi

Käsiteanalyysi on paitsi yksittäisten käsitteiden tutkimista, myös erityisesti käsitteiden välisten suhteiden selvittämistä. Toisin sanoen se on erikoisalojen tutkimukselle ominaista asioiden perusteltua ryhmittelyä (ks. Suonuuti, 1999, s. 30). Suonuuti (1999, s. 29) määrittelee käsiteanalyysin sanastotyöhön kuuluvaksi toiminnaksi, jossa selvitetään ja kuvataan tiettyyn käsitteeseen kuuluvat käsitteet ja niiden suhteet toisiinsa.

Nuopponen (2003, s. 4–5) mukaan käsiteanalyysia voidaan tarkastella kolmesta eri näkökulmasta. Näkökulmat ovat käsitekolmiota mukailleen todellisuuden, käsitteiden sekä ilmaisun tasot. Näistä ensimmäisellä tasolla käsitteellistetään tarkoitteita eli todellisuutta, toisella tasolla perehdytään erikoisalojen käsitteistöihin ja kolmannella tasolla keskitytään termeihin ja teksteihin (ks. myös Nuopponen, 2022, s. 2–3). Näistä tasoista oma tutkimukseni muistuttaa eniten käsitteiden tason tutkimista, sillä perehdyn haitallisia vieraslajeja ja niiden torjuntaa koskettavaan aihealueeseen jo olemassa olevaa käsitteistöä tutkien. Toisaalta käsitteellisen tason raja on osittain häilyvä eritoten ilmaistun tason kanssa, sillä käsitteitä ja käsitteistöä tutkiessani minun on väistämätöntä tunnistaa ja viestiä käsitteistä nimitysten avulla. Nimityksiin liittyen olen pitänyt mahdollisena, että tutkittavassa aineistossa voi esiintyä niihin kuuluvia epäselvyyksiä, kuten synonymiaa, jossa yhtä käsitettä kuvataan useilla eri nimityksillä.

Systemaattinen käsiteanalyysi on käsiteanalyttinen tutkimusmenetelmä (ks. Nuopponen, 2009, s. 308). Hyödynnän sitä tutkimuksessani tutkimusmenetelmänä. Systemaattinen käsiteanalyysi soveltuu selvittämään ja kuvaamaan tutkimukseen sisältyvää käsitteistöä sekä luomaan käsitejärjestelmiä (Nuopponen, 2020, s. 94); menetelmän tarkoituksena on antaa konkreettisia työkaluja kuten terminologista käsitteistöä ja hahmotustapoja erikoisalojen käsitteistöjen analysointiin. Menetelmälle

keskeistä on käsitteiden välisten suhteiden osoittaminen ja visualisointi. Tutkimukselleni systemaattisesta käsiteanalyysistä on ollut hyötyä etenkin tutkimusprosessin suunnittelussa, aineiston analysoinnissa sekä tulosten visuaalisessa esittämisessä.

Nuopponen (2009, s. 315) kuvailee systemaattista käsiteanalyysia neliosaiseksi. Vaiheessa 1) kartoitetaan tutkittavan erikoisalan eli tässä tapauksessa haitallisten vieraslajien tutkimusta. Vaiheessa 2) luodaan satelliittimallilla alustava käsitys alan käsitteistöstä ja käsitteiden välisistä suhteista. Vaiheessa 3) perehdytään tarkemmin käsitteiden välisiin suhteisiin ja vertaillaan käsitteiden sisältöjä. Lopuksi vaiheessa 4) muodostetaan kokonaiskuva alan käsitteistöstä ja puututaan mahdollisiin käsiteongelmiin. Oma tutkimukseni mukailee tätä neliosaista analyysia. Kuvailen menettelytapojani tarkemmin haitallisten vieraslajien torjunnan analyysiin keskittyvässä luvussa 4.

Systemaattisen käsiteanalyysin keskeisiä työkaluja ovat luvussa 2.2.6 esittelemäni erilaiset käsitesuhteet sekä käsitejärjestelmät. Näiden havainnollistamisen työkaluna toimii satelliittimalli. Nuopposen perusjako käsitesuhteiden ja -järjestelmien osalta on jako geneerisiin ja ontologisiin käsitesuhteisiin tai -järjestelmiin (ks. Nuopponen, 2020, s. 101). Terminologisessa tutkimuksessa myös hyödynnetään erilaisten käsitejärjestelmien visualisoinnissa graafisia esityksiä, kuten puu- tai kampakuvioita (ks. Nuopponen, 2020, s. 103). Systemaattisessa analyysissä käsitesuhteiden kirjo on tyypillisesti niin laaja, että erilaisten kuvioiden sijaan graafiset esitystavat hoidetaan yhtenäisellä tavalla eli satelliittimallin avulla. Omassa tutkimuksessani olen käyttänyt satelliittimallien muodostamiseen internetistä löydettävää ja selaimessa käytettävää Miro-ohjelmaa.

Satelliittimalli koostuu keskusnoodista, satelliittinoodista sekä mahdollisista apunoodista (Nuopponen, 2020, s. 103–104). Keskusnoodi edustaa keskuskäsitettä, jonka ympärille kootaan keskusnoodiin kuuluvia satelliittinooideja eli keskeisiä käsitteitä. Näihin puolestaan voidaan kytkeä jälleen lisää käsitteitä ja niin edelleen. Käsitteiden välillä vallitsevat käsitesuhteet voidaan ilmaista satelliittimallissa esimerkiksi tekstin tai

värikoodien avulla. Myös apunoodien avulla esitetään erilaisia näkökulmia ja jakoperusteita käsitteiden tai aihepiirien tarkasteluun sekä suhdetyyppejä käsitteiden välillä.

Aineistoa analysoitaessa systemaattista käsiteanalyysia voidaan käyttää niin apumenetelmänä kuin myös päämenetelmänä; päämenetelmäksi se sopii esimerkiksi silloin, kun aineiston perusteella luodaan kokonaiskuva tutkittavasta ilmiöstä (Nuopponen, 2020, s. 116). Tällainen tilanne on kyseessä oman tutkimukseni kohdalla, sillä olen luonut kolme kokonaiskuvaavaa haitallisten vieraslajien torjunnasta: olen perehtynyt aihepiiriin kolmen erilaisen aineiston osuuden kanssa ja hahmottanut niiden kautta aihepiiriin käsitteistöä ja käsitejärjestelmiä.

Toiminnan käsitesuhdetyyppi eli toimintasuhde käyttää näkökulmanaan toimintaa, prosessin vaihetta tai laajemmin prosessien osista (Nuopponen, 2006, s. 1). Toiminnan tarkastelussa olen hyödyntänyt Nuopposen (2020, s. 102) esittämiä toimintasuhteisiin liittyviä kysymyksiä. Näiden kysymysten kautta olen rajannut tutkimukseni keskittymään ja poimimaan aineistosta toimijoihin ja kohteisiin liittyviä käsitteitä (vrt. Nuopponen, 2006, s. 2). Aineistoa analysoidessani olen siis kysynyt: Mitkä tahot eli toimijat osallistuvat haitallisten vieraslajien torjuntaan? Mitkä ovat haitallisten vieraslajien torjunnan kohteita?

Toimijoilla viitataan tutkimuksessani henkilöihin, ryhmiin tai organisaatioihin, jotka harjoittavat jotain toimintaa tai osallistuvat siihen (vrt. Nuopponen, 2006, s. 3). Kohteilla tarkoitan toiminnan kohdetta, joka kuuluu toimintaan olematta siinä toimija, siis ylipäänsä haitallisia vieraslajeja. Olen poiminut aineistostani edellä kuvattuja ominaisuuksia sisältäviä käsitteitä. Niinpä esimerkiksi käsitteet kuten 'metsästäjä' ja 'supikoira' edustavat käsitteitä, joita etsin aineistosta. On huomattava, että teen tutkimuksessani eron yleis- ja yksilökäsitteiden välille. Tutkimukseni kiinnostus kohdistuu yleiskäsitteisiin, enkä perehdy aineistossa esiintyvään yksilökäsitteistöön.

2.4 Yleiskieli, erikoiskieli ja eri tekstilajit tutkimusaineistoissani

Lauerma (2012, s. 51) kertoo yleiskielen olevan määriteltävissä kielenkäytöksi, joka noudattaa virallisia suosituksia ja pohjautuu yleisesti tunnettuun sanastoon. Sanastotyön käsikirja (1988, s. 11) taas kuvailee yleiskieltä kaikkien kieliyhteisöön kuuluvien eli samaa kieltä puhuvien ymmärtämäksi kieleksi. Yleiskielessä käytetyt sanat ovat kieliyhteisön jäsenille tuttuja tai ne selviävät kontekstista, jolloin kielessä käytettyjen käsitteiden ei tarvitse olla merkitykseltään tarkkarajaisia. Yleiskielen piirteinä pidetään myös virke- ja lauserakenteen sopivaa yksinkertaisuutta (Lauerma, 2012, s. 51). Median, kuten sanoma- ja aikakauslehtien, tekstit ovat pääosin yleiskielisiä (Haarala, 1981, s. 9). Toimittajat voidaan kuvata yleistajuistamisen ammattilaisiksi, ja usein yleistajuistajat myös kirjoittavat maallikoille (Rahtu, 2013, s. 99). Kirjoitettu yleiskieli on yleiskielen kriteerit täyttävä kirjoitetun kielen muoto (Lauerma, 2012, s. 51).

Erikoiskielinen teksti on puolestaan erikoistuneiden alojen ymmärtäjille soveltuvaa viestintää. Erikoiskielet ovat muun muassa eri tieteenalojen, ammattien ja harrastusten tarpeisiin eriytyneitä kielenkäyttömuotoja, joilla pyritään yleiskieltä täsmällisempään ilmaisuun (ks. Sanastotyön käsikirja, 1988, s. 11; Haarala, 1981, s. 9). Toisin sanoen erikoisalan kieli on tietyn alan käsitteistön ymmärtämisen ja sisäisen viestinnän työkalu (Haarala, 1989, s. 263). Erikoiskielet pyrkivät palvelemaan ensi sijassa asiantuntijoita, eivät yleiskielen lailla huomioimaan kaikkia kieliyhteisön jäseniä. Erikoiskielet pohjautuvat yleiskieleen, mutta niille on ominaista oma erityinen sanastonsa, joka perustuu alan käsitteistöön (ks. Haarala, 1981, s. 9, 11). Erikoiskielten sanasto myös kasvaa ja elää alan kehityksen mukana (Haarala, 1981, s. 10). Gottin (2011, s. 17) mukaan asiantuntijoiden keskinäinen viestintä voi sisältää runsasta erikoiskielisyyttä. Erikoiskielet poikkeavat yleiskielestä juuri termistöltään, mutta myös muilta ilmaisukeinoiltaan (Lauerma, 2012, s. 51).

Yleiskielen ja erikoiskielten väliset tai erikoiskielten keskinäiset rajat eivät aina ole tarkasti toisistaan erilleen rajattavia (Haarala, 1981, s. 10). Yleiskielen sanat voivat olla esimerkiksi tietyn erikoisalan termejä. Tällainen tilanne on muun muassa sanan ”väylä”

kohdalla: se on sekä yleiskielen kulkureittiä tarkoittava sana, kuin myös EU:n vieraslajiasetuksessa (2014) esiintyvä tarkkarajainen ja määritelty käsite, joka tarkoittaa ”haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen reittejä ja mekanismeja”.

Tarkemmin yleiskielen ja erikoiskielen termilliseen yhdentymiseen liittyen Liimatainen (2008, s. 15) kertoo, että yleiskieli ja ympäristöalan kieli ovat usein dynaamisessa vuorovaikutuksessa keskenään. Tilanne voi johtaa siihen, että erikoisala omaksuu yleiskielen ilmaisuja, tai erikoisalan termejä käytetään myös niiden ulkopuolisessa viestinnässä (Liimatainen, 2008, s. 16). Havaintoon liittyen myös Lyytimäki (2005) kertoo, että ympäristötieteet tuottavat uusia termejä, joista osa päätyy yleiskieleen. Yhdeksi esimerkiksi julkisessa keskustelussa esiin nousevista ympäristönsuojeluun liittyvistä termeistä Lyytimäki nostaa juuri termin vieraslaji. Ympäristönsuojelun määritelmä (ks. Tilastokeskus, n.d.) viittaa monilta osin juuri haitallisten vieraslajien torjuntaan; ympäristönsuojelussa on kyse muun muassa ympäristön suojelemisesta ihmisten aiheuttamilta haitoilta. Luvun 3.2 mukaisesti haitallisten vieraslajien torjunnalla pyritään vaalimaan alkuperäisluontoa ja uhanalaisia lajeja sekä torjumaan luonnonvarojen hyödyntämiselle, elinkeinoille sekä yhteiskunnan ja ihmisten hyvinvoinnille aiheutuvia haittoja (Maa- ja metsätalousministeriö, n.d.).

Tekstilajit, kuten uutisjuttu, hallintosuunnitelma tai lakien ja asetusten tekstit, ovat kielellisiä konventioita, jotka poikkeavat toisistaan (ks. Tieteen termipankki, 2020b). Tiedetyt tekstilajit voivat olla kohdennettuja tietyille kohdeyleisölle tai tiettyihin viestintäkanaviin, mutta eritoten kirjoitetut tekstilajit määrittyvät tekstillisesti (ks. esim. Saukkonen, 2012, s. 240-241). Tekstit siis kantavat itsessään ominaisuuksia, jotka todentavat ne tiettyyn tekstilajiin kuuluviksi.

Tekstilajien luokittuminen perustuu todellisuuden inhimilliseen hahmottamiseen järjestelminä: siksi se on muuntuvaa ja epätarkkaa, ja vaihtelusta johtuen tekstilajien rajat ovat epäselvät (Saukkonen, 2012, s. 240). Tästä näkökulmasta on luontevaa mieltää, että lähtökohdiltaan tekstilaji on olettamuksellinen, mutta silti melko vakaa ilmaustyyppi

(ks. Heikkinen ja Voutilainen, 2012, s. 18, 21). Tekstilajien vakaus ei siis ole vakio, vaan toiset tekstilajit voivat olla standardoidumpia tai tarkkarajaisempia kuin toiset. Esimerkiksi säädöskieliset tekstit voivat tuskin sisältää samassa määrin luovaa kielenkäyttöä kuin yleistajuiset uutiset.

Erilaisia luokiteltuja sisältölajeja, kuten urheilua, filosofiaa tai uskontoa ei mielletä tekstilajiksi (Saukkonen, 2012, s. 241), vaan tekstilaji on pikemminkin tunnusmerkeiltään, sanastoltaan ja kielellisiltä valinnoiltaan tietynlainen kielellinen esitys. Tekstilajeista Saukkonen (2012, s. 253) kuvailee uutisia verifioiviksi (todentaviksi), kertoviksi ja kuvaileviksi, konkretisoiviksi ja tiivistäviksi, ja lakien tekstejä ohjaileviksi ja verifioiviksi, perusteleviksi, abstrahoiviksi, prosessuaalisiksi ja tiivistäviksi. Hallinnon tiedotteita Saukkonen (2012, s. 251–252) puolestaan ehdottaa ohjaileviksi ja verifioiviksi sekä kertoviksi ja kuvaileviksi.

Yleiskielisten ja erikoiskielisten tekstilajien tai tekstien eroja voi hahmottaa myös erikoisalaviestinnän jatkumolla (ks. esim. Nuopponen, Koskela & Nissilä, 2019, s. 10; Koskela & Katajamäki, 2012, s. 458). Jatkumo on jana, jonka toisessa ääripäässä on yleiskieliset tekstit ja toisessa erikoiskieliset tekstit. Käsitän uutisjutut yleistajuisiksi teksteiksi, kun taas virkakielisissä ja säädöskielisissä teksteissä on myös erikoiskielisten tekstien piirteitä.

Aineistoni tekstilajien käsitteellisen sisällön tutkiminen, esittäminen ja eroavaisuuksien selvittäminen aineistostani on tutkimukseni tarkoitus. Tutkimusaineistoni sisältää siis niin yleiskielistä kuin erikoiskielistä tekstiä. Aineistoni kolmijakoisuutta voi siten sovittaa Gottin (2011, s. 17–18) esittämään näkemykseen asiantuntijatekstien kolmijakoisuudesta. Gottin mukaan asiantuntijatekstit voidaan jakaa kolmeen osaan: 1) asiantuntijoiden keskinäiseen viestintään, 2) viestintään asiantuntijoilta maallikoille (esimerkiksi opetuksellisessa tai opastavassa tarkoituksessa) sekä 3) laajalle yleisölle kohdistettuna yleistajuisena viestintänä. Näin jaotellen ymmärrän Ylen uutisjutut lähimmäksi osaa 3), vaikka en mielläkään tekstilajia tutkimuksessani asiantuntijatekstiksi.

Hallintosuunnitelman sijoitan lähimmäksi osiota 2), sillä suunnitelmana se sisältää käytännön ohjeita ja opastusta haitallisten vieraslajien torjunnasta. Säädöskieliset tekstit puolestaan katson lähimmäksi osiota 1), sillä säädöskieli on osa lakikieltä (ks. Kotimaisten kielten keskus, n.d.b) ja mielletään erikoiskieleksi. Erikoiskieleksi sen on kuitenkin oltava mahdollisimman yleistajuista (ks. Mattila, 2018, s. 114; Tyynilä, 1984).

Tätä samaa kolmijakoisuuden ajatusta erikoisalaviestinnän jatkumolle sovittaen sijoitan Ylen uutisjutut yleistajuisen tekstin ääripäähän. Uutisjutut ovat nähtävissä yleiskielisiksi teksteiksi ja tarkemmin journalistiseksi diskurssiksi (ks. Koskela, 2002, s. 30). Journalistiselle diskurssille on ominaista konkreettisuus, käytännöllisyys, spekuloiisuus, inspiroivuus ja kohdentuminen laajalle yleisölle. Rahtun (2013, s. 99) mukaan yleistajuistava kirjoittaja pyrkii valistamiseen, viihdyttämiseen ja jopa hätkähdyttämiseen. Hallintosuunnitelman ja säädöstekstien voidaan sen sijaan katsoa poikkeavan yleiskielisistä teksteistä. Ne edustavat virkakieltä, ja säädöskieliset tekstit kuuluvat tarkemmin jaoteltuna säädöskieleen (ks. Kotimaisten kielten keskus, n.d.b).

Hallintosuunnitelma ja säädöstekstit eivät sijoitu erikoisalajatkumossa erikoiskieliseen tai yleiskieliseen ääripäähän, vaan sisältävät ominaisuuksia kummastakin tyypistä. Toisin sanoen teksteissä ei ole kyse pelkästään tiettyjä asiantuntijoita palvelevasta tieteenalan erikoiskielestä (ks. tähän liittyen Koskela & Katajamäki, 2012, s. 458). Nissi (2016) kuitenkin kuvailee, kuinka esimerkiksi virka- tai säädöstekstejä tuotetaan usein ammattilaisista tai asiantuntijoista koostuvissa työryhmissä. Vaikka hallintolaki säätelee viranomaisten käyttämän kielen asialliseksi, selkeäksi ja ymmärrettäväksi kieleksi (ks. Kotimaisten kielten keskus, n.d.b), poikkeaa virkakieli tästä huolimatta yleistajuisesta tekstistä. Syitä tähän poikkeamiseen on useita. Ensinnäkin virkakieli on yleiskieltä säädellympää ja lakien ohjaamaa, toiseksi se on kieltä, jota viranomaiset käyttävät työssään (Kotimaisten kielten keskus, n.d.a).

Aiheeseen liittyen Mattila (2018, s. 114) kuvailee lakikieltä erikoiskieleksi, mutta kertoo (2018, s.113), että myös tavallisten kansalaisten olisi voitava ymmärtää sitä (ks. myös

Tyynilä, 1984). Toisin sanoen virkakielen tuomana haasteena on, että se on erikoiskieli, jonka pitäisi olla ymmärrettävää myös muille kuin asiantuntijoille. Kuitenkin säädöskieliset tekstit voivat tuntua hankalilta maallikoille, koska säädöksissä toistuvat samat vakiintuneet termit, sanamuodot ja tekstijaksot (ks. Kotimaisten kielten keskus, n.d.b). Mutta koska hallintosuunnitelma ja säädöstekstit edellä kuvatusti sisältävät sekä yleiskielisiä että erikoiskielisiä ominaisuuksia, ei niitä ole luontevaa sijoittaa erikoisalaviestinnän jatkumon kumpaankaan ääripäähän.

3 Vieraslajit

Luvussa 3 käsittelen vieraslajeihin sekä haitallisten vieraslajien torjuntaan liittyvää tietoa. Alaluvussa 3.1 kerron yleistä tietoutta vieraslajeista, sen ala- ja vieruskäsitteistä sekä aikaisemmasta ja tutkimukseni kannalta tärkeästä aihepiirin tutkimuksesta. Tämän jälkeen alaluvussa 3.2 kerron vieraslajien torjunnasta.

3.1 Katsaus vieraslajien määritelmiin, ominaisuuksiin ja tutkimukseen

Vieraslajin määritelmä vaihtelee hieman lähteestä riippuen. Tiiviisti määritellen vieraslaji on laji, joka on saapunut alueelle ihmisavuisteisesti. Tyypillisesti vieraslaji määritellään hieman monisanaisemmin (ks. esim. Vieraslajit.fi, n.d.a) kasviksi, eläimeksi tai muuksi eliölajiksi, jonka siirtymistä luontaisen levinneisyysalueen ulkopuolelle ihminen on tahattomasti tai tarkoituksella edesauttanut. Toisin sanoen ihmistoiminta on mahdollistanut lajin ylittävän luontaiset leviämiseesteensä (ks. Paulomäki ja muut, 2023, s. 6).

Euroopan Unionin asetuksessa (2014) annettu virallinen määritelmä vieraslajista kuuluu:

Tässä asetuksessa tarkoitetaan 1) 'vieraslajilla' eläimen, kasvin, sienen tai mikroorganismien lajin, alalajin tai sitä alemman taksonin elävää yksilöä, joka tuodaan sen luontaisen levinneisyysalueen ulkopuolelle, mukaan lukien sen mikä tahansa osa, sukusolut, siemenet, munat tai lisääntymisyksiköt sekä mitkä tahansa hybridit, lajikkeet tai rodut, jotka saattavat selviytyä ja myöhemmin lisääntyä

Tutkimukseni keskiössä oleva haitallinen vieraslaji voidaan määritellä vieraslajiksi, jonka on todettu uhkaavan tai vaikuttavan haitallisesti luonnon monimuotoisuuteen tai siihen liittyviin ekosysteemipalveluihin (ks. Vieraslajit.fi, n.d.a; EU, 2014). Ekosysteemipalvelu tarkoittaa sitä panosta, jonka ekosysteemi antaa ihmisten hyvinvointiin. Haitallisen vieraslajin sanatarkka määritelmä (EU, 2014) kuuluu:

Tässä asetuksessa tarkoitetaan 2) 'haitallisella vieraslajilla' vieraslajia, jonka tuonnin tai leviämisen on todettu uhkaavan luonnon monimuotoisuutta ja siihen liittyviä ekosysteemipalveluja tai vaikuttavan niihin haitallisesti

Edellä kerrotun määritelmän yhteydessä haitallinen vieraslaji osoittautuu vieraslajin hierarkkiseksi alakäsitteeksi, sillä ne sisältävät samat käsitepiirteet, mutta haitallinen vieraskäsite sisältää lisäksi haitallisuuden lisäkäsitepiirteensä. Suomessa mitään vieraslajia ei lähtökohtaisesti saa päästää leviämään ympäristöön (Finlex, 2015), mutta torjunnan tarve ilmenee etenkin haitallisten vieraslajien kohdalla.

Jotkin lähteet määrittelevät haitallisen vieraslajin toisin kuin EU:n asetus. Esimerkiksi Suomen Luontopaneelin haitallisten vieraslajien torjumista käsittelevässä julkaisussa (Paulomäki ja muut, 2023, s. 6) esiintyvä IPBESin eli hallitustenvälinen luontopaneelin määritelmä (2019) kuvaa haitallisen vieraslajin vakiintuneeksi vieraslajiksi, joka levittäytyy ja vaikuttaa haitallisesti paikalliseen luontoon, ekosysteemeihin ja lajeihin. Tämän määritelmän yhteydessä voidaan kysyä, onko haitallinen vieraslaji vieraslajin välitön alakäsite vai kenties vakiintuneen vieraslajin alakäsite.

3.1.1 Ominaisuuksia

Vieraslajeista voi olla niin hyötyä kuin haittaa ihmisille ja muulle eliöstölle. Usein vieraslajit eivät myöskään sopeudu saapumalleen alueelle ja häviävät ilman ihmisen apua (Tieteen termipankki, 2014a). Kokonaisuudessaan vieraslajien tai haitallisten vieraslajien leviäminen aiheuttaa kuitenkin enemmän haittaa. Siksi se mielletään laajaksi ja luonnon monimuotoisuutta sekä ihmisiä uhkaavaksi ilmiöksi (ks. Paulomäki ja muut, 2023, s. 5; Hulme, 2007, s. 56). Suomen Luontopaneeli (Paulomäki ja muut, 2023) on koonnut haitallisia vieraslajeja käsittelevään julkaisuunsa IPBESIN maailmanlaajuisen vieraslajeja koskevan arviointiraportin neljä keskeistä päätelmää suomennettuina. Tiivistäen IPBES kertoo, että 1) haitalliset vieraslajit ovat uhka eliöstölle ja ihmisille, 2) haitallisten vieraslajien aiheuttamat vaikutukset lisääntyvät maailmanlaajuisesti, 3) haitallisten vieraslajien vaikutuksia voidaan ehkäistä ja että 4) kansainvälinen yhteistyö on tärkeää haitallisten vieraslajien haittojen torjumiselle. Vieraslajiaiheen ajankohtaisuus ja merkittävyys korostuvat näissä päätelmissä. Valtioneuvoston (2023a) mukaan raportti on linjassa kansallisen vieraslajilainsäädännön ja vieraslajitorjunnan kanssa. IPBESin

vieraslajeja koskeva arviointraportti (IPBES, 2023) luo kokonaiskuvaa vieraslajeista: maailmanlaajuisesti vieraslajeja on noin 37 000, joista noin 3500 on haitallisia vieraslajeja. Uusia vieraslajeja raportoidaan IPBESin mukaan noin 200 lajin vuositahdilla.

Euroopan Unionin alueella ja Euroopan maissa esiintyvistä noin 12 000 vieraslajista 10–15 prosentin arvioidaan olevan haitallisia (EU, 2023). Suomessa arvioidaan olevan 600–1000 vieraslajia, joista noin 160 arvioidaan olevan haitallisia (Ympäristöhallinto, 2023). Osa haitallisista vieraslajeista kuuluu joko EU:n vieraslajiluetteloon tai kansalliseen vieraslajiluetteloon (ks. Vieraslajit.fi, n.d.a). Näistä edelliseen kuuluvat EU:n alueella haitallisiksi säädetty vieraslajit ja jälkimmäiseen Suomessa esiintyvät säädellyt haitalliset vieraslajit, jotka eivät kuulu EU:n vieraslajiluetteloon. Toistaiseksi EU:n vieraslajiluetteloon kuuluu 88 lajia ja kansalliseen vieraslajiluetteloon (ks. tältä osin Valtioneuvosto, 2023b) 23 lajia, 8 lajiryhmää ja yksi risteymä. Nämä kaksi vieraslajiluetteloa ovat tutkimukseni kiinnostuksen kohde, ja ne ovat auttaneet muun muassa rajaamaan tutkielman aineistoa. Ne myös osoittavat selkeästi, mitkä vieraslajit ovat haitallisia, kun taas määritelmät voivat jättää tulkinnalliseksi sen, mitkä lajit katsotaan haitallisiksi. Toisin sanoen vieraslajin haitallisuus ei ole enää tulkinnanvaraista, kun laji on laissa tai asetuksessa säädetysti haitallinen.

Ihminen kuuluu jo vieraslajien määritelmän mukaisesti vieraslajin aiheuttajiin. Edesauttajina vieraslajien leviämiseen ovatkin erilaiset ihmistoimet, joita voidaan kuvata niin globaaleina trendeinä kuin yksittäisten ihmisten toimintana. Esimerkiksi kansainvälinen kauppa, turismi ja muu matkustaminen toimivat kanavina vieraslajien leviämisessä (Paulomäki ja muut, 2023, s. 8). Vieraslajit voivat ominaisuuksiensa vuoksi tarttua vaikkapa laivoihin tai ihmisten vaatteisiin ja kulkeutua näin uusille alueille. Lajeja voidaan siirtää tahattoman toiminnan lisäksi myös tarkoituksellisesti. Vieraslajien vakiintumista uusille alueille edesauttavat saapuvien yksilöiden runsas lukumäärä sekä lajien alkuperä- ja saapumismaan samankaltaisuus. Esimerkiksi ilmastonmuutos lisää todennäköisyyttä sille, että vieraslajit kykenevät leviämään ja vakiintumaan uusille alueille.

3.1.2 Vieraslajin vieruskäsitteitä

Vieraslajin vieruskäsitteitä ovat muun muassa tulokaslaji sekä alkuperäislaji. Vieruskäsitteillä tarkoitan käsitejärjestelmän hierarkiassa samalla tasolla olevia käsitteitä. Vieraslajilla, tulokaslajilla ja alkuperäislajilla on yhteinen yläkäsite, laji.

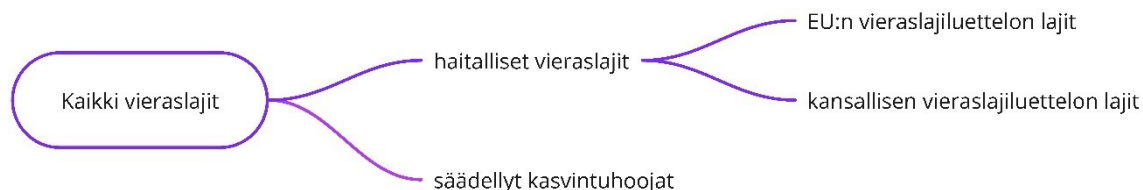
Edellä kerrotut vieruskäsitteet voivat mennä keskenään sekaisin. Esimerkiksi Suomeen itsestään saapuvia lajeja voidaan pitää kansankielisesti vieraina tai vierasperäisinä. Tällöin myös tulokaslajeja voidaan virheellisesti nimittää vieraslajeiksi. Viestinnällistä epäselvyyttä ei auta sekään, että tulokaslajia on käytetty ja voidaan yhä käyttää vieraslajin synonyyminä (Tieteen termipankki, 2014b). Käsitteiden eroavuuteen liittyen Maa- ja metsätalousministeriö (2019) kertoi Suomessa tehdyn kultasakaalihavainnon yhteydessä, että kyseessä ei ole vieraslaji, vaan tulokaslaji, koska kultasakaali on tullut uudelle alueelle luontaisesti omin jaloin.

Tulokaslajilla tarkoitetaan siis eliölajia, joka leviää uudelle alueelle itsenäisesti ilman ihmisen apua (Ympäristöhallinto, 2023). Tulokaslajien leviämisessä on kyse luontaisesta leviämisestä, eikä itsenäisesti tai luonnonilmiöiden myötävaikutuksesta uusille alueille saapuneisiin lajeihin sovelleta vieraslajilainsäädäntöä (Paulomäki ja muut, 2023, s. 7). Pelkästään 2000-luvulla Suomeen on saapunut noin tuhat uutta tulokaslajia, joista useimmat ovat hyönteisiä (Ympäristöhallinto, 2023). Ilmaston lämpenemistä ja olosuhteiden muuttumista eteläisemmille lajeille edullisiksi pidetään syinä sille, että tulokaslajeja saapuu Suomeen. Suomeen tulokaslajeja saapuu enimmäkseen idästä Venäjältä tai lännestä Tornionlaakson kautta. Tulokaslajit pyrkivät asuttamaan uusilla elinalueillaan alkuperäisten esiintymisalueidensa kaltaisia alueita. Kuten vieraslajit, myös tulokaslajit voivat muuttaa lajien välistä kilpailua tai jopa syrjäyttää luontaisia lajeja uusille alueille saapuessaan. Tulokaslajit ovat Suomessa luonnonsuojelulain nojalla rauhoitettuja, elleivät ne ole riistalajeja.

Alkuperäislajin määritelmä voidaan problematisoida, sillä rajanveto alkuperäislajin ja tulokkaan tai jopa vieraslajin välillä voi olla hankalaa, koska määrittely voi perustua esimerkiksi historiallisiin havaintoihin (ks. tältä osin Jauni & Seppälä, 2020). Toisaalta alkuperäinen levinneisyys voidaan nähdä hyvin tarkkarajaiseksi seikaksi: jokin laji voi olla Suomessa alkuperäinen jollain alueella, mutta olla tulokas- tai vieraslaji toisella alueella (ks. Suominen & Hämet-Ahti, 1993, s. 4). Ilman problematisointia alkuperäislaji voidaan kuitenkin mieltää lajiksi, joka on alun perin ja luontaisesti päätyntä asuttamaan jotain aluetta (ks. tähän liittyen esim. Tieteen termipankki, 2014c).

3.1.3 Vieraslajien jaottelusta ja terminologisista tutkimuksista

Luvun 3.1 aloitusluvun mukaisesti tapoja jaotella ja määritellä vieraslajeja on lukuisia. Tästä tapojen runsaudesta seuraa myös vaihtelua vieraslajeihin kuuluvissa käsitteistöissä ja terminologiassa. Esimerkiksi Suomen kansallisella vieraslajisivustolla (Vieraslajit.fi, n.d.a) esitelty vieraslajiluokittelun kuva jakaa vieraslajit kaikkiin vieraslajeihin, kansallisen vieraslajiluettelon lajeihin, EU:n vieraslajiluettelon lajeihin sekä säädeltyihin kasvin-tuhoojiin. Tämän lisäksi samainen sivu, jolla kuva esiintyy, liittää tekstissä kansallisen vieraslajiluettelon ja EU:n vieraslajiluettelon lajit kuulumaan haitallisten vieraslajien alaisuuteen

Kuvio 1. Kansallisen vieraslajisivuston tiedoista muodostettu vieraslajihierarkia.

Käsitteille voi edellisen havainnon perusteella muodostaa kolmiportaisen hierarkiasuhteen käsitejärjestelmän seuraavasti: kaikki vieraslajit (yläkäsitem), haitalliset vieraslajit ja säädellyt kasvintuhoojat (vieraslajin alakäsitteet), sekä kansallisen vieraslajiluettelon lajit ja EU:n vieraslajiluettelon lajit (haitallisten vieraslajien alakäsitteet). Hierarkia on esillä

kuviossa 1. Oleellista on huomata, että haitallisten vieraslajien alakäsitteitä kutsutaan hieman toisistaan poikkeavin synonyymein tässä tutkielmassa ja lähteestä riippuen: puhutaan esimerkiksi kansallisen vieraslajiluettelon lajeista, kansallisesti merkityksellisistä haitallisista vieraslajeista (ks. Finlex, 2015) tai vaikkapa kansallisesti haitallisista vieraslajeista (Maa- ja metsätalousministeriö, 2021).

Euroopan unionin vieraslajiasetus (2014) puolestaan määrittelee vieraslajit, haitalliset vieraslajit, unionin kannalta merkitykselliset haitalliset vieraslajit, jäsenvaltion kannalta merkitykselliset haitalliset vieraslajit sekä laajalle levinneet vieraslajit. Kansallinen vieraslajilaki (Finlex, 2015) määrittelee unionin luetteloon kuuluvan haitallisen vieraslajin ja kansallisesti merkityksellisen haitalliseksi säädetyn vieraslajin käsitteen, jolla se viittaa kansallisen vieraslajiasetuksen (Finlex, 2019, 2023) liitteessä A mainittuihin lajeihin ja lajiryhmän lajeihin sekä liitteessä B mainittuihin lajeihin.

Vuorostaan IPBES (ks. Paulomäki ja muut, 2023, s. 6; IPBES, 2019) esittelee julkaisussaan vieraslajien leviämistä käsittein vieraslaji, vakiintunut vieraslaji ja haitallinen vieraslaji. Hieman vastaavasti Hulme (2007, s. 57) jaottelee lajeja viiteen käsitteeseen, joiden englanninkieliset nimitykset ovat alien species, acclimatised species, naturalised species, feral species ja invasive alien species. Näistä ensimmäinen viittaa vieraslajiin ja viimeinen haitalliseen vieraslajiin, kun taas muut käsitteet kuvaavat lajien muita kykyjä tai tapoja elää ja levitä ympäristössä.

Luvun 3.1 alussa kuvaamani vieraslajien määritelmät ja jaottelutavat ovat esimerkkejä siitä, miten vieraslajeihin liittyviä jaotteluja ja kuvailuja voidaan tehdä useista erilaisista lähtökohdista ja monin erilaisin tavoin näkökulman ja tarpeen mukaisesti. Tällaisia näkökulmia ja tarpeita voivat olla eri lainsäädäntöjen tai tieteenalojen tavat normittaa asioita, sekä tarve päivittää käsitteistöä tai yleistajuistaa vieraslajitietoutta.

Oleellista on siis huomata, että aihekokonaisuuteen kuuluva terminologia voi olla hyvin vaihtelevaa. Havaintoon liittyen Miticin ja muiden (2008, s. 75) mukaan epäselvyydet

vieraslajien luokittelussa ja terminologiassa ovat nousseet aihepiirin nopeasti lisääntyvän tutkimuksen myötä. Vastaavasti Verbrugge ja muut (2021, s. 10) kertovat, että vieraslajeja koskevan oppimateriaalin tärkeys on tunnustettu kansainvälisesti muun muassa UNESCO:n ja EU:n tasolla. Oppimateriaalin tuottamiin haasteisiin kuuluu tutkimuksen mukaan vieraslajiaihepiirin terminologia. Tutkimuksen mukaan vieraslajeista viestiminen muille kuin asiantuntijoista koostuvalle yleisölle voi olla haasteellista muun muassa siksi, ettei tämä tunne riittävästi keskeisiä käsitteitä, biologiaa tai sosioekologisia systeemejä. Myös käsitteiden määrittelemättömyys voi aiheuttaa ongelmia, sillä esimerkiksi vieraslajit ja haitalliset vieraslajit voivat mennä käsitetasolla sekaisin.

Myös Robinsonin ja muiden (2015) tutkimuksessa kerrotaan, että vieraslajiaihepiirin termiin ja käsitteiden määritelmiin liittyvien epäselvyyksien seurauksena on häiriöitä tutkijoilta poliittisille päättäjille kulkevassa tiedonkulussa. Robinsonin ja muiden tutkimuksessa ehdotetaan, että terminologiaa olisi standardoitava kansainvälisen käytännön mukaisesti, jolloin viranomaiset voisivat saada parempaa dataa vieraslajeja koskevaan päätöksentekoon.

3.2 Haitallisten vieraslajien torjunta

Tutkimuksessani luon katsauksen haitallisten vieraslajien torjunnan monimuotoisuuteen tutkimalla aineistonani olevia yleiskielisiä ja asiantuntijatekstejä. Tutkimukseni tavoitteena ei siten ole kuvata tai analysoida haitallisten vieraslajien torjuntaa kaiken kattavasti, vaan ainoastaan aineiston ominaisuuksien ja tekemieni rajausten mukaisesti. Tässä luvussa luon lyhyen katsauksen siihen, mitä ilmiöön voisi esimerkiksi vieraslajit.fi-sivuston, maa- ja metsätalousministeriön sekä Euroopan unionin mukaan kuulua. Haitallisten vieraslajien torjuntaan liittyy muun muassa erilaisia toimia, syitä, kohteita ja viestinnällisiä kohderyhmiä. Tutkimuksessani kiinnostus kohdistuu toimijoihin ja kohteisiin.

Lähtökohtana haitallisten vieraslajien torjunnan ymmärtämiselle on käsitteen määritelmä. Haitallisten vieraslajien torjunnalle ei ole olemassa laajasti Suomen ja EU:n tasolla

hyödynnettävää yhtä virallista määritelmää, ellei käsitettä katsota yhtäläiseksi EU:n vieraslajiasetuksessa esitetyn hallinnan määritelmän kanssa. Usein haitallisten vieraslajien torjunnasta tai siihen viittaavasti myös puhutaan vaihtelevin ilmaisin, kuten vieraslajitoimintana tai keinoina haitallisten vieraslajien aiheuttaman uhkan ja haitan torjumiseksi ja minimoimiseksi (ks. esim. Vieraslajit.fi, n.d.b; EU, 2014; Maa- ja metsätalousministeriö, 2012, s. 15). Toisaalta sanaa torjunta käytetään myös konkreettisesta torjumistyöstä, kuten vieraskasvien kitkemisestä, eikä ainoastaan viitattaessa haitallisten vieraslajien torjuntaan kokonaisuudessaan (ks. esim. Vieraslajit.fi, n.d.c). Epäselvyyksien välttämiseksi huomautan, että tutkimuksessani haitallisten vieraslajien torjunnalla viittaa torjuntatoimiin laajemmassa merkityksessä. Siksi hyödynnän tässä tutkimuksessa Euroopan unionin vieraslajiasetuksessa (2014) annetun hallinnan määritelmää myös haitallisten vieraslajien torjuntaa määritellessäni.

Tässä asetuksessa tarkoitetaan 17) 'hallinnalla' mitä tahansa tappavia tai eittappavia toimia, joiden tarkoituksena on haitallisen vieraslajin kannan hävittäminen, kannan säätely tai leviämisen rajoittaminen, samalla kun vaikutusten kohdistuminen muihin kuin kohteena oleviin lajeihin ja niiden elinympäristöihin saatetaan mahdollisimman vähäisiksi.

Niinpä ymmärrän haitallisten vieraslajien torjunnan miksi tahansa toimeksi, jonka tarkoituksena on hävittää, säädellä tai rajoittaa haitallisten vieraslajien kantoja, siten että ympäristöä muuten vaalitaan. Tämän määritelmän perusteella haitallisten vieraslajien torjunnaksi voidaan nähdä ainakin lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimet, tutkimus, koulutus, tiedotus, talkoistaminen sekä erinäiset käytännön torjuntakeinot, kuten vieraspe-tojen metsästyys tai vieraskasvien kitkeminen. Torjunta on siis sekä strategista että operatiivista toimintaa, jolloin siihen kuuluvat myös erilaiset strategiset ja operatiiviset toimijat. Yleisesti haitallisten vieraslajien torjunnalla pyritään vaalimaan alkuperäisluontoa ja uhanalaisia lajeja sekä torjumaan luonnonvarojen hyödyntämiselle, elinkeinoille sekä yhteiskunnan ja ihmisten hyvinvoinnille aiheutuvia haittoja (Maa- ja metsätalousministeriö, n.d.).

Vastatessaan, miten vieraslajeja torjutaan, maa- ja metsätalousministeriö (n.d.) mainitsee ensimmäiseksi lainsäädännön. Myös kansallinen vieraslajistrategia (Maa- ja

metsätalousministeriö, 2012) tekee samoin eritellessään keinoja haitallisten vieraslajien aiheuttaman uhkan ja haitan torjumiseksi ja minimoimiksi. Muut strategian listaamat keinot ovat viestinnän kehittäminen, mahdolliset organisaatiokohdennukset sekä muut keinot. Toisin sanoen strategiassa tiedostetaan, että vieraslajien torjuminen edellyttää lainsäädännön kehittämistä, keskeisten toimijoiden ja kansalaisten tiedottamista ja kouluttamista sekä viranomaistasoista vieraslajikoordinaatiota. Lisäksi muita tunnistettuja keinoja ovat vieraslajitutkimuksen edistäminen, valmiussuunnitelmat, rahoitusmekanismien kehittäminen, torjuntakampanjat sekä vapaaehtoisvoimien hyödyntäminen. Toimien moninaisuudesta on pääteltävissä, että myös toimijoiden ja kohteiden joukko on monimuotoinen ja runsas.

3.2.1 Lainsäädäntö ja hallintasuunnitelmat

Suomessa noudatettavia haitallisten vieraslajien torjuntaan liittyviä säädöskielisiä tekstejä ovat muun muassa kansallinen vieraslajilaki, valtioneuvoston asetus vieraslajeista ja kansallinen vieraslajiluettelo, sekä EU:n vieraslajiasetus ja EU:n vieraslajiluettelo (ks. Maa- ja metsätalousministeriö, n.d.). Lisäksi vieraslajeista säädetään monessa muussa laissa kuten metsästyslaissa, eläinsuojelulaissa ja luonnonsuojelulaissa (Vieraslajit.fi, n.d.b). EU:n vieraslajiasetus säättää toimenpiteitä, joilla jäsenvaltiot pyrkivät estämään haitallisten vieraslajien leviämisen EU:n alueella. EU:n vieraslajiluettelo sisältää haitallisia vieraslajeja, joihin asetusta sovelletaan. Kansallisessa vieraslajilaissa säädetään siitä, miten EU:n asetusta noudetaan Suomessa. Laissa säädetään myös niistä haitallisista vieraslajeista, jotka voidaan nähdä Suomen oloissa haitallisiksi, mutta jotka eivät kuulu EU:n vieraslajiluetteloon. Sekä EU:n vieraslajiluetteloä että kansallista vieraslajiluetteloä päivitetään tarpeen mukaan.

Lainsäädännön lisäksi hallintasuunnitelmat ohjeistavat haitallisten vieraslajien torjuntaan. Maa- ja metsätalousministeriö on hyväksynyt hallintasuunnitelmia haitallisille vieraslajeille Suomessa. Viimeisin hyväksytty yhdistetty hallintasuunnitelma on vuodelta 2021 ja sen täydennys vuodelta 2024. Molemmat dokumentit kuuluvat tutkimukseni

aineistoon. Hallintasuunnitelmat sisältävät torjuntatoimia kohdelajeille sekä torjuntayhteistyöhön tarvittavia tahoja. Niiden avulla siis ohjataan haitallisten vieraslajien torjuntaa, määritetään toimijoita ja kohteita. Hallintasuunnitelmat koskevat kaikkia EU:n ja kansallisen vieraslajiluettelon lajeja.

3.2.2 Kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö sekä torjumiskeinoja

Maa- ja metsätalousministeriö (n.d.) kertoo sivustollaan kansallisesta ja kansainvälisestä yhteistyöstä haitallisten vieraslajien torjumiseksi. Kansainväliseen yhteistyöhön kuuluu muun muassa vieraslajihankkeita ja -yhteistyötä sekä sitoutumista luonnon monimuotoisuutta turvaavaan YK:n biodiversiteettisopimukseen. EU:n vieraslajiasetus puolestaan edellyttää jäsenmaita selvittämään haitallisten vieraslajien tahattoman tuonnin ja leviämisen väyliä (Maa- ja metsätalousministeriö, 2021, s. 44).

Kansalliseksi yhteistyöksi maa- ja metsätalousministeriö (n.d.) kuvaa eri viranomaisten, toimijoiden sekä kansalaisten yhteistyön. Tämän yhteistyön edesauttajina toimivat vieraslajiasioiden neuvottelukunta sekä kansallinen vieraslajisivusto vieraslajit.fi. Neuvottelukunnan tehtäviin kuuluu edistää, seurata sekä kehittää EU:n ja kansallisen vieraslajisäädännön toimeenpanoa sekä monipuolista ja eri kohderyhmät tavoittavaa viestintää vieraslajiasioista. Kansallinen vieraslajisivusto puolestaan kokoaa suomalaisen vieraslajitiedon yhdelle verkkosivustolle. Sivusto ei mainitse kohderyhmäänsä, mutta maa- ja metsätalousministeriö kertoo sivuston tarkoituksiksi auttaa tunnistamaan ja torjumaan haitallisia vieraslajeja sekä keräämään niistä havaintoja lajien seurantaan ja tutkimukseen.

Haitallisten vieraslajien torjumiseksi tarvitaan myös konkreettista työtä. Tällaisia ovat esimerkiksi vieraskasveihin kohdennettavat torjunnat, kuten mekaaninen, fysikaalinen, biologinen, ekologinen ja kemiallinen torjunta (ks. tarkemmin Tuohimetsä ja muut, 2022, s. 8). Haitallisten vieraslajieläinten kohdalla kyse on yleensä eläinten pyydystämisestä ja tappamisesta (Vieraslajit.fi, n.d.c.). Esimerkiksi Suomessa esiintyviä vieraspetoja metsätetään muun muassa koirapyyntinä, pintapyyntinä ja rautapyyntinä (ks. tarkemmin

Toivola, 2022, s. 10). Haitallisten vieraslajien torjunta perustuu usein vapaaehtoistyöhön tai hankkeisiin. Maa- ja metsätalousministeriö on myöntänyt useana vuonna kymmeniä tai satojatuhansia euroja rahoitusta haitallisten vieraslajien torjuntaan (ks. STT, 2021, 2022, 2023).

4 Haitallisten vieraslajien torjunnan käsitteiden ja käsitejärjestelmien analyysi

Tutkielmani tavoitteena on osoittaa, miten haitallisten vieraslajien torjuntaa käsitellään ja kuvataan yleistajuisissa teksteissä ja asiantuntijateksteissä, ja miten mainituissa tekstilajeissa havaitut käsitykset haitallisten vieraslajien torjunnasta poikkeavat toisistaan. Kerron aluksi luvussa 4.1 prosessista, jossa loin haitallisten vieraslajien torjunnan kokonaiskuvat aineistojen osuuksien mukaisesti. Tämän jälkeen esittelen luvussa 4.2 Ylen uutisjutuista muodostamani kokonaiskuvan, minkä jälkeen luvussa 4.3 esittelen asiantuntijatekstien kokonaiskuvat. Näiden jälkeen luvussa 4.4 teen vertailua esittelemieni kokonaiskuvien välillä ja luvussa 4.5 vastaan tutkimuskysymyksiin ja koostan yhteenvedon tutkimukseni tuloksista. Kokonaiskuvien laajuuden vuoksi esittelen tutkielman leipätekstin puitteissa kuvioista myös osakokonaisuuksia. Kokonaiset kokonaiskuvat löytyvät tutkielmani liitteistä. Liitteissä on myös osakuvia kokonaisuuksista, jotta liitteet olisivat paremmin luettavissa.

4.1 Kokonaiskuvien luominen haitallisten vieraslajien torjunnasta

Käsiteanalyttisen tutkimukseni analyysi on edennyt käsitteiden poimimisesta ja analyysistä käsitejärjestelmien muodostamiseen. Olen aluksi manuaalisesti koonnut termin- ja käsitteenpoiminnan tekniikalla aineistosta haitallisten vieraslajien torjuntaan kuuluvia termejä ja käsitteitä ja selvittänyt käsitteiden välisiä suhteita. Lopuksi olen koostanut käsitteet niiden ja niiden välisten suhteiden kokonaisuuksiksi eli käsitejärjestelmiksi. Muodostetut käsitejärjestelmät pyrkivät kuvaamaan sitä, miten käsitteiden väliset suhteet teksteissä tulevat esille. Käsitejärjestelmien esittämisessä olen käyttänyt satelliittimallia.

Tarkemmin käsitteiden ja käsitesisällön poimiminen on tapahtunut käsitteiden tunnistamisena tekstimuotoisesta aineistosta ja käsitesisältöön tai -suhteisiin perustuvana jaotteluna. Tässä työssä on yhdistynyt manuaalinen terminpoiminta ja käsitteiden välisten

suhteiden selvittäminen tekstikontekstiin perustuen. Manuaalisen terminpoiminnan tarkoituksena on ollut löytää aineistosta tutkimuksen kannalta kiinnostavat käsitteet niiden nimitysten perusteella. Toisin sanoen olen käynyt aineiston läpi manuaalisesti, poiminut käsitteitä niiden nimityksiä tunnistamalla ja jaotellut löytämiäni käsitteitä niiden tekstissä esiintyneiden ominaisuuksien perusteella (ks. tähän liittyen Pasanen, 2009). Lisäksi olen luonut poimimilleni käsitteille aineistoon perustuvaa keskinäistä hierarkiaa tunnistamalla käsitteitä myös tekstin kontekstin ja kuvausten perusteella.

Löytämäni käsitteet olen luetteloinut taulukko-ohjelmaan aineiston osuuksien (Ylen uutiset, hallintasuunnitelmat ja kansallinen vieraslajilaki- ja asetus) mukaisesti. Lisäksi kussakin osuudessa olen jaotellut käsitteet rajaamani toiminnan käsitteen mukaisesti toimijoihin ja kohteisiin. Käsitteiden poiminnassa ja jaottelussa hyödynsin erilaisia kuvauksia ja apukysymyksiä etsiessäni aineistosta käsitteitä. Taulukko 2. kuvaa näitä aineistosta etsimiäni ominaisuuksia.

Taulukko 2. Toimijoiden ja kohteiden kuvaukset ja ohjaavat kysymykset.

	Toimijat	Kohteet
Kuvaus	Toimijat, jotka toimivat tai joita kehoitetaan tai veloitetaan toimimaan haitallisten vieraslajien torjunnassa.	Kohteet ovat toimien kohde, tässä tutkimuksessa eri haitalliset vieraslajit, joita voidaan kuvata niin eläinlajien kuin näistä käytettyjen yläkäsitteiden nimityksillä.
Ohjaavat kysymykset	Minkä tahojen eli toimijoiden voidaan olettaa osallistuvan haitallisten vieraslajien torjuntaan tekstin kontekstissa?	Mitä kansallisen ja EU:n vieraslajiluetteloiden lajeja ja luokkia aineisto esittää torjuttavaksi?

Käsitteiden poiminnan jälkeen olen tarkistanut luomani nimityslistat ja arvioinut tapauskohtaisesti aineiston kontekstin perusteella, onko käsite tutkimukseni kannalta kiinnostava ja sopiiko se osuuteen, johon olen sen sijoittanut. Viimeistään tässä vaiheessa hylkäsin nimitysten joukosta muun muassa poimimani yksilökäsitteet ja erisnimet, minkä jälkeen käsitteitä edustavien nimitysten listat valmistuivat.

4.1.1 Satelliittimallien kokoaminen

Listojen koostamisen jälkeen kokosin käsitteet satelliittimalleiksi Miro-ohjelmassa. Satelliittimallien kokoamisen aloittaessani siirsin käsitteiden nimitykset aluksi keskusnoodiin luomieni 'toimijat'- ja 'kohteet'-noodien jatkeeksi. Tämän jälkeen yhtenäistin käsitteistöä muun muassa synonyymisia nimityksiä yhdistämällä; jos uutisissa oli esimerkiksi kuvattu 'talkoolaisia' ja käytetty käsitteestä myös nimitystä "talkooporukka" tai "osallistujat", valitsin poimittavaksi käsitteeksi vain 'talkoolaiset'. Seuraavaksi loin satelliittimallihin aineiston osuuksiin pohjautuen hierarkian ylä- ja alakäsitteineen. Satelliittimallien rakenne on siis keskusnoodista edeten: keskusnoodi (haitallisten vieraslajien torjunta), satelliittinoodit (toimijat, kohteet) sekä apunooodeina jatkuvat hierarkkiset käsitejärjestelmät. Toimijoiden noodit etenevät keskusnoodista vasemmalle, kun taas kohteiden noodit etenevät keskusnoodista oikealle. Satelliittimallit noudattavat aakkosjärjestystä siten, että saman tason noodit tai niissä esiintyvät käsitteet ovat aakkosjärjestyksessä ylhäältä alaspäin edeten. Esimerkiksi kuviossa 1 'EU:n vieraslajiluettelon lajit' ja 'kansallisen vieraslajiluettelon lajit' ovat samalla tasolla ja siten vieruskäsitteitä. Näistä edellinen on käsitejärjestelmässä jälkimmäistä ylempänä aakkosjärjestyksen vuoksi.

Satelliittimalleja muodostaessani olen pyrkinyt siihen, että niissä esiintyvä käsitteistön jaottelu ja hierarkia perustuvat kunkin aineiston osuuden kohdalla sen omaan sisältöön. Tarkoituksena on siis se, että muodostetut käsitejärjestelmät on johdettava aineiston osuutta itseään analysoiden; tällöin aineiston osuuksien vertailu kohdistuu aineiston ominaisuuksiin. Myös epäloogisuuksien ja epäselvän ilmaisun esille tuominen on näin menetellen mahdollista.

Ensisijainen satelliittimallien rakentumista ohjaava oma-aloitteinen rakenne muodostetuissa käsitejärjestelmissä on keskuskäsitteen eli haitallisten vieraslajien torjunnan jaottelu aineiston osuuksiin, toimijoihin ja kohteisiin. Oman ja aineiston kontribuutiot satelliittimallien muodostamisessa olen pyrkinyt selvittämään sekä tutkielman leipätekstissä että satelliittimalleissa. Satelliittimalleissa aineistosta poimitut käsitteet ovat esillä

punaisella fontilla, kun taas itse muodostetut sekä tulkinnallisia ratkaisuja sisältävät hierarkiat ovat esillä mustalla fontilla. Eri väriset fontit osoittavat, mikä on tekstien ja mikä tulkinnallisemmin sekä tekstien että tutkielman tekijän kontribuutio satelliittimalleissa. Esimerkiksi vuoden 2024 hallintasuunnitelman kohdalla käsite 'järjestöt' on esillä punaisella fontilla ja sen yläkäsite 'kohdennetun viestinnän vastuu- ja yhteistyötahot' mustalla. Fonttien väriero kertoo sen, että edellinen nimitys ja sen nimeämä käsite on tekstistä suoraan poimimani käsite, kun taas jälkimmäinen on aineistosta tulkitsemani käsite. Muodostamani käsitejärjestelmät koostuvat edellä kuvatusti kahdentyyppisistä käsitteistä: sellaisenaan poimituista ja aineistossa esitetyn käsitetiedon perusteella muodostetuista.

Tutkimukseni kiinnostus kohdistui yleiskäsitteisiin, jolloin jätin yksilökäsitteet, erisnimet sekä erisnimestä johdetut toimijat kuten asukkaannimitykset analyysin ulkopuolelle. Tulkitsin yksilökäsitteeksi käsitteen, joka viittaa yhteen ainutlaatuiseseen tarkoitteeseen. Tällaisia aineistossa esiintyneitä ja lopullisen käsitteistön ulkopuolelle jääneitä käsitteitä ovat muun muassa 'Suomen riistakeskus', 'Viherympäristöliitto ry' sekä instituutina ymmärrettynä esimerkiksi 'maa- ja metsätalousministeriö'.

Aineiston osuuksista muodostamani käsitejärjestelmät jaan kolmeen kategoriaan: 1) aineistosta löytyviin käsitejärjestelmiin ja 2) aineistosta tulkitsemiini käsitejärjestelmiin sekä 3) näiden yhdistelmiin. Jaottelun tarkoituksena on tuoda esiin aineiston osuuksien oma merkitys muodostettujen käsitejärjestelmien graafiseen esittämiseen. Jaottelu auttaa siis selventämään, miten ja missä määrin aineiston osuudet esittävät käsitteistöä ja niiden välistä hierarkiaa.

Aineistosta löytyy ilmiselviä käsitteiden välisiä suhteita, joista koostan aineistosta löytyvät käsitejärjestelmät. Toisaalta aineistossa on myös käsitteistöä, jonka keskinäisten suhteiden selvittäminen vaatii merkittävää tutkijan omaa subjektiivista tulkitsemista. Näin muodostettuja käsitejärjestelmiä kutsun aineistosta tulkitsemikseni käsitejärjestelmiksi.

Muodostetut käsitejärjestelmät voivat olla myös osin löydettyjä ja osin tulkittuja, jolloin käsittelen niitä ensimmäisen ja toisen kategorian yhdistelmänä.

Esimerkki aineistosta löytyvistä käsitejärjestelmistä löytyy virkakielisten tekstien aineiston osuuden 'kohteet'-noodista: hyödynsin hallintasuunnitelmissa esitettyä luokittelutapaa, jolloin käsitejärjestelmä on löydetty. Sen sijaan esimerkiksi säädöskielisten tekstien aineiston osuuden 'toimijat'-noodista löytyy esimerkki aineistosta tulkitsemastani käsitejärjestelmästä: kansallisessa vieraslajilaissa ja -asetuksessa esiintynyt toimijoiden käsitteistö vaati tarkempaa perehtymistä käsitteistön käsitepiirteisiin ja toimintatapoihin hierarkiasuhteisen käsitejärjestelmän tuottamiseksi. Näin ollen kutsun käsitejärjestelmää aineistosta tulkitsemakseni, sillä se sisältää sekä poimittuja että tulkittuja käsitteitä sekä tulkitun hierarkian.

Säädöskieliseen aineiston osuuteen eli kansallisen vieraslajilain ja -asetuksen satelliittimalliin liittyy myös toinen tärkeä huomio: pesukarhu, piisami, rämemajava ja supikoira sijoittuvat 'tarkemmin määrittelemättömien' käsitteiden alaisuuteen eivätkä 'Unionin luetteloon kuuluviin haitallisiin vieraslajeihin', jonne ne virallisesti kuuluvat. Tämä seikka johtuu siitä, että kansallinen vieraslajilaki ja -asetus ei itsenäisenä aineiston osuutena liitä mainittuja lajeja kyseisiksi vieraslajeiksi. Laki kyllä viittaa EU:n vieraslajiasetuksen 4 artiklan 1 kohdan luetteloon, mutta ei yksilöiden kerro, että pesukarhu, piisami, rämemajava ja supikoira kuuluvat luetteloon. 'Tarkemmin määrittelemättömien' luokka on siis seurausta siitä, että olen pyrkinyt muodostamaan satelliittimallit pelkästään aineiston osuuden oman kontekstinsa perusteella; mahdollisista subjektiivisista ratkaisuista huolimatta kiinnostukseni on aineiston osuuksien omassa kontribuutiossa haitallisten vieraslajien torjunnan esittämisessä.

Joissain aineiston osuuksissa kuten virkakielisten tekstien hallintasuunnitelmassa on ollut mahdollista havaita useita erilaisia jaottelutapoja ja hierarkioita käsitteille. Esimerkiksi vuoden 2024 hallintasuunnitelman kohteet olisi voinut esittää myös rakentaen satelliittimallin hierarkian EU:n vieraslajiluettelon lajeista edelleen kasvi-, eläin-, ja

ruskolevälajeiksi, kuten dokumentissa lajiteltiin. Päädyin kuitenkin luomaan kustakin aineiston osuudesta vain yhden järjestelmän sen mukaan, minkä arvioin sisällön runsauden ja haitallisten vieraslajien torjunnan käsitteen tarkoituksellisuuden perusteella oleellisimmaksi jaottelutavaksi. Tässä tapauksessa päädyin siten jaottelemaan kohteet niiden esiintymisen ja toimenpidekohtaisen luokittelun perusteella kolmen dokumentin esittämän kategorian mukaisesti: 1) Suomessa tavatut lemmikit, puutarha- ja akvaariokasvit, 2) Suomessa potentiaalisesti menestyvät ei-tavatut lajit ja 3) pienen leviämiskäynnin lajit. Nimitykset ovat tekstistä poimittuja.

4.1.2 Ongelmallisuudet analyysissä

Aineiston osuuksien kokonaiskuvien luomiseen on liittynyt haasteita ja subjektiivisten ratkaisujen tekemistä. Ongelmia ovat aiheuttaneet muun muassa aineiston osuuksien erilaisuus toisiinsa nähden sekä aineiston fragmentaarisuus ja epäyhtenäisyys. Aineiston osuudet poikkesivat toisistaan merkittävästi niin sisällön kuin muodon osalta, jolloin niihin oli hankala soveltaa yhtenäistä analyysia. Tietty menettelytapa voi huomioida yhden aineiston osuuden sisältöä hyvin, mutta jättää huomioimatta toisen ominaisuuksia.

Ehyen käsitejärjestelmän muodostaminen etenkin Ylen aineistosta oli hankalaa. Yhtenäisyyttä tähän hankaluuteen on Ylen aineiston epäyhtenäisyys: osuus koostui 40:stä erilaisesta yleistajuisesta uutisesta, kun taas muu aineisto koostui yhteensä viidestä dokumentista. Ylen aineiston kokonaiskuvan muodostamista olisi helpottanut aineiston osuuden ulkopuolisten lähteiden käyttö. Näin menetellen Ylen uutisista poimitun käsitteistön välisten suhteiden selvittäminen ja käsitteiden jaotteleminen käsitejärjestelmiksi satelliittimallin muodossa olisi helpottunut verrattuna käsitejärjestelmien muodostamiseen aineiston osuuden itsensä perusteella. Ulkopuolisten lähteiden käyttö olisi voinut johtaa perustellusti ja järkevästi koottuihin käsitejärjestelmiin, mutta ei olisi palvellut aineiston osuuksien vertailua toisiinsa: tutkimuksen tarkoituksena on verrata tekstilajien ominaisuuksia ja mahdollisia ongelmia toisiinsa. Ylen aineiston kokonaiskuvaa luodessani

päädyin kuitenkin ratkaisuun, jossa etsin lukuisten uutisten käsitteille yhtä yhtenäistä jaottelutapaa. Kerron tästä menettelystä tarkemmin luvussa 4.2.

Analyysia hankaloittivat myös epämääräiset ilmaisut, kuten tapahtui esimerkiksi 'haitallisen vieraslajin' käsitteen kohdalla. Mitä tahansa vieraslajia voidaan kuvailla haitalliseksi, mutta on eri asia täyttääkö jokainen haitalliseksi mielletty vieraslaji haitallisen vieraslajin käsitteen määritelmän tai onko vieraslaji säädetty laissa haitalliseksi. Uutisessa "Lämmin alkukesä voi enteillä vieraslajien lisääntymistä vesistöissä, ely-keskus pyytää ilmoittamaan havainnoista" hyytelösammaleläintä, isosorsimioa ja kanadanvesiruttoa kuvaillaan niin kontekstissa kuin suoraan sanatasolla haitallisiksi vieraslajeiksi. Varsinaisen uutisessä esiintyvä ilmaisu kuuluu: "Muita haitallisia, Pirkanmaallakin laajasti esiintyviä vieraslajeja ovat isosorsimo ja kanadanvesirutto."

Ongelmallista tällaisessa tilanteessa on se, että lajeista vain kanadanvesirutto on virallisesti säädetty haitalliseksi vieraslajiksi, tarkemmin sanoen 'kansallisesti merkitykselliseksi haitalliseksi vieraslajiksi'. Hyytelösammaleläimen ja isosorsimon kohdalla ei haitallisen vieraslajin määritelmä välttämättä täyty, vaikka lajeista voitaisiinkin mieltää olevan haittaa. Epäselvien nimitysten käyttämisen vuoksi tällaisesta uutisesta on haastava koostaa käsitejärjestelmää. Uutinen asettaa kyseenalaiseksi myös sen, voiko yleiskielisistä uutisista luottaa aina löytävänsä oikein käytettyjä erikoisalan termejä ja käsitteitä.

Hankaluuksia analyysissa aiheuttivat myös käsitteiden epäselvä tai kuvailematon esittäminen, jolloin käsitteiden käsitepiirteet eivät tule tekstistä ilmi. Esimerkiksi vuoden 2021 hallintasuunnitelmassa esitelty 'metsänomistaja' on helposti mielletävissä maanomistajatahoksi. Mutta koska aineisto ainoastaan listaa kyseisen käsitteen eikä kuvaa sen käsitepiirteitä tai käsittele sitä maanomistajatahojen yhteydessä, se ei siten sijoitu maanomistajatahoihin, vaan itsenäiseksi toimijan käsitteeksi.

Toinen hieman vastaava esimerkki on samassa hallintasuunnitelmassa esiintyvä 'viheralan toimijat' -käsite. Nimityksenä se esiintyy vain hallintasuunnitelman listauksessa,

jossa kuvataan erinäisiä haitallisten vieraslajien torjunnan vastuu- ja yhteistyötahoja. Teksti ei kuvaile käsitettä nimitystä enempää ja siten anna tarkempaa vihjettä, mitä käsite pitää sisällään, mitkä sen käsitepiirteet ovat tai mihin käsitejärjestelmään se voisi kuulua.

Myös nimitysten synonyymisyys vaikeutti käsitteiden poimintaa analyysissa. Hankaluuksia koitui siitä, että analyysia tehdessä ei voinut olla aina varma viittaavatko nimitykset varmasti aina samaan käsitteeseen. Osa synonymiasta hahmottuu kontekstista, osan tunnistaminen synonyymeiksi tai ei-synonyymeiksi taas vaatisi tutkijan perehtymistä aiheeseen tai asiantuntija-avun käyttämistä.

4.2 Haitallisten vieraslajien torjunta yleistajuisissa teksteissä

Yleistajuisten tekstien aineiston osuus koostuu Ylen uutisista. Analyysissani olivat mukana ne Ylen vuonna 2023 julkaisemat tekstipohjaiset uutiset, joissa on vieraslajitunniste ja jotka käsittelivät haitalliseksi säädettyjen vieraslajien torjuntaa Suomessa. Aineistoksi sopivia uutisia löytyi näin 40 kappaletta.

Aineistoa kerätessäni hylkäsin 25 uutista vieraslajitunnisteella merkittyä uutista. Esimerkiksi pelkkään vieraslajiin keskittyvät uutiset, kuten kyttyrälohea koskevat uutiset eivät kelvanneet aineistoksi, koska ne eivät käsitelleet haitalliseksi säädettyjä vieraslajeja. Hylkäsin myös uutiset, jotka eivät käsitelleet haitallisia vieraslajeja torjunnan näkökulmasta sekä ulkomaita käsittelevät uutiset.

Uutisen oli myös oltava perinteinen tekstimuotoinen uutinen, jolloin päädyin hylkäämään tarinamuotoiset uutiset, joiden materiaali ei ole esillä yhdellä sivulla ja jotka hyödyntävät taustanaan video- tai liikkuvaa kuvaa. Valitsemistani uutisista analysoin uutisällön tekstin ja kuvatekstit. Uutisten kuvat ja videot eivät olleet analyysini kohteina.

Ylen aineistosta muodostin yhden kokonaisuuden lisäksi useita yksittäisten uutisten käsitejärjestelmiä, jotka ovat esillä alaluvuissa 4.2.1 ja 4.2.2. Näiden käsitejärjestelmien avulla osoitan aineiston osuuden kokonaiskuvan muodostamiseen liittyviä ongelmallisuksia. Käsitejärjestelmien muodostamiseen vaikuttivat siis aineiston osuuden epäyhtenäisyys ja tarve päättää yhtenäinen jaottelutapa eri uutisissa esiintyville käsitteille. Kymmenissä uutisissa havaitsin lukuisia erilaisia käsitejärjestelmiä ja jaottelutapoja käsitteille, mikä vaikeuttaa yhden ehyen kokonaiskuvan muodostamista. Kuviot 2, 4 ja 5 osoittavat tämän seikan yksittäisten uutisten muodostettuja käsitejärjestelmiä esittelemällä, sekä sen, että Ylen aineiston epäyhtenäisyydestä ja sisällön laadusta johtuen yksittäisistä uutisista muodostetut käsitejärjestelmät eivät muodostu kovin laajoiksi ja kattaviksi. Laajempia satelliittimalliesityksiä syntyy vasta koostettaessa uutisten sisältöä yhteen. Yhteen koostaminen puolestaan vaati tutkielman tekijän subjektiivisia ratkaisuja.

Aineiston osuuden epäyhtenäisyys tuli esille muun muassa vaihtelevana nimitysten käytönä käsitteisiin viitattaessa. Vaihtelevien nimitysten kohdalla kyse saattaa olla yleiskielelle ja journalistiselle tekstille ominaisesta ilmaisujen vaihtelusta ja synonyymien käytöstä, mutta tutkimusta tehdessäni käsittelin lähtökohtaisesti uutisissa esiintyneitä erikoisalalle ominaisia nimityksiä, kuten haitallista vieraslajia tai kansallisesti haitallista vieraslajia, erikoisalan termeinä ja käsitteinä.

Nimitysten merkittävä vaihtelevuus tulee yleiskielisissä teksteissä esille jo yksittäisissä uutisissa tai vertaillen uutisia toisiinsa. Esimerkiksi uutisessa ”Ammattikalastajat loukuttavat minkkejä Turun saaristossa” minkki kuvataan ’Suomessa haitalliseksi vieraslajiksi’. Puolestaan uutisessa ”Metsähallitus pyytää havaintoja saariston minkeistä ja supikoirista – tekee vieraspetopyyntejä Virolahdelta Tornioon” minkkejä kuvataan kontekstissa ’vieraspedoiksi’. Uutisen ”Vieraslaji supikoira on saatu lähes hävitettyä Saaristomereillä” kontekstissa ’supikoiraa’ ja ’minkkiä’ kuvataan nimityksillä ’vieraslaji’, ’peto’, ’maapeto’ ja ’vieraspeto’.

Aineiston osuutta tarkastellessa on siis nähtävissä, että uutisissa lajeja kuvataan erilaisin nimityksin, elliptisesti eli esimerkiksi käsitteen yläkäsitteellä (ks. Pasanen, 2009, s. 43) tai ne liitetään erilaisten käsitteiden alaisuuteen. Käsitteiden ominaisuuksia tai hierarkiaa kuvaillaan myös niukasti. Eri uutisten sisällöistä on muodostettavissa erilaisia käsitejärjestelmiä minkeistä ja supikoirista kohteina. Myös esimerkiksi lupiini- ja komealupiini-nimitysten käyttäminen synonyymisesti voi olla käsitetietoutta koostettaessa ongelmallista, minkä seikan tuon esille luvussa 4.2.2.

Yhtenäisen käsitejärjestelmän muodostamisen vaikeutena on ollut edellä kuvatusti se, että Ylen uutiset antavat käsitejärjestelmän rakentamista varten vaihtelevaa ja osin puutteellista informaatiota käsitteiden keskinäisistä suhteista. Tämä huomio on havaittavissa myös uutisessa ”Vieraslajien torjuntaan saa anoa avustusta ely-keskukselta”. Uutinen antaa käsitejärjestelmän muodostamiseen käsitteitä esimerkiksi seuraavissa virkkeissä: ”Haitallisia vieraslajeja ovat esimerkiksi kurturuusu, komealupiini, minkki ja espanjansiruetana.” ”Torjuttava kohde voi olla joko kasvi- tai eläinlaji.” ”Avustusta voidaan myöntää sellaisen vieraslajin torjuntaan, joka sisältyy joko kansalliseen tai EU:n vieraslajiluettelo.”

Virkkeistä on poimittavissa erilaisia haitallisten vieraslajien torjunnan kohteisiin kuuluvia käsitteitä, mutta käsitteistä on hankala muodostaa yhtenäinen käsitejärjestelmä vain uutisen tiedon pohjalta: kurturuusu, komealupiini, minkki ja espanjansiruetanat voidaan kyllä sijoittaa haitallisten vieraslajien alaisuuteen, mutta esimerkiksi sitä, kuuluvatko ne kansalliseen tai EU:n vieraslajiluettelo, ei kyseinen uutinen kuvaa. Asian selvittämiseksi olisi tutkittava ulkopuolisia lähteitä tai koko aineiston osuutta.

Kokonaiskuvaa koostaessani päädyin ratkaisuun, jossa muodostin kohteiden välisiä suhteita esittelevän käsitejärjestelmän perustuen kuviossa 1 esittämäni vieraslajien jaotteluun. Etsittäväksi jaotteluksi rajasin siis alaluvun 3.1.3 ensimmäisessä kappaleessa esittelemäni jaottelun vieraslajeihin (yläkäsite), haitallisiin vieraslajeihin (edellisen alakäsite)

ja kansalliseen tai EU:n luetteloon kuuluviin haitallisiin vieraslajeihin (edellisen alakäsitteet).

Lajittelun luodakseni kokosin uutisissa esitellyt vieraslajilajit Excel-tiedostoon ja liitin jokaisen lajin perään käsitteistä sen, jolla aineiston osuus sitä tarkimmin jonkin uutisen kontekstissa kuvailee. Tarkkuudella tarkoitan tässä yhteydessä käsitteen nimityksestä pääteltävien käsitepiirteiden määrää, mikä tulee esille myös kuvion 1 vieraslajiluokittelussa. Esimerkiksi 'haitallinen vieraslaji' on 'vieraslajia' tarkempi käsite, sillä se sisältää 'vieraslajiin' nähden tarkentavana käsitepiirteensä haitallisuuden. Näin menetellen sain muodostettua haitallisten vieraslajien torjunnan kohteille yksinkertaisen käsitejärjestelmän, joka on tulkittu mutta joka perustuu aineiston osuuteen.

Menettelyn vuoksi oli tarpeellista muodostaa satelliittimalliin 'haitallisen vieraslajin' alaisuuteen 'tarkemmin määrittelemättömät' -noodi; osa haitallisista vieraslajeista ei määrittynyt kansallisesti tai EU:ssa haitalliseksi säädetyksi vieraslajiksi. Näin toimimalla vältin tilanteen, jossa osa kansalliseen tai EU:n luetteloon kuuluvista lajeista olisi päätynyt epäloogisesti 'kansallisesti haitallisen vieraslajin' tai 'EU:n alueella haitalliseksi määritellyn vieraslajin' kanssa samalle hierarkian tasolle eli vieruskäsitteeksi.

Koska olen muodostanut Ylen aineiston kokonaiskuvan tarkimpien uutisissa käytettyjen käsitteiden avulla, on se ilmaisultaan tarkempi kuin moni aineistossa mukana oleva uutinen. Tämän vuoksi havainnollistan muun muassa kahdesta yksittäisestä uutisesta muodostamiani käsitejärjestelmiä (kuvio 5) osoittaakseni, että Ylen uutisoinnissa esitetyt haitallisten vieraslajien torjunnan käsitteet voivat olla käsitteistöltään yksinkertaisia ja epätarkkoja verratessa niitä vaikkapa kansallisesta laista ja asetuksesta sekä hallintasuunnitelmista muodostettuihin käsitejärjestelmiin. Vasta yhteen koottuna Ylen aineisto tuottaa liitteen 2. eli aineiston osuuden kokonaiskuvan tarkkuudella informaatiota.

Ylen aineiston 'toimijat'-käsitejärjestelmän kokoaminen vaati myös tutkijan omia ratkaisuja, sillä useat uutiset eivät itse esittäneet selkeää hierarkiaa uutisissa

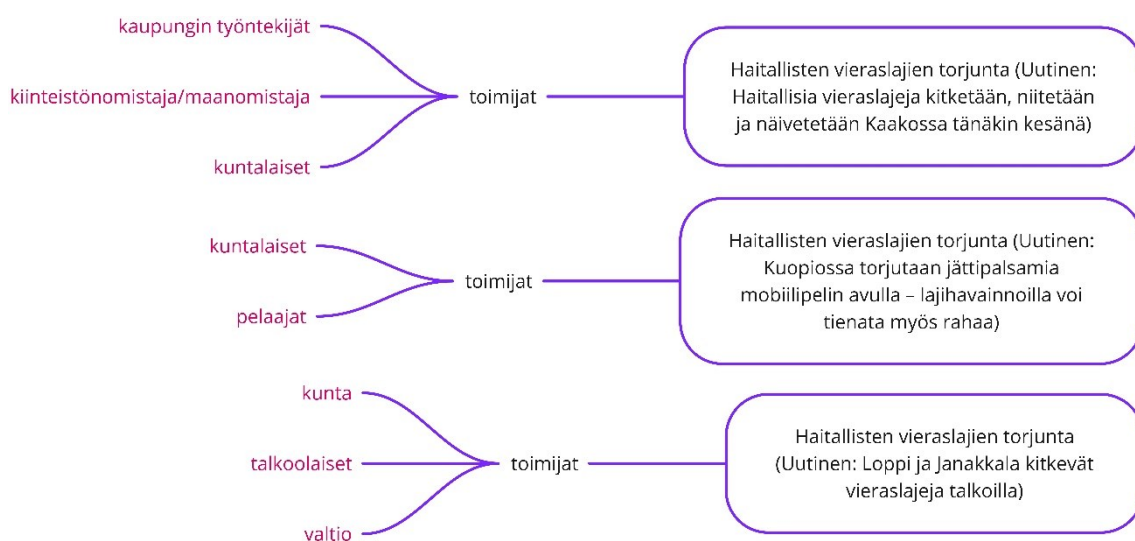
esiintyneille 'toimijat'-käsitteille. Keskeinen ongelma käsitejärjestelmää muodostaessani oli siten kysymys siitä, millainen käsitejärjestelmä epäyhtenäisen ja selkeitä käsitejärjestelmiä esittämättömän aineiston perusteella pitäisi muodostaa. Toimijoita olisi ollut mahdollista jaotella esimerkiksi sen perusteella, millä tavalla tai missä roolissa ne osallistuvat torjuntaan. Näin on esimerkiksi uutisen "Loppi ja Janakkala kitkevät vieraslajeja talkoilla" kohdalla. Uutisessa 'toimijoita' voitaisiin jakaa osallistumisen tavan perusteella, sillä 'kuntaa' kuvaillaan tekstissä organisoivaksi tahoksi, 'valtiota' rahoittavaksi tahoksi ja 'talkoolaisia' torjunnan operatiivisella tasolla toimiviksi toimijoiksi.

Päädyin kuitenkin esittämään erinäiset toimijan käsitteet ainoastaan 'toimijat'-noodin jatkona luomatta tarkempaa hierarkiaa poimittujen käsitteiden välille. Päätös perustui osaltaan siihen, että aineiston osuus esitti osasta käsitteistä, niiden välisistä suhteista tai mahdollisista ylä- ja alakäsitteistä varsin vähän tai ei ollenkaan käsitepiirteitä. Esimerkiksi käsitteet kuten 'naapurusto', 'yritykset' tai 'yhteisöt' jäävät uutisissa käsitepiirteiltään kuvaamattomiksi. Lisäksi myös muut aineiston osuudet vaikuttavat ilmaisevan epämääräisesti tai tulkittavasti hierarkiaa 'toimijoiden' kohdalla, kuten esimerkiksi luvussa 4.5 havainnollistan. Puolestaan 'kohteiden' jaottelussa asiantuntijateksteissä on pyritty lajien esiintyvyyttä kuvastavasti tai lainsäädännöllisesti sovellettavalla tarkkuudella käsitteellisen tiedon ilmaisuun. Koska monitasoinen käsitehierarkia jää lopulta puuttumaan muodostetusta käsitejärjestelmästä, en sijoita 'toimijat'-käsitejärjestelmää aineiston osuudesta löydettyihin tai tulkittuihin käsitejärjestelmiin lainkaan. Yleiskielisten tekstien osuudessa toimijat jäävät lähinnä hierarkiattomaksi listaukseksi, kuten kuviossa 3 havainnollistan.

4.2.1 Toimijat yleistajuisissa teksteissä

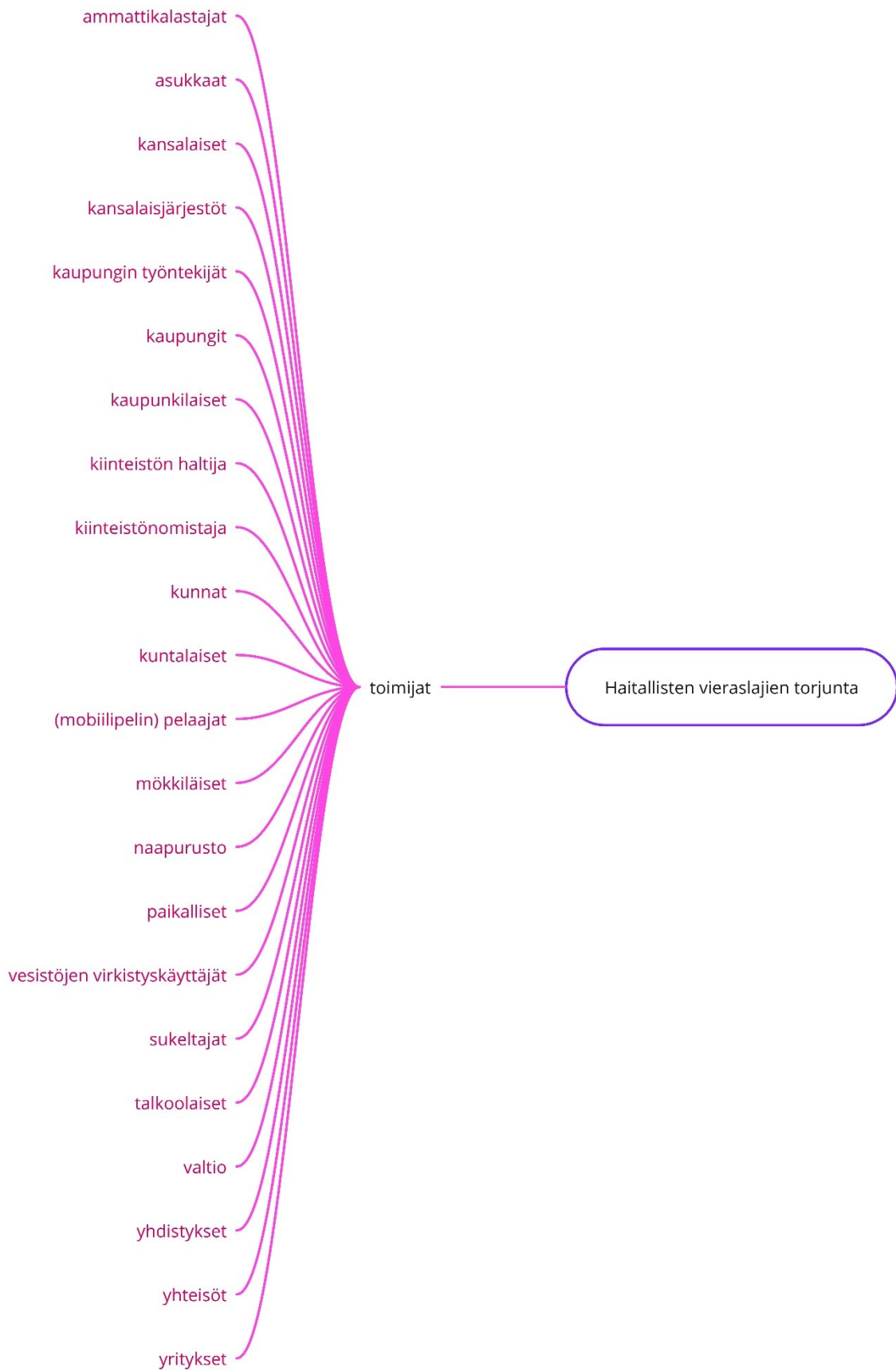
Tässä alaluvussa on esillä eri uutisista muodostamani käsitejärjestelmiä toimijoista sekä Ylen aineiston kokonaiskuva toimijoista. Kuviossa 2 on esillä kolmesta uutisesta muodostamani puudiagrammimuotoiset käsitejärjestelmät toimijoista. Jokainen Haitallisten vieraslajien torjunta -keskusnoodi edustaa yhtä uutista, joiden käsitteinä uutisista poimitut

toimijat näkyvät kuviossa punaisella fontilla. Kuvion lukusuunta etenee tässä tapauksessa oikealta vasemmalle, koska kyse on toimijoista: oikealla on kerrottu, mistä uutisesta on kyse, minkä jälkeen uutisissa esiintyvät toimijat näkyvät kuviossa toimijat-noodiin kytkeytyneinä vasemmalla. Kuvio osoittaa, että toimijoita on yksittäisessä uutisessa usein vain muutama, minkä lisäksi niiden välillä ei tekstin kontekstissa ole keskinäistä hierarkiaa.

Kuvio 2. Kolmen eri uutisen muodostettujen käsitejärjestelmien toimijoita.

Uutiset kuviossa ovat ylhäältä alas luetellen ”Haitallisia vieraslajeja kitketään, niitetään ja näivetetään Kaakossa tänäkin kesänä”, ”Kuopiossa torjutaan jättipalsamia mobiilipelin avulla – lajihavainnoilla voi tienata myös rahaa” sekä ”Loppi ja Janakkala kitkevät vieraslajeja talkoilla”. Ylimmässä muodostamassani käsitejärjestelmässä eli uutisesta ”Haitallisia vieraslajeja kitketään, niitetään ja näivetetään Kaakossa tänäkin kesänä” löytyi kolme tutkimuksen kannalta kiinnostavaa käsitettä. Käsitteet eivät kuitenkaan esiintyneet siinä muodossa, että niiden keskinäistä hierarkia olisi ollut löydettävissä aineiston tekstin tai kuvattujen käsitepiirteiden avulla. Sama tilanne toistui myös muissa uutisissa, jolloin näistä ei ollut löydettävissä monitasoisia toimijoiden käsitejärjestelmiä. Käsitteistä annettu informaatio oli muutenkin vähäistä. Analysoituani merkittävän osan aineiston osuudesta päädyin olemaan tulkitsematta monitasoisempaa muodostettua käsitejärjestelmää koko aineiston osuudesta.

Kuvio 3. Toimijat yleistajuisten tekstien osuudessa.

Kuviossa 3 on esillä kaikki toimijat yleiskielisten tekstien aineiston osuudessa. Kuviossa toimijat (22 kpl) esiintyvät aakkosjärjestyksessä ylhäältä alaspäin edeten. Kuvion perusteella ja ulkoisia lähteitä hyödyntäen toimijoita olisi mahdollista jaotella ominaisuuksiensa perusteella esimerkiksi instituutioihin ja henkilöihin, mutta tässä tapauksessa muodostamastani käsitejärjestelmästä muodostui hierarkiaton listaus.

Niin Ylen aineiston osuudessa kuin koko aineistossa toistui tilanne, jossa analyysin ulkopuolelle jäi runsaasti erilaisia toimijoita, koska ne ovat yksilökäsitteitä, erisnimiä tai näistä johdettuja nimityksiä kuten asukkaannimityksiä. Esimerkkejä tällaisista käsitteistä ovat muun muassa 'Kaakkois-Suomen kaupungit', nimetty 'Kouvolan kaupungin vieraslajikoordinaattori', 'kuopiolaiset' ja 'Janakkala'. Tutkimuksessani tekemän rajauksen vuoksi tällaiset käsitteet eivät tule esille satelliittimalleissani.

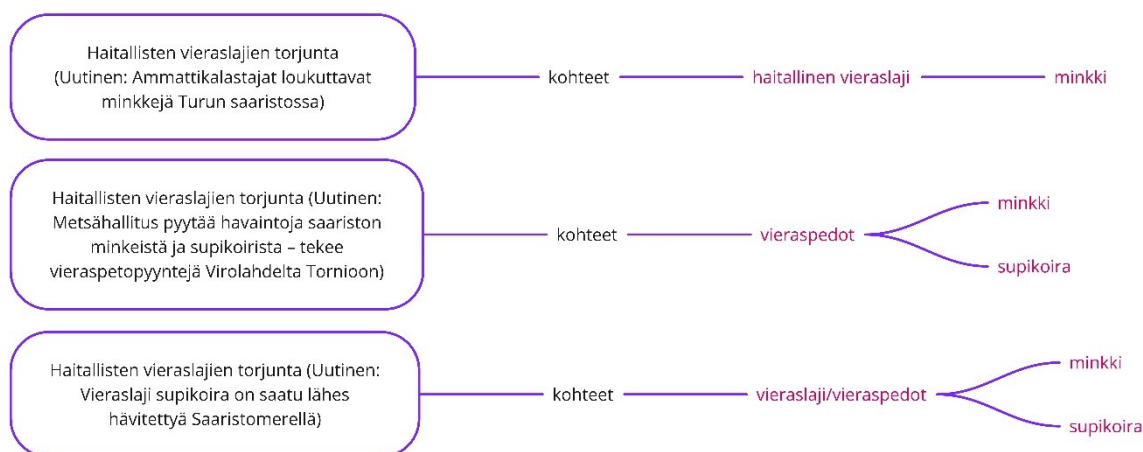
4.2.2 Kohteet yleistajuisissa teksteissä

Tässä alaluvussa on esillä eri uutisista muodostamiani käsitejärjestelmiä kohteista sekä Ylen aineiston kokonaiskuva kohteista. Nämä käsitejärjestelmät osoittavat, millaisia käsitteitä yksittäisistä uutisista löytyy ja millaisia hierarkioita käsitteiden välille voidaan hahmotella. Uutisista muodostettujen käsitejärjestelmien avulla ja niiden ongelmallisuuksia esittämällä on havainnollistettavissa se, miksi eri kohteet sijoittuvat lopullisessa kokonaiskuvassa yläkäsitteidensä alaisuuteen, ja miksi päädyin muodostamaan kohteiden kokonaiskuvan hierarkian kuviossa 1 esiintyvän vieraslajiluokittelun mukaisesti.

Kolmesta minkeistä tai supikoirista kertovasta uutisesta muodostetut käsitejärjestelmät näkyvät kuviossa 4. Kuvio etenee lukusuunnassa: kuvion keskusnoodissa vasemmalla on kerrottu, mistä uutisesta on kyse, ja uutisissa esiintyvät kohteet näkyvät kuviossa oikealla punaisella fontilla. Kuvio osoittaa, että kohteita on yksittäisessä uutisessa usein vain muutamia, mutta niiden väliltä on löydettävissä tai tulkittavissa hierarkiaa. Uutisten antaman käsitetiedon tai kontekstin avulla lajien voidaan nähdä kuuluvan nimety

yläkäsitteensä alaisuuteen, mutta jokaisessa uutisessa 'minkki' tai 'supikoira' kytkeytyvät erilaisen yläkäsitteen alaisuuteen.

Toisaalta tämä kytkeytyminen voidaan problematisoida. Esimerkiksi uutisessa "Metsähallitus pyytää havaintoja saariston minkeistä ja supikoirista – tekee vieraspetopyyntejä Virolahdelta Tornioon" supikoiraa ja minkkiä kyllä kutsutaan vieraspedoiksi, mutta eläinlajien ja 'vieraspedon' käsitteen välinen hierarkia ei tule eksplisiittisesti esille, vaan on kuviossa ainoastaan oletettu.

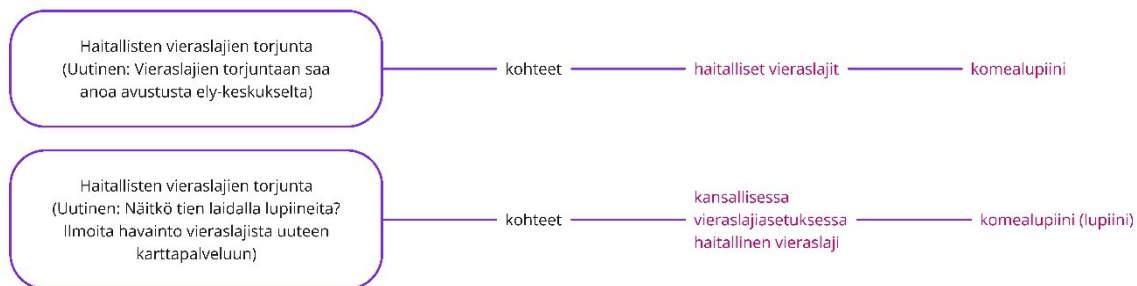
Kuvio 4. Kolmesta minkki- ja supikoirauutisesta muodostetut käsitejärjestelmät.

Toinen esimerkki puutteellisesta hierarkian esittämisestä liittyy uutiseen "Vieraslaji supikoira on saatu lähes hävitettyä Saaristomerellä". Uutisessa 'minkki' ja 'supikoira' yhdistyvät kontekstista tulkiten niin 'vieraslajien' kuin 'vieraspetojen' käsitteisiin. Uutisessa ei kuitenkaan tarkennettu käsitteiden keskinäistä hierarkiaa sen enempää. Tämän määrittelemättömyyden vuoksi 'vieraslaji' ja 'vieraspeto' sijaitsevat hierarkkisille käsitejärjestelmille epäkäytännöllisesti hierarkian samalla tasolla tai kuvastavat sitä, että ne ovat uutisessa synonyymisia ilmaisuja 'minkistä' ja 'supikoirasta'. Ulkopuolista informaatiota hyödyntäen olisi luontevampaa sijoittaa 'vieraslajit' alaltaan suuremmalle hierarkian tasolle kuin 'vieraspedot', sillä kumpikin ovat vieraslajeja, mutta jälkimmäinen on lisäpiirteenään petoeläin, jolloin sen ala on pienempi.

Edellä kuvatun ja kontekstissa havaitun ja toistuvan implisiittisen tulkinnanvaraisuuden vuoksi koin parhaaksi ratkaisuksi luoda aineiston osuuden kokonaiskuvan luvussa 4.2 kuvatulla tavalla, siis sovittamalla poimittuja käsitteitä vieraslajien luokitteluun. Tutkimuksen kannalta oleellista on siten se, että edellä esiteltyjen uutisten perusteella 'minkki' sijoittuu kohteiden kokonaiskuvassa 'haitallisiin vieraslajeihin' uutisen "Ammattikalastajat loukuttavat minkkejä Turun saaristossa" mukaisesti. Toisin sanoen se on koko aineiston osuuden tarkin yläkäsitteellinen kuvaus kyseisestä eläinlajista. 'Haitallisista vieraslajeista' 'minkki' sijoittuu jälleen yläkäsitteen 'tarkemmin määrittelemättömät' alaisuuteen, koska laji ei tarkennu uutisissa kansallisen tai EU:n luettelon lajeihin.

Minkkejä ja supikoiria koskevien uutisten lisäksi annan esimerkin myös kasviaiheisten uutisten käsitteistöstä ja näiden merkityksestä osuuden kokonaiskuvan muodostamiselle. Kahden komealupiinia ja yläkäsitteitään kuvaavan uutisen muodostetut käsitejärjestelmät näkyvät kuviossa 5. Kuvio etenee lukusuunnassa: vasemmalla keskusnoodissa lukee, mistä uutisesta on kyse, ja varsinaiset käsitteinä poimitut kohteet näkyvät kuviossa oikealla punaisella fontilla.

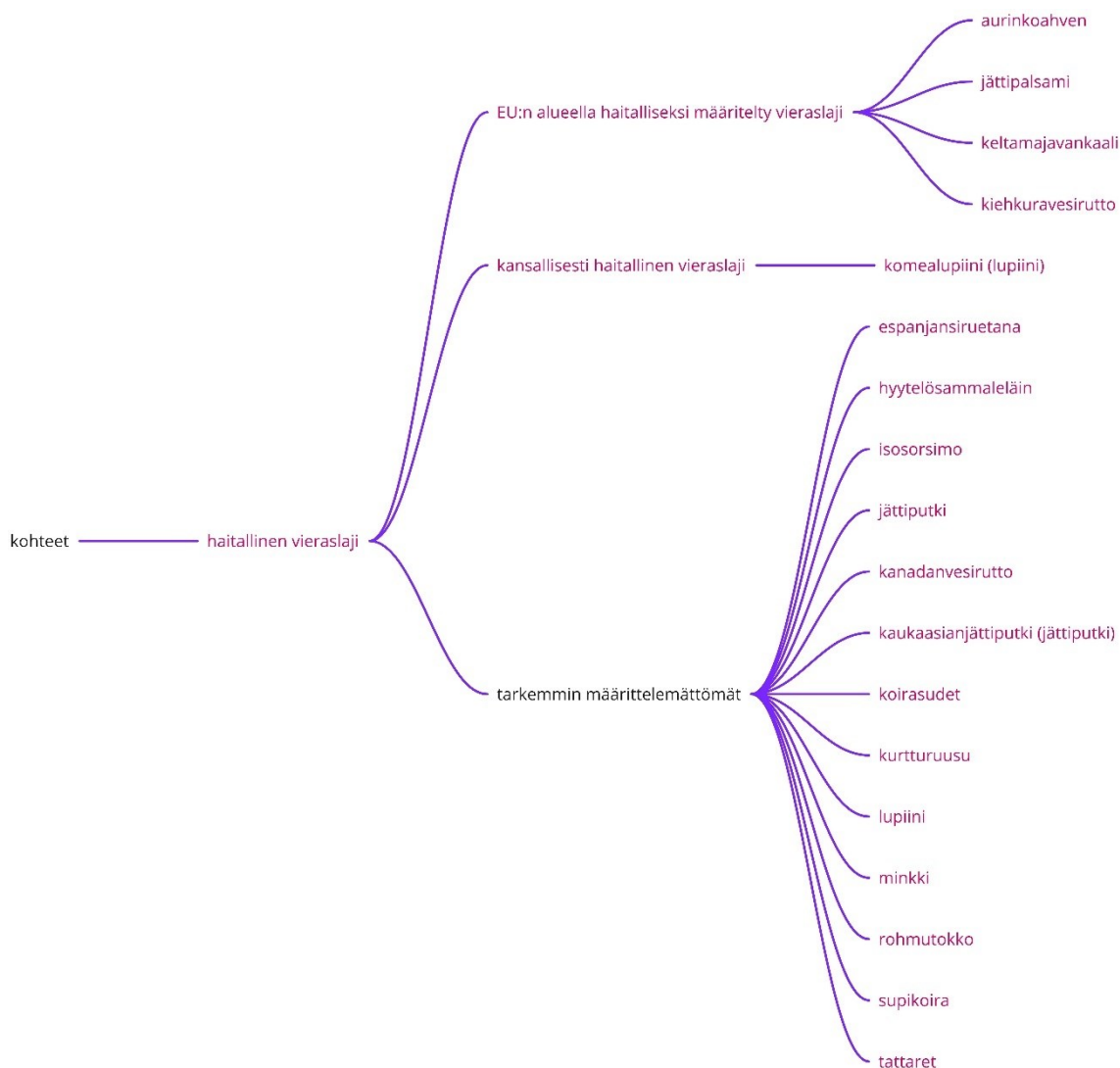
Kuvio 5 osoittaa, että kohteita on yksittäisessä uutisessa vain jokunen, mutta käsitteiden väliltä on muodostettavissa hierarkiaa. Komealupiinin kohdalla uutinen "Vieraslajien torjuntaan saa anoa avustusta ely-keskukselta" liittyy 'komealupiinin' 'haitallisiin vieraslajeihin'. Puolestaan uutinen "Näitkö tien laidalla lupiineita? Ilmoita havainto vieraslajista uuteen karttapalveluun" liittyy 'komealupiinin' 'kansallisessa vieraslajiasetuksessa haitalliseksi vieraslajiksi', joka on 'haitallista vieraslajia' tarkempi käsite. Tästä johtuen 'komealupiini' (uutisessa käytetään 'komealupiinista' myös suluissa olevaa synonyymia lupiini) määrittyy kokonaiskuvassa kansallisesti haitalliseksi vieraslajiksi, joka on kansallisessa vieraslajiasetuksessa haitallisen vieraslajin synonyymi.

Kuvio 5. Komealupiineja käsittelevien kahden uutisen käsitejärjestelmät.

Jälkimmäisen uutisen kohdalla on huomattava, että olen tulkinut tekstissä esiintyvät nimitykset lupiini ja komealupiini kontekstissa tarkasteltuina synonyymeiksi. Kumpikin uutinen kuvaa komealupiineja myös vieraslajiksi, mutta ei kuvaa 'vieraslajin', 'haitallisen vieraslajin' ja 'kansallisessa vieraslajiasetuksessa haitallisen vieraslajin' välistä hierarkiaa ja käsitepiirteiden eroavuuksia kuin nimitysten tasolla. Tämä olisi ongelma muodostettaessa aineistosta etsittävän käsitetiedon perusteella käsitteiden välistä hierarkiaa, ellen olisi päättänyt kokonaiskuvan hierarkiaksi kuvion 1 vieraslajien luokittelua.

Kuviossa 6 esittelen kohteiden kokonaiskuvan Ylen aineiston osuudesta. Kuvio luetaan lukusuunnassa. 'Kohteet' jakautuvat 'haitallisen vieraslajin' -noodista kolmeen alakäsitteeseen ('EU:n alueella haitalliseksi määriteltymiin vieraslajeihin', 'kansallisesti haitallisiin vieraslajeihin' ja 'tarkemmin määrittelemättömiin') ja jälleen lajeihin tai lajiryhmiin. Luvun 4.2 kuvaamalla tavalla jokaisen lajin yläkäsitteeksi määrittyi se vieraslajeihin liittyvä käsite, jolla haitallista vieraslajia kuvattiin tarkimmin. Vaikka aineiston osuus määrittää useiden kohteiden kuten aurinkoaivasten yläkäsitteet, jää moni kohde ja eläinlaji osuudessa tarkemmin määrittelemättä. Lukija ei siten saa ilman ulkoista lähdettä selville, onko kyseessä EU:n alueella vai kansallisesti haitalliseksi määriteltä vieraslaji.

Kuvio 6. Kohteet yleiskielisten tekstien aineiston osuudessa.

Kuviossa 6 on huomioitava, että kohteiden lajeina on erikseen merkittyinä sekä 'komealupiini' ja 'lupiini' että 'jättiputki' ja kaukaasianjättiputki'. (Sulkumerkit osoittavat käsitteiden 'komealupiini' ja 'kaukaasianjättiputki' tulkitut synonyymiset nimitykset.) Käsitteiden erillisuus satelliittimallissa johtuu siitä, että joissain uutisissa komealupiini ja lupiini sekä kaukaasianjättiputki ja jättiputki esiintyivät synonyymeinä ja joissain uutisissa käytettiin pelkästään nimityksiä lupiini tai jättiputki. Näin ollen voi olla epäselvää, mihin käsitteeseen nimitys vaikkapa lupiini lopulta viittaa; tarkoitetaanko jälkimmäisissä uutisissa nimityksellä lupiini komealupiinia vai kenties muuta lupiinilajia. Edellä kuvatusta tilanteesta johtuen muodostettu käsitejärjestelmä sisältää siis sekä 'lupiinin'

ja 'komealupiini' että 'jättiputken' ja 'kaukaasianjättiputken' erillisinä kohteinaan. 'Komealupiini' ja 'lupiini' myös sijoittuvat eri yläkäsitteiden alaisuuteen: 'komealupiini' on 'kansallisesti haitallinen vieraslaji' ja 'lupiini' 'tarkemmin määrittelemätön'. Tämä tilanne johtuu siitä, että pelkkää lupiini-nimitystä käyttäneissä uutisissa ei ole kuvattu tarkemmin, millaisesta haitallisesta vieraslajista on kyse. Uutisessa "Näitkö tien laidalla lupiineita? Ilmoita havainto vieraslajista uuteen karttapalveluun" on toki sanatarkasti kuvattu, että lupiini kuuluu kansallisesti haitallisiin vieraslajeihin, mutta koska kyseessä on uutisen kontekstista pääteltävästi komealupiinista käytetty synonyymi, ei pelkkä lupiinin käsite sijoitu 'kansallisesti haitallisiin vieraslajeihin'.

Kuviossa 6 on myös huomattava, että jättiputki jäi mahdollisen virheen vuoksi tarkentumatta EU:n haitallisten vieraslajien alaisuuteen. Yhdessä jättiputkia käsittelevässä uutisessa kerrottiin mahdollisesti jättiputken mainitsemisen sijaan, että jättipalsami on EU:n alueella haitalliseksi luokiteltujen lajien joukossa. Jättipalsami on mahdollinen kirjoitusvirhe tilanteessa, jossa pitäisi lukea jättiputki.

Huomioitavaa on sekin, että muodostetussa käsitejärjestelmässä esiintyy tarkemmin määrittelemättöminä haitallisina vieraslajeina myös sellaiset lajit kuin 'isosorsimo' ja 'hyytelösammaleläin'. Lajit eivät kuulu ainakaan säädettyihin haitallisiin vieraslajeihin, mutta esiintyvät muodostamassani käsitejärjestelmässä haitallisina vieraslajeina, koska Ylen uutinen on kuvannut ne sellaisiksi. On mahdollista ajatella, että 'haitallisen vieraslajin' käsitteen epämääräisyys johtaa käyttämään käsitettä vieraslajeista, jotka kansanomaisesti mielletään haitallisiksi. Toisin sanoen aineiston osuus saattaa liittää lajit virheellisen käsitteen alaan. Säädoskielisiin ja virkakielisiin aineistojen osuuksiin verrattaessa nämä nimeävät 'haitallisen vieraslajin' käsitteen kontekstissa nimenomaisesti sellaiseksi säädettyjä vieraslajeja.

4.3 Haitallisten vieraslajien torjunta asiantuntijateksteissä

Tässä luvussa esittelen asiantuntijatekstien eli virkakielisten ja säädöskielisten tekstien aineiston osuudet.

4.3.1 Virkakieliset tekstit

Virkakielisten tekstien aineiston osuuteen kuuluvat yhdistetty hallintasuunnitelma vuodelta 2021 sekä hallintasuunnitelman täydennys vuodelta 2024. Analysoin kyseisistä dokumenteista tekstisisällön. Analyysiin eivät kuuluneet hallintasuunnitelmien loppuun liitetyt liitteet (liitteet 1–5 2021 vuoden hallintasuunnitelmassa ja liite 1 2024 vuoden hallintasuunnitelmassa).

Hallintasuunnitelmista oli havaittavissa monitasoisia hierarkkisia käsitejärjestelmiä niin toimijoista kuin kohteista. Hallintasuunnitelmien kokonaisuudessa esittelen hallintasuunnitelmat omina satelliittimalleinaan, joista yhdessä muodostuu hallintasuunnitelman kokonaisuus. Ratkaisuun vaikutti etenkin 'kohteissa' esiintyneet hieman erilaiset jaottelut haitallisille vieraslajeille, minkä vuoksi katsoin aiheelliseksi esitellä dokumentit erillisinä satelliittimalleina.

4.3.1.1 Toimijat virkakielisissä teksteissä

Toimijat jakautuvat vuoden 2021 ja 2024 hallintasuunnitelmissa esitettyihin vastuu- ja yhteistyötahoihin, joiden alakäsitteitä esiintyy useilla eri hierarkian tasolla. Perusjakona toimijoita on jaoteltu kohteiden sekä toimijoilta odotettujen toimien perusteella: toimijat jakautuvat muun muassa 'vastuu- ja yhteistyötahoihin vakiintuneiden lajien hallintatoimissa', 'vastuu- ja yhteistyötahoihin Suomessa tavattujen lemmikkieläinlajien tai akvaariokasvilajien hallintatoimissa' ja 'vastuu- ja yhteistyötahoihin yleisissä toimenpiteissä vieraslajien hallinnassa'. Muodostettujen käsitejärjestelmien monitasoisuus ja

käsitteistön runsaus tekee satelliittimallista laajan ja siksi tutkielman puitteissa hankalasti esitettävän visuaalisesti.

Toimijoista muodostettujen käsitejärjestelmien hierarkiat ovat aineiston osuudesta löytyviä, mutta muodostetuissa käsitejärjestelmissä esiintyvät 'toimijoiden' alakäsitteiden nimitykset, kuten 'vastuu- ja yhteistyötahot kasvilajien hallintatoimiin' ovat itse nimeämiäni. Toisin sanoen aineiston osuus ei esittele suoraan moista nimitystä, vaan esittelee kontekstissaan ja rakenteellaan, että on olemassa vastuu- ja yhteistyötahoja, jotka keskittyvät kasvilajien torjuntaan. Tämän huomion vuoksi 'toimijat'-käsitejärjestelmä edustaa aineistosta tulkitsemiani käsitejärjestelmiä. Satelliittimallissa punaisella fontilla olevat nimitykset esittelevät varsinaiset aineistosta poimimani käsitteet, kun taas mustat nimitykset ovat tekstistä tulkittavia ja nimeämiäni käsitteitä.

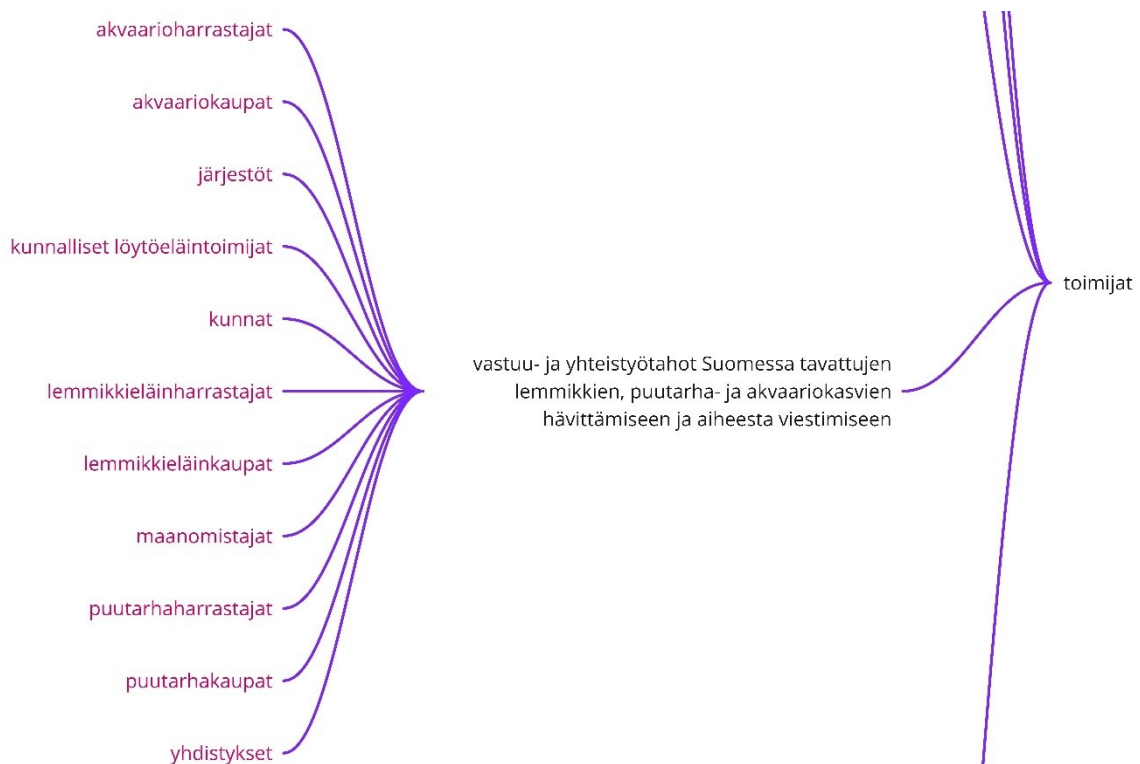
Kuvio 7 esittää edellä kuvatun kaltaisen tilanteen. Kuviossa on esillä osakuva vuoden 2024 hallintasuunnitelman toimijoista muodostetusta käsitejärjestelmästä sekä ratkaisuni kuvata aineiston osuudesta sellaisenaan löytämiäni käsitteitä (punainen fontti) sekä itse nimeämiäni käsitteitä (musta fontti). Kuten muissakin toimijoista muodostetuissa käsitejärjestelmissä, myös kuviossa 7 lukusuunta on oikealta vasemmalle. Varsinainen kokonaiskuva virkakielisten tekstien aineiston osuuden satelliittimalleista on esillä liitteissä 3. ja 4.

Hallintasuunnitelmista muodostetuissa käsitejärjestelmissä esiintyy lukuisia ongelmallisuuksia, jotka voisi korjata järkevimmiä ratkaisuksi ulkopuolisia lähteitä hyödyntäen. Yhtenä erikoisuutena on tilanne, jossa kunnat esiintyvät maanomistajien alakäsitteenä vuoden 2021 hallintasuunnitelmassa, mutta eivät enää 2024 hallintasuunnitelmassa. Tilanne johtuu siitä, että ainoastaan vuoden 2021 hallintasuunnitelmassa kunnat erikseen määriteltiin maanomistajatahoiksi.

Kysymykseksi voi myös herätä, miksi 'kunnan eläinlääkärit' ja 'läänin eläinlääkärit' eivät esiinny muodostetussa käsitejärjestelmässä hierarkiasuhteisina 'eläinlääkärien'

alakäsitteinä; ne kaikki ovat eläinlääkäreitä, mutta mahdollisilla alakäsitteillä on tarkentavat käsitepiirteet suhteessa yläkäsitteeseensä. Vastaava tilanne on myös esimerkiksi 'yritysten' ja 'jalostusyritysten' välillä.

Kuvattu menettelytapa johtuu siitä, että aineiston osuus ei itsessään esittänyt eläinlääkärien käsitepiirteitä kuin nimityksissään eikä luonut eläinlääkärien välille edes implisiittisesti eritasoista hierarkiaa. Käsitteet esiintyivät tekstissä vailla käsitepiirteitä ja listattuina vastuu- ja yhteistyötahoihin, minkä vuoksi päädyin esittämään käsitteet myös muodostetussa käsitejärjestelmässä epäloogisena ja vieruskäsitteisenä listauksena. Toisin sanoen kuvasin sitä, miten aineiston osuus itsessään esittää käsitteistön. Mahdollinen hierarkiasuhteinen jaottelu eläinlääkäreistä läänin ja kunnan eläinlääkäreihin olisi toki voinut olla perusteltua olettamalla nimitysten sisältävän oleelliset käsitepiirteet käsitteiden jaottelemiseksi. Tämän lisäksi satelliittimallissa ovat esillä myös jo luvussa 4.1.2 esittämäni 'metsänomistajiin' ja 'viheralan toimijoihin' liittyvät ongelmallisuudet.

Kuvio 7. Osakuva toimijoiden satelliittimallista vuoden 2024 hallintasuunnitelmassa.

4.3.1.2 Kohteet virkakielisissä teksteissä

Aineiston osuudessa kohteet jakautuvat vuoden 2021 hallintasuunnitelmassa 'vakiintuneisiin lajeihin', 'Suomessa tavattuihin lemmikkieläinlajeihin ja akvaariokasvilajeihin', 'Suomessa satunnaisesti tavattuihin tai potentiaalisesti menestyviin lajeihin' sekä 'pienen leviämiskäsitteisiin lajeihin'. Vuoden 2024 hallintasuunnitelmassa kohteet jakautuvat 'Suomessa potentiaalisesti menestyviin ei-tavattuihin lajeihin', 'Suomessa tavattuihin lemmikkeihin, puutarha- ja akvaariokasvilajeihin' sekä 'pienen leviämiskäsitteisiin lajeihin'. Sitä, ovatko esimerkiksi 'Suomessa tavatut lemmikkieläinlajit ja akvaariokasvilajit' ja 'Suomessa tavatut lemmikki, puutarha- ja akvaariokasvilajit' synonyymejä samalle käsitteelle vai erillisiä käsitteitä, ei aineiston osuus kuitenkaan kerro.

Kuvio 8 esittää kohteet vuoden 2024 hallintasuunnitelmassa. Kuvio luetaan lukusuunnassa yksi hierarkian taso kerrallaan. Kuvioista on havaittavissa, että niin varsinaiset vieraslajit (äärimmäisenä oikealla) kuin niiden yläkäsitteet (yksi hierarkian taso vieraslajeista vasemmalle) ovat aineiston osuudesta sellaisenaan löytämiäni käsitteitä (punainen fontti). Kohteita esittelevä kuvio edustaa myös hierarkialtaan aineiston osuudesta löydettyjä käsitejärjestelmiä. Tästä seikasta kertoo myös aineiston osuudesta poimimieni ja punaisella fontilla esitettyjen nimitysten suuri osuus muodostetussa käsitejärjestelmässä. Käsitejärjestelmien rakenteet olivat tekstissä selkeästi jaoteltuja, jolloin käsitteet ja niiden väliset suhteet olivat selvästi löydettävissä.

Kuvio 8. Kohteet vuoden 2024 hallintasuunnitelmassa virkakielisissä teksteissä.

Kuviossa esiintyvät vieraslajikäsitteiden yläkäsitteet osoittavat osaltaan myös kohteiden jakoperustetta. Kohteet jakautuvat 'Suomessa potentiaalisesti menestyviin ei-tavattuihin lajeihin', 'Suomessa tavattuihin lemmikeihin, puutarha- ja akvaariokasveihin' sekä 'pienen leviämisoriskin lajeihin'. Havaittavissa siis on, että jaottelu perustuu eläinten esiintyvyyteen tai realisoituneeseen tai potentiaaliseen uhkaan Suomessa. Vastaava jaottelu vuoden 2021 hallintasuunnitelmassa on kohteiden jako 'pienen leviämisoriskin lajeihin', 'Suomessa satunnaisesti tavattuihin tai potentiaalisesti menestyviin

lajeihin', 'Suomessa tavattuihin lemmikkieläinlajeihin ja akvaariokasvilajeihin' sekä 'va-
kiintuneisiin lajeihin'.

4.3.2 Säädoskieliset tekstit

Säädoskielisten tekstien aineiston osuuteen kuuluvat kansallinen vieraslajilaki sekä kansallinen vieraslajiasetus. Tarkemmin sanoen aineiston osuuteen kuului kolme dokumenttia: laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta vuodelta 2015, valtioneuvoston asetus vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta vuodelta 2019 sekä vuodelta 2023 oleva valtioneuvoston asetus vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 §:n ja liitteiden muuttamisesta. Jälkimmäisin dokumentti täydentää asetusta.

Käsittelin aineiston osuuteen kuuluvia dokumentteja siinä mielessä yhtenäisenä aineistona, että loin niistä vain yhden kokonaiskuvan sen sijaan, että olisin luonut erilliset kokonaiskuvat kustakin dokumentista. Kokonaiskuvan toimijoita esittelevä haara on laista ja asetuksista koottu synteesi aineiston osuuden toimijoiden käsitteistä, kun taas 'kohteet'-noodi perustuu asetuksessa esitettyyn hierarkiasuhteeseen kohteista. Ratkaisu perustuu päätökseeni luoda kustakin aineiston osuudesta vain yksi järjestelmä sen mukaan, minkä arvioin sisällön runsauden ja haitallisten vieraslajien torjunnan käsitteen tarkoituksiperän perusteella oleellisimmaksi jaottelutavaksi. Kun kansallisen vieraslajiasetuksen kohdalla muodostettu käsitejärjestelmä edustaa aineistosta löydettyä käsitejärjestelmää, ei sitä ollut tarpeen koota enää kansallisen lain dokumentin avulla.

4.3.2.1 Toimijat säädoskielisissä teksteissä

Kuvio 9 havainnollistaa toimijoiden osuuden satelliittimallissa kokonaisuudessaan. Toimijoiden satelliittimalli rakentuu hierarkialtaan seuraavasti oikealta vasemmalle: keskusnoodina on 'haitallisten vieraslajien torjunta', satelliittinoodina 'toimijat', joka jakautuu

apunoodeina 'valvoviin tai ohjaaviin toimijoihin' ja 'velvoitettaviin tai osallistettaviin toimijoihin'. Tämän jälkeen toinen ja kolmas apunoodi esittelevät varsinaiset aineistosta poimitut käsitteet, jotka ovat esillä punaisella fontilla. Mustalla fontilla on havaittavissa aineiston osuuden perusteella muodostamani hierarkia. Jakoperusteena on toimijoiden rooli lainsäädännössä.

Kuviossa olevassa hierarkiassa esiintyvä 'valvovat tai ohjaavat toimijat'/'velvoitettavat tai osallistettavat toimijat' -jaottelu tuli aineistosta esiin liittäessäni aineiston osuudessa kuvattuja ominaisuuksia poimimiini käsitteisiin. Laki kuvaa esimerkiksi toimijoita ja kiinteistön omistajia huolehtimisvelvollisiksi, kun taas vaikkapa viranomaiset valvovat lain

Kuvio 9. Toimijat kansallisessa laissa eli säädöskielisessä tekstissä.

noudattamista. Tämän havainnon perusteella päädyin satelliittimallin rakentamistapaan, jossa osa poimimistani toimijan käsitteistä esiintyy aktiivisemmin valvovina ja ohjaavina

toimijoina, kun taas osa taas osa velvoitettavina tai osallistettavina. Koska olen rakentanut toimijoihin liittyvää kokonaiskuvaa tällaisella päättelyllä, muodostettu käsitejärjestelmä edustaa aineistosta tulkitsemiani käsitejärjestelmiä.

4.3.2.2 Kohteet säädöskielisissä teksteissä

Kohteisiin liittyvä satelliittimalli on hierarkialtaan ja käsitteistöltään runsaampi kuin toimijoita käsittelevä osuus. Satelliittimallin keskiössä on 'haitallisten vieraslajien torjunta' ja ensimmäisenä apunoodina 'kohteet'. Tästä eteenpäin muodostettu käsitejärjestelmä rakentuu aineiston osuudessa poimituista käsitteistä lukuun ottamatta noodia 'tarkemmin määrittelemättömät', joka toimii neljän poimitun käsitteen kaatoluokkana.

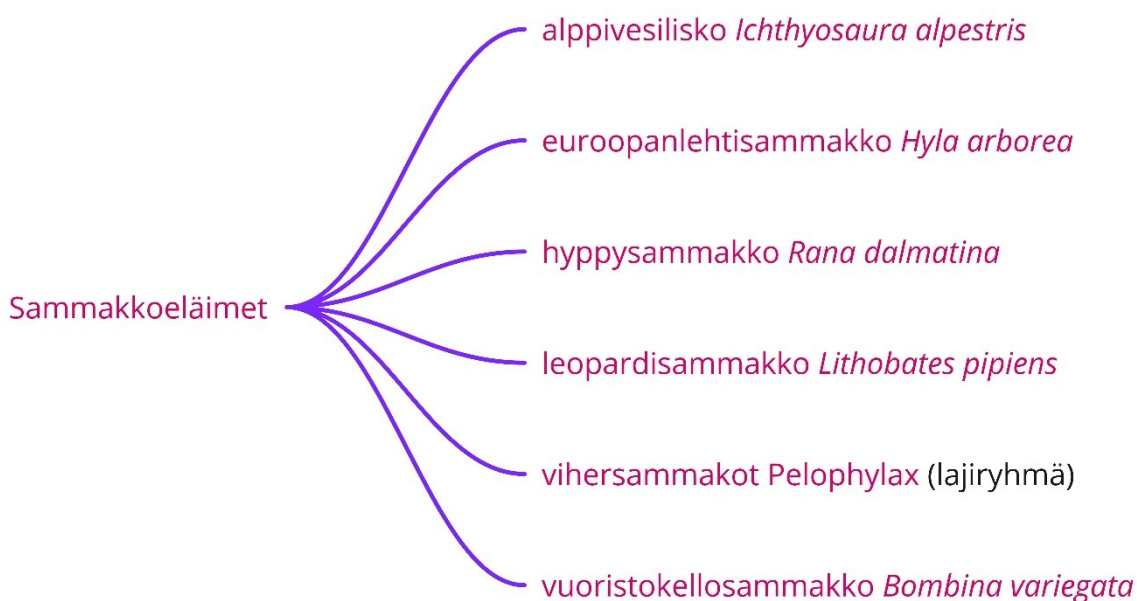

Kuvio 10. Kohteita säädöskielisten tekstien osuudessa.

Kuviossa 10 on lukusuunnassa edeten havaittavissa, että 'kohteet' jakautuvat 'haitallisiin vieraslajeihin' ja 'tarkemmin määrittelemättömiin'. 'Haitalliset vieraslajit' jakautuu 'kansallisesti merkityksellisiin haitallisiin vieraslajeihin' ja 'Unionin luetteloon kuuluviin haitallisiin vieraslajeihin'. 'Kansallisesti merkityksellinen haitallinen vieraslaji' -noodi edustaa hierarkiassa eteenpäin edettäessä aineistosta löytynyttä käsitejärjestelmää jakautuen tieteellisen luokittelun kautta lopulta yksittäisiin lajeihin tai lajiryhmiin saakka. Kuviossa eläin- ja kasvilajeja ei ole näkyvillä, mutta kaikki poimitut käsitteet ovat esillä tutkielman liitteissä. Kuvio kertoo, että säädöskieliset tekstit tekevät perustavan

jaottelun 'kansallisesti merkityksellisistä haitallisista vieraslajeista'. Kyseisen käsitteen yläkäsite ja alakäsitteet sekä käsitteiden keskinäinen hierarkia ovat aineiston osuudesta löydettyjä.

Muodostetussa käsitejärjestelmässä on havaittavissa ongelmallisuuksia. Yhtenä ongelmallisuutena voidaan nähdä kuviossa 11 näkyvä hierarkian taso, jossa eri eläin- ja kasvilajit sekä lajiryhmät esiintyvät vieruskäsitteinä. Esimerkiksi 'eläinten' alakäsitteenä olevassa 'sammakkoeläimissä' 'hyppysammakko' ja lajiryhmä 'vihersammakot' esiintyvät samalla tasolla hierarkiassa. Kansallisessa asetuksessa 'sammakkoeläimet' on merkitty numerolla 4, kun taas sen alakäsitteiksi mielletävät 'hyppysammakko' ja 'vihersammakot' on merkitty keskenään samaan hierarkiatasoon viittaavasti numeroin 4.5 ja 4.1.

Kuvio 11. Lajit ja lajiryhmät samalla hierarkian tasolla.

Toiseksi esimerkiksi ongelmallisuudesta voidaan nostaa muodostetussa käsitejärjestelmässä esiintyvä tilanne, jossa oli tarve luoda niin kutsuttu kaatoluokka eli noodi, johon menevät poimituista käsitteistä ne, jotka eivät muualle sovi. Tämä 'tarkemmin määrittelmättömät' -noodi jakautuu 'supikoiraan', 'piisamiin', 'pesukarhuun' ja rämemajavaan'. Lajit ovat virallisesti Unionin luetteloon kuuluvia haitallisia vieraslajeja, mutta lain ja

asetuksen dokumenteissa niitä ei ole määritelty tarkemmin, minkä vuoksi ne sijoittuivat omaan noodiinsa. Kyseiset lajit voitaisiin myös tulkita implisiittisesti kontekstin perusteella vieraslajeiksi, mutta jaottelu 'tarkemmin määrittelemättömiin' perustuu selkeiden käsitepiirteiden puuttumiseen kyseisten käsitteiden kohdalla. 'Unionin luetteloon kuuluvia haitallisia vieraslajeja' laki tai asetus ei jaottele tarkemmin, vaikka viittaakin niiden kohdalla ulkopuoliseen aineistoon eli EU:n vieraslajiasetukseen ja unionin kannalta merkityksellisten haitallisten vieraslajien luetteloon. Koska muodostetussa käsitejärjestelmässä on piirteitä sekä tulkittua että löydetystä käsitejärjestelmästä, se edustaa tulkittua ja löydetyn käsitejärjestelmän yhdistelmää.

4.4 Aineiston osuuksien ja muodostettujen käsitejärjestelmien eroja ja yhtäläisyyksiä

Tutkimukseni lähtökohtana on ollut vertailla tekstilajeiltaan erilaisia tekstejä, joiden ominaisuudet ja käsitteelliset sisällöt poikkeavat toisistaan. Aineiston perusjakona on toiminnut jako yleistajuisiin ja erikoiskielisiin asiantuntijateksteihin. Tekstien mahdollisia yleisluontoisia eroja olen kuvannut luvussa 2.4. Laadullisen vaihtelun lisäksi aineiston osuudet ovat myös kooltaan eri kokoisia. Ylen aineiston osuus muodostui 40:stä uutisesta, virkakielisten tekstien osuus kahdesta dokumentista ja säädöskielisten tekstien osuus kolmesta dokumentista. Muodostamieni käsitejärjestelmien syntyyn ovat vaikuttaneet dokumentit itse sekä tulkitseva analyysini niistä.

Satelliittimalli-muotoisten käsitejärjestelmieni (liitteet 2.–5.) välillä on havaittavissa eroavaisuuksia niin silmälävällä yleisilmeessä kuin tarkemmassa analyysissä. Yleisilmeeltään runsain satelliittimalli muodostui vuoden 2021 hallintasuunnitelmasta, kun taas niukin satelliittimalli muodostui Ylen aineiston osuudesta. Satelliittimallit ovat monitasoisia lukuun ottamatta Ylen aineiston osuuden 'toimijat'-noodia (kuvio 3), joka jäi analyysissä yksitasoiseksi muun muassa siksi, ettei kaikista toimijoista esitetty selkeää luokittelua tai riittävästi käsitepiirteitä monitasoisen hierarkian kokoamiseksi.

Käsitteiden määrittelemättömyys on ollut satelliittimallien koostamisen kannalta ongelmana aineistossa. Määrittelemättömyys on johtanut myös tiettyihin epäloogisuuksiin. Esimerkiksi säädöskielisten tekstien osuus ei tarjonnut 'supikoiralle' riittävästi käsitepiirteitä (ks. kuvio 10), jotta käsitteen olisi voinut sijoittaa välittömästi sen virallisen yläkäsitteen alaisuuteen EU:n vieraslajiluettelon lajeihin. Toinen esimerkki löytyy hallintosuunnitelmasta, jossa nimityksen ominaisuuksia lukuun ottamatta kuvailematta jätetty 'viheralan toimijat' käsite jäi epämääräiseksi listaukseksi vastuu- ja yhteistyötahoissa. Huomattava on, että kaikissa aineiston osuuksissa esiintyy epäloogisuuksia, koska käsitteiden määrittelyssä tai käsitepiirteiden kuvailemisessa on puutteita. Terminologiset epäloogisuudet voisi korjata asiantuntija-avun tai ulkopuolisen informaation avulla.

Eroavaisuutena satelliittimalleissa on myös tutkijan niihin antama panos. Edellä kuvatusti olen jakanut aineiston osuuksista muodostamani käsitejärjestelmät aineistosta löytyviin käsitejärjestelmiin, aineistosta tulkitsemiini käsitejärjestelmiin sekä näiden yhdistelmiin. Erottelen muodostettujen käsitejärjestelmien erot kunkin kokonaiskuvan kohdalla 'toimijat'- ja 'kohteet'-noodit erikseen kuvaten.

Yleiskielisten tekstien aineiston osuudessa 'toimijat'-käsitejärjestelmä ei edusta mitään edellä mainittua ryhmittelyä, koska en muodostanut tekstin ominaisuuksien vuoksi siitä monitasoista käsitejärjestelmää. Aineiston osuuden 'kohteet'-käsitejärjestelmä (kuvio 6) edustaa tulkittua käsitejärjestelmää. Ylen aineistossa esiintyvän runsaan ja epäyhtenäisen ilmaisen vuoksi päädyin muodostamaan 'kohteet'-käsitejärjestelmän hierarkian kuviossa 1 esittelemäni vieraslajijaottelun mukaisesti.

Virkakielisten tekstien aineiston osuudessa 'toimijat'-käsitejärjestelmä (liitteet 3. ja 4.) edustaa tulkittua käsitejärjestelmää, kun taas 'kohteet'-käsitejärjestelmä (liitteet 3. ja 4.) edustaa löydettyä. Kyseisessä 'kohteet'-käsitejärjestelmässä aineiston kontribuutio käsitejärjestelmään oli merkittävä sekä vuoden 2021 että vuoden 2024 hallintasuunnitelmassa. Satelliittimallin 'toimijat'-käsitejärjestelmän uloimmissa haaroissa esiintyy puolestaan muista käsitejärjestelmistä poiketen toisteisuutta dokumenteista löydettyissä

käsitteissä. Tämä johtuu siitä, että erilaiset vastuu- ja yhteistyötahot kuten 'vastuu- ja yhteistyötahot Suomessa tavattujen lemmikkien, puutarha- ja akvaariokasvien hävittämiseen ja aiheesta viestimiseen' tai 'vastuu- ja yhteistyötahot Suomessa potentiaalisesti menestyvien ei-tavattujen lajien välittömiin poistotoimiin ja aiheesta viestimiseen' sisältävät osin samoja tekstistä poimittuja 'toimijoiden' nimityksiä ja käsitteitä.

Säädöskielisten tekstien aineiston osuudessa 'toimijat'-noodi (kuvio 9) edustaa tulkittua käsitejärjestelmää. Jaoin 'toimijat'-noodin 'valvoviin ja ohjaaviin toimijoihin' sekä 'velvoitettaviin tai osallistettaviin toimijoihin'. Jako perustuu aineiston osuudesta poimieni käsitteiden käsitepiirteisiin, jotka löytyivät aineiston osuudesta. Aineiston osuuden 'kohteet'-noodi (kuvio 10) edustaa puolestaan löydetyin ja tulkitun yhdistelmää, koska tein löydettyyn käsitejärjestelmään lisäykseksi 'tarkemmin määrittelemättömät'-noodin, jotta sain kaikki aineiston osuudesta poimimani käsitteet mukaan satelliittimalliin.

Kaikista aineiston osuuksista analyysini ulkopuolelle on jäänyt pois lukuisia yksilökäsitteitä, mikä on tyypistänyt muodostettuja käsitejärjestelmiä. Voidaan sanoa, että runsaimmin yksilökäsitteitä käyttävä tekstilaji tyypistyy satelliittimallina tältä osin eniten. Yksilökäsitteiden määrää eri aineiston osuuksissa en ole tutkimuksessani kuitenkaan laskenut, joten tältä osin aineiston osuuksien ero ei tule tässä tutkielmassa esille.

4.5 Tulokset

Tutkimuksellani olen pyrkinyt hakemaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Millaisia haitallisten vieraslajien torjuntaan kuuluvia käsitteitä ja käsitejärjestelmiä aineistossani on havaittavissa?
- 2) Miten vertailtavina olevista tekstilajeista muodostamani käsitejärjestelmät poikkeavat toisistaan?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla olen muodostanut kolmesta aineiston osuudesta kokonaiskuvat haitallisten vieraslajien torjunnan käsitteestä. Olen tarkastellut torjunnan toimijoita ja kohteita. Toisen tutkimuskysymyksen avulla olen selvittänyt, miten runsaasti ja monipuolisesti aineiston eri osissa esiintyy erilaisia käsitteitä, millaisia käsitejärjestelmiä vertailtavissa aineiston osuuksista on ollut mahdollista löytää tai muodostaa ja miten nämä käsitejärjestelmät eroavat toisistaan.

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen saatuja vastauksia on määrittänyt tekemäni rajaus, jossa rajasin haitallisten vieraslajien torjuntaan kuuluvat etsittävät käsitteet toimijoihin ja kohteisiin. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaaminen osoitti, että jokaisesta aineiston osuudesta löytyy monipuolisesti haitallisten vieraslajien torjuntaan liittyviä toimijoiden ja kohteiden käsitteitä. Aineistossa esiintyviä toimijoita on valtiotason toimijoista aina yksilöihin kuten kansalaisiin tai talkoolaisiin asti. Kohteita ilmaistaan paitsi lajitason myös näiden yläkäsittein. Käsitteiden välistä hierarkiaa esiintyy jokaisessa kokonaiskuvassa. Aineistossa esiintyvät ja poimimani käsitteet ovat esillä satelliittimallien käsitejärjestelmissä.

Tyypillisiä jokaisesta aineiston osuudesta löytyviä toimijoiden käsitteitä ovat 'kunta', 'kiinteistön omistaja' tai muut omistamiseen viittaavat nimitykset sekä yhdistykset. Kohteiden osalta kaikki aineiston osuudet kuvaavat erilaisia kasvi- ja eläinlajeja, joita kuvataan vaihtelevasti vieraslajeiksi, haitallisiksi vieraslajeiksi tai kansallisesti tai EU:n tasolla haitallisiksi vieraslajeiksi. Toisaalta virkakielisessä aineiston osuudessa kohteiden hierarkian jakoperusteena on toiminut niiden esiintyvyys, jolloin lajitason yläkäsitteenä on esimerkiksi 'Suomessa tavatut lemmikit, puutarha- ja akvaariokasvit'. Tyypillisiä kaikista aineiston osuudesta löytyviä kohteita ovat muun muassa 'komealupiini', 'espanjansiruetana' sekä koiran ja suden risteymät eli 'koirasudet'. Otteita käsitteistöä on esillä alaluvuissa 4.2 ja 4.3. Koko aineiston käsitteistö on tarkemmin esillä satelliittimallien muodossa tämän tutkimuksen liitteinä (Liitteet 2.–5.).

Aineisto sisälsi synonymiaa yleiskielisessä ja virkakielisessä aineiston osuudessa. Toisin sanoen aineisto sisälsi käsitteitä, joihin viitataan erilaisin synonyymisin ilmauksin. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta toimii käsite 'kiinteistönomistaja', johon viitattiin myös esimerkiksi nimityksellä maanomistaja. Useita 'kohteita' myös liitettiin vaihtelevasti eri yläkäsitteiden alaisuuteen tai niihin viitattiin elliptisesti yläkäsitteillään. Erityisesti tätä tapahtui yleiskielisessä aineiston osuudessa, mikä oli odotettavaa, sillä yleistajuinen tai journalistinen teksti voi luvun 2.4 mukaisesti olla ilmaisultaan tiivistävää (Saukkonen, 2012, s. 253), luovaa eikä välttämättä yhdenmukaisesti ilmaisuihin pyrkivää. Esimerkiksi 'supikoira'-käsitteen kohdalla kävi niin, että uutinen "Vieraslaji supikoira on saatu lähes hävitettyä Saaristomerellä" kutsui 'supikoiraa' ensisijaisesti vieraslajiksi, mutta ei kuvannut, että laji kuuluu EU:n luettelon haitallisiin vieraslajeihin. Yleiskielisten tekstien aineiston osuudessa useaa lajia ei kuvattu niiden läheisimmällä mahdollisella yläkäsitteellä. Muun muassa 'kaukasianjättiputkea' ja 'espanjansiruetanaa' kuvataan tarkimmillaan 'haitallisiksi vieraslajeiksi', kun edellinen kuuluu EU:n vieraslajiluetteloon ja jälkimmäinen kansalliseen vieraslajiluetteloon. Hieman vastaava tilanne ilmeni toisaalta myös säädöskielisten tekstien aineiston osuudessa, jossa EU:n luetteloon kuuluvia lajeja, kuten 'piisami' tai 'rämemajava', jäi kontekstissa tarkemmin määrittelemättömiksi. Laissa viitattiin EU:n vieraslajiasetuksen lajeihin, mutta edellä mainittuja lajeja ei kytketty asetuksen lajilistaukseen.

Muodostamani satelliittimalliset käsitejärjestelmät perustuvat aineiston osuuksiin ja kuvastavat niitä. Aineistot jakautuvat tekstilajeiltaan, tuottamistavoiltaan, tarkoitusperiltään ja kohderyhmiltään erilaisiin haitallisten vieraslajien torjuntaa käsitteleviin teksteihin, siis kolmeen aineiston osuuteen. Keskenään erilaisten tekstilajien ja tekstien kohdalla myös niistä havaitut käsitejärjestelmät ovat erilaiset. Niitä voi vertailla keskenään tarkastelemalla esimerkiksi niiden käsitteistön runsautta ja teemallista kattavuutta, hierarkiaa ja erinäisiä ongelmallisuuksia. Tutkielman puitteissa olen keskittynyt luvun 1.1 mukaisesti vertailussa käsitteistön ja hierarkian runsauteen sekä käsitejärjestelmien mahdollisiin ongelmiin. Tämän lisäksi olen pyrkinyt tuomaan esille aineiston omaa ja tutkielman tekijän osuutta muodostamieni käsitejärjestelmien muodostumiselle.

Muodostetuissa käsitejärjestelmissä esiintyvät käsitteet ja niiden hierarkiat perustuvat erilaisiin lähtökohtiin. Esimerkiksi säädöskielisistä teksteistä muodostetussa käsitejärjestelmässä kohteiden lähtökohtana on jako haitallisiin vieraslajeihin ja tarkemmin määrittelemättömiin eläinlajeihin, kun taas virkakielisessä aineiston osuudessa kohteiden kategorisointi perustuu eläinlajien esiintymiseen Suomessa; puhutaan muun muassa 'vaikiintuneista lajeista', 'Suomessa tavatuista lemmikkieläinlajeista ja akvaariokasvilajeista' tai 'pienen leviämiskäynnin lajeista' (ks. Maa- ja metsätalousministeriö, 2021), joihin kaikkiin kohdistetaan erilaisia toimenpiteitä. Lähtökohtina näissä teksteissä ovat siis lajien esittäminen kansallisessa asetuksessa, jotta niihin voidaan soveltaa EU:n vieraslajiasetusta ja kansallista lakia, tai lajien esittäminen hallintasuunnitelmassa torjuntatoimenpiteiden kustannustehokkaaksi ja oikeasuhtaiseksi kohdentamiseksi.

Verrattaessa aineiston osuuksien käsitteellistä kattavuutta toisiinsa huomataan, että asiantuntijateksteissä pyritään tuomaan kaikenkattavasti esille torjuttavat kohteet. Niille myös määritetään vastuu- ja yhteistyötahoja lajien torjumiseksi. Kyse on tällöin kokonais-ten kategorioiden eikä ainoastaan niiden osien esille tuomisesta, kuten on esimerkiksi uutisoinneissa. Syynä tällaiseen kokonaisvaltaiseen käsittelytapaan voi olla muun muassa lainsäädäntö ja sen vaatimukset, sillä esimerkiksi EU:n vieraslajiasetus (2014) edellyttää jäsenmailta toimia lajien torjumiseksi. Toisaalta lainsäädäntö mahdollistaa jäsenvaltioille myös kansallisia vaikutusmahdollisuuksia ja liikkumavaraa torjuntatoimien toteutuksessa (Maa- ja metsätalousministeriö, 2021, s. 5), jolloin jäsenvaltiot voivat toteuttaa myös omaa strategiaansa haitallisten vieraslajien torjunnassa ja siitä viestittäessä. Virkakielisten ja säädöskielisten tekstien osuuksien käsitteellisiä eroavuuksia voi selittää siis tekstien erilaiset tarkoitukset: tarve hallita lajeja jaotteleamalla niitä torjuntaan tähtäävästi tai laissa sovellettavasti. Puolestaan journalismissa haitallisten vieraslajien kaikenkattava esittäminen ei ole välttämätöntä, vaan uutisissa voidaan tuoda esille sillä hetkellä ajankohtaisia tai uutisointiin parhaiten soveltuvia kohteita ja toimijoita.

Käsitteistöltään ja hierarkialtaan runsaimmat satelliittimallit eli aiheen kokonaiskuvat muodostuivat virkakielisten tekstien aineiston osuudesta. Näissä poimittuja eli punaisella fontilla merkittyjä käsitteitä oli 'toimijoissa' 72 ja 'kohteissa' 123 kappaletta. Säädoskielisen aineiston osuudessa 'toimijoita' oli 15 ja 'kohteita' 55 kappaletta. Ylen aineiston osuus oli kokonaiskuvista niukin niin koko käsitteistöltään kuin hierarkialtaan: 'toimijoita' oli 22 ja 'kohteita' 21 kappaletta. Tällaiset erot voivat jälleen selittyä tekstien erilaisilla tavoitteilla; ne kohdentuvat eri kohdeyleisöille ja viestintäkanaviin. Esimerkiksi yleiskieliset tekstit kohdentuvat laajemmalle yleisölle yleistajuisuutensa vuoksi (ks. Koskela, 2002, s. 30), mikä myös heijastuu tutkimuksessani erikoiskielisiä asiantuntijatekstejä yksinkertaisempina muodostettuina käsitejärjestelminä. Vastaavasti hallintasuunnitelma on haitallisten vieraslajien torjumiseksi suunniteltu toimenpiteiden, kohteiden ja toimijoiden yhteenveto, jota täydennetään aina kun uusista kohteista päätetään kansallisesti tai EU:ssa (Maa- ja metsätalousministeriö, 2021, s. 2).

Tekstien tuottamista säätelevät myös eri taustaprosessit: yhdistetyssä hallintasuunnitelmassa (Maa- ja metsätalousministeriö, 2021, s. 7) käy ilmi, että yhdistetty hallintasuunnitelma perustuu useisiin hankkeisiin ja maa- ja metsätalousministeriön teettämiin selvityksiin haitallisista vieraslajeista ja niiden torjumisesta. Selvityksissä ja jo siten hallintasuunnitelmien toteutuksessa on ollut mukana runsaasti eri sidosryhmiä, kun taas yksittäisten uutisjuttujen tuottamista ohjaavat todennäköisemmin toimitukset ja uutisjutun kirjoittavat toimittajat. Muodostamani käsitejärjestelmät ovat myös monitasoisia lukuun ottamatta Ylen aineiston osuuden yksitasoista 'toimijat'-noodia. Satelliittimallit muodostuivat pääosin siten, että niiden uloimmissa haaroissa on käsitejärjestelmän tasolla vain kerran toistuvia käsitteitä. Tämän tilanteen poikkeuksena ovat virkakielisten tekstien aineiston osuuden satelliittimallien 'toimijat'-käsitejärjestelmä, jonka uloimmissa noodeissa esiintyy toisteisuutta dokumenteista löydetyissä käsitteissä.

Satelliittimallien 'toimijat'-noodeista jakautuvia käsitejärjestelmiä tarkastellessa yleiskielisten tekstien aineiston osuudesta muodostettu käsitejärjestelmä jakautuu suoraan uutisista poimittuihin käsitteisiin. Säädoskielisissä teksteissä 'toimijat'-noodi

jakautuu 'valvoviin ja ohjaaviin toimijoihin' sekä 'velvoitettaviin tai osallistettaviin toimijoihin' ennen jakautumistaan varsinaisiin aineistosta poimittuihin käsitteisiin. Tämä jako on tutkijan tulkitsema ominaisuus tekstissä.

Virkakielisissä teksteissä 'toimijoista' alkavan muodostetun käsitejärjestelmän tasoja ennen varsinaisia aineistosta poimittuja käsitteitä oli runsaimmin. 'Toimijat'-noodi jakautuu esimerkiksi (suorassa alakäsitteiden jonossa kuvaten) 'vastuu- ja yhteistyötahoihin vakiintuneiden lajien hallintatoimiin', 'vastuu- ja yhteistyötahoihin kasvilajien hallintatoimiin' sekä 'vastuu- ja yhteistyötahoihin kurturuusun hallintatoimiin' ennen kuin hierarkiassa esiintyy varsinaisia aineistosta poimittuja käsitteiden nimityksiä. 'Toimijat'-noodeista jakautuvissa käsitejärjestelmissä virkakieliset tekstit olivat siis hierarkialtaan monitasoisimpia. Kaikissa aineiston osuuksissa toimijoita esitettiin puutteellisin käsitepiirtein ja -hierarkioin. On mahdollista, että tekstien kirjoittajat eivät koe toimijoiden tarkkaa luokittelua yhtä tärkeänä kuin kohteiden käsitteellistä jaottelua.

'Kohteet'-noodeista jakautuvia käsitejärjestelmiä tarkastellessa yleiskieliset ja virkakieliset tekstit olivat hierarkialtaan enimmäkseen viisitasoisia. Virkakielisten tekstien käsitteistö 'kohteiden' osalta oli kuitenkin merkittävästi edellistä aineiston osuutta runsaampi. Kohteiltaan monitasoisin ja enimmäkseen seitsemäntasoinen satelliittimalli oli säädöskielisten tekstien kokonaiskuva. Kyseisessä aineiston osuudet 'kohteet' jakautui muun muassa 'haitallisiin vieraslajeihin' ja jälleen 'kansallisesti merkityksellisiin haitallisiin vieraslajeihin', joka taas jakautui kasvi- ja eläinlajien tieteelliseen luokitteluun. Tällainen tarkkuus voi johtua kansallisen lain ja asetuksen luonteesta; jos tiedot kohteista olisivat puutteellisia tai virheellisiä, ei lakeja välttämättä voitaisi soveltaa halutulla tavalla.

Satelliittimalleissa on terminologisesta näkökannasta katsoen kehitettävää. Sekä yleiskielisten että säädöskielisten tekstien aineiston osuuden 'kohteiden' hierarkiassa on mukana noodi 'tarkemmin määrittelemättömät', joka voidaan mieltään niin kutsutuksi kaatoluokaksi. Aineiston osuuksien ongelmana on siis ollut se, ettei se kuvaa kaikkia yksittäisten lajien käsitteitä riittävän tarkasti, jotta ne voisi sijoittaa kansallisen tai EU:n

vieraslajiluettelon alaisuuteen. Näin ollen osa käsitteistä jää myös tarkemmin määrittelemättömiksi. Säädoskielisissä teksteissä ongelmana ovat myös muodostettujen käsitejärjestelmien kohdalla joidenkin vieruskäsitteiden välinen epäloogisuus: lajit ja lajiryhmät voivat esiintyä samalla hierarkian tasolla.

Virkakielisten tekstien aineiston osuudessa ongelmana on puolestaan se, että varsinaisten poimittujen eli satelliittimallissa punaisella fontilla merkittyjen toimijakäsitteiden välillä esiintyvä hierarkia on puutteellinen. Tämä johtuu siitä, että aineiston osuudessa monet käsitteet esiintyvät vain yhteen listattuina nimityksinä, jolloin en ole luonut hierarkiaa niiden kesken. Tämän vuoksi muodostetussa käsitejärjestelmässä voi olla epäloogisesti ylä- ja alakäsitteeksi mielletäviä käsitteitä vieruskäsitteinä. Näin on esimerkiksi käsitteiden 'yritykset' ja 'jalostusyrytykset' kohdalla; vieruskäsitteiden sijaan käsitteet olisi nimitysten perusteella luontevampi sijoittaa ylä- ja alakäsitteiksi siten, että 'jalostusyrytykset' olisi nimityksessään ilmenevän lisäpiirteensä (jalostus) vuoksi 'yrityksen' hierarkiasuhteinen alakäsite. Tilanne ei nykyisellään ole muodostetussa käsitejärjestelmässä terminologisesti tyydyttävä, mutta toisaalta visualisoinnin tarkoituksena on kuvata aineiston tapaa esittää haitallisten vieraslajien torjunnan käsitettä.

Vaikka tarkoitukseni on ollut kuvata aineiston tapaa esittää haitallisten vieraslajien torjuntaa, ovat luodut kokonaiskuvat myös tutkijan tekemien tulkintojen ja ratkaisujen tulos. Alaluvussa 4.1.1 kuvatusti olen jakanut aineiston osuuksista muodostamani käsitejärjestelmät aineistosta löytyviin käsitejärjestelmiin, aineistosta tulkitsemiini käsitejärjestelmiin sekä näiden yhdistelmiin. Muodostin aineistosta jokaiseen luokitteluun sopivia käsitejärjestelmiä.

'Toimijoiden' kohdalla käsitejärjestelmät edustavat tulkittuja, lukuun ottamatta yleiskielisten tekstien aineiston osuutta, joka on toimijoiden listaus eikä edusta mitään luokituksesta. 'Kohteiden' osalta käsitejärjestelmät ovat löydettyä, tulkittuja tai näiden yhdistelmiä. Yleiskielisessä aineiston osuudessa kyse on tulkitusta käsitejärjestelmästä. Säädoskielisessä aineiston osuudessa kyse on yhdistelmästä. Kyseinen käsitejärjestelmä on

pitkälti löydetty, mutta sen lopullinen yhteen koostaminen vaati tulkintaa. Virkakielisessä aineiston osuudessa muodostettu käsitejärjestelmä edustaa löydettyä käsitejärjestelmää. Edellä kuvattu ero 'toimijoiden' ja 'kohteiden' käsitejärjestelmien tulkittavuudessa ja löydettävyydessä voi kertoa siitä, että aineiston osuuksissa ja eritoten asiantuntijatekstien osuudessa nimenomaan haitallisten vieraslajien torjunnan kohteiden luokittelua pidetään tärkeänä ja siksi selkeästi informoitavana ja luokiteltavana asiana. Esimerkiksi hallintosuunnitelmissa haitalliset vieraslajit on kategorioitu niiden ominaisuuksien kuten esiintyvyyden perusteella.

Edellä kerrotun perusteella on nähtävissä, että haitallisten vieraslajien torjunnan käsite poikkeaa aineiston eri osuuksissa toisistaan. Osuudet luovat erilaiset käsitteelliset kokonaiskuvat haitallisten vieraslajien torjunnan reaali maailman tarkoitteista. Tätä erilaisuutta voi hahmottaa jo satelliittimalien visuaalisen ilmeen tarkastelulla tai tarkemmalla poimitujen käsitteiden sekä löydettyjen tai tulkittujen käsitejärjestelmien ominaisuuksien erittelyllä. Tulosten perusteella luvussa 1.1 esittämäni oletus siitä, että aineistoni asiantuntijatekstit olisivat laaja-alaisemmin ilmiöön perehtyneitä ja terminologisesti yhdenmukaisempia kuin yleistajuisten tekstien viestintä, näyttäisi saavan tulosten perusteella tukea.

5 Päätäntö

Tutkimukseni tavoitteena on ollut osoittaa, miten haitallisten vieraslajien torjuntaa käsitellään ja kuvataan yleistajuisissa sekä asiantuntijateksteissä, ja kuinka mainittujen tekstilajien käsitykset torjunnasta poikkeavat toisistaan. Haitallisten vieraslajien torjunnalla tarkoitan pääpiirteissään mitä tahansa toimintaa, jonka tarkoituksena on hävittää, säädellä tai rajoittaa haitallisten vieraslajien kantoja, siten että ympäristöä muuten vaalitaan. Haitallisten vieraslajien torjunnan käsitettä tutkiessani olen keskittynyt toiminnassa esiintyviin toimijoihin ja kohteisiin suomalaisessa kontekstissa. Tutkimukseni tavoitteeseen pyrin kahden tutkimuskysymyksen avulla: millaisia haitallisten vieraslajien torjuntaan kuuluvia käsitteitä ja käsitejärjestelmiä aineistossani on havaittavissa ja miten vertailtavina olevista tekstilajeista muodostamani käsitejärjestelmät poikkeavat toisistaan.

Tutkimusaineistoni jakautui yleiskielisiin ja asiantuntijateksteihin. Konkreettinen aineisto koostui yleistajuisen tekstin sekä virkakielisen ja säädöskielisten tekstien eli yhdessä asiantuntijatekstien osuuksista. Varsinaisia aineistoja edustivat Ylen tekstimuotoiset uutiset, hallintasuunnitelmat vieraslajien torjumiseksi sekä kansallinen vieraslajilaki ja -asetus. Tutkimusmenetelmänä käytin systemaattista käsiteanalyysia. Poimin aineistosta termejä ja käsitteitä, jolloin sain selville millaisia haitallisten vieraslajien torjumiseen kuuluvia käsitteitä aineisto sisältää. Käsitteistöstä muodostamieni käsitejärjestelmiä vertailemalla sain selville, mitä yhteistä ja mitä eroavaisuuksia aineiston osuuksista muodostetuilla käsitejärjestelmillä on. Käsiteanalyysia tehdessäni sain myös selville lukuisia käsitteistöön ja muodostettuihin käsitejärjestelmiin liittyviä ongelmallisuksia. Systemaattinen käsiteanalyysi soveltui tutkimukseni tarpeisiin hyvin, sillä sen avulla sain eriteltyä ja esiteltyä visuaalisesti aineistoni käsitteellisiä ominaisuuksia. Hankaluutena oli tosin laajojen satelliittimallien esittäminen tutkielman sivujen puitteissa.

Luvussa 1.1 esittämäni perustavanlaatuiset oletukset pitivät monelta osin paikkansa tutkimuksen analyysin valmistuttua. Haitallisten vieraslajien torjunta on monimuotoinen käsite ja sitä käsitellään aineiston tekstilajeissa laadultaan ja määrältään eriävästi. Asiantuntijatekstien aineiston osuus esittää haitallisten vieraslajien torjunnan toimijoita ja

kohteita runsaammin ja terminologisesti yhtenäisemmin kuin yleiskielinen aineiston osuus. Yleistajuinen aineiston osuus käsitteli lukuisiin kohteisiin, kuten jättiputkiin, lupiineihin, aurinkoahveniin ja supikoiiriin liittyviä uutisia, mutta jätti lukuisia mahdollisia ja asiantuntijateksteistä muodostetuissa käsitejärjestelmissä esiintyviä eläinlajeja käsittelemättä. Voidaan siis ajatella, että Ylellä mediana olisi mahdollisuus kuvata haitallisten vieraslajien torjuntaa nykyistä monipuolisemmin. Yleistajuisissa teksteissä esiintyi myös epäselvyyksiä, kuten eläinlajien kategorisointia mahdollisesti väärän yläkäsitteen alaan. Myös elliptisiä, tiivistäviä ja epätarkkoja ilmauksia, kuten käsitteeseen viittaamista sen yläkäsitteellä, esiintyi lukuisissa uutisissa. Käsitetiedon vähäisyys tai epäselvyys hankaloitti analyysia ja johti luvussa 4.2 kuvattuihin ratkaisuihin yleiskielisen aineiston osuuden käsitejärjestelmien muodostamisessa.

Toisaalta myös asiantuntijateksteissä esiintyi paikoin terminologista epäselvyyttä tai pitkien ilmaisujen lyhentämistä. Mahdollisista käytännön syistä johtuen esimerkiksi vuoden 2021 hallintasuunnitelma päätyi käyttämään haitallisten vieraslajien hävittämisestä ja leviämisen estämisestä ilmaisuja ”vieraslajien torjunta” (ks. Maa- ja metsätalousministeriö, 2021, s. 2). Osa tutkimuksessa havaituista terminologisista epäselvyyksistä voi taas liittyä siihen, että asiantuntijatekstit eivät itsessään esitä kaikkea käsitteellistä tietoa ehyen käsitejärjestelmän muodostamiseen, vaan viittaavat ulkopuolisiin lähteisiin tai päätyvät vain listaamaan esimerkiksi erilaisia toimijoita niiden luokitteluun sijaan. Käsitetietoa ei kenties koeta tarpeelliseksi esittää täysin avoimesti, loogisesti ja yksiselitteisesti.

Toisin sanoen asiantuntijatekstitkin voivat jättää useiden käsitteiden kohdalta tarkemmat luokittelut, määritelmät tai käsitepiirteet esittelemättä. Vaikutelmaksi voi syntyä tällöin se, että myös asiantuntijateksteissä nojataan journalististen tai yleiskielisten tekstien tapaan joiltain osin lukijoiden yleistietoon ja kykyyn ymmärtää tekstissä esiintyviä käsitteitä niitä sen tarkemmin määrittelemättä tai mahdollisuuteen hyödyntää viitattuja lähteitä. Toimijoiden kohdalla tällaista määrittelemättömyyttä vaikutti olevan aineistossa yleisesti ottaen enemmän kuin kohteiden kohdalla; haitallisten vieraslajien torjunnan

kohteita aineiston osuudet luokittelivat löydettävästi. Etenkin asiantuntijateksteissä kohteet olivat selvästi tai melko selvästi poimittavissa ehyinä käsitejärjestelminä.

Varsinaisten tutkimuskysymysten vastausten lisäksi tutkimukseni on vahvistanut näkemystäni monista tutkimukseni aihepiiriin liittyvistä seikoista. Esimerkiksi Liimataisen (2008, s. 15) esittämä näkemys siitä, että yleiskieli ja ympäristöalan kieli ovat dynaamisessa vuorovaikutuksessa keskenään, on tullut esille toteuttamani käsiteanalyysin yhteydessä. Tämä näkyy muun muassa siten, että Ylen uutisointi on omaksunut käyttöönsä erikoisalan käsitteistöä käsitteitä kuten 'vieraslaji' tai 'haitallinen vieraslaji'.

Toisinaan epäselväksi jää silti se, kuinka tarkasti tai oikeellisesti media ilmaisee ja käyttää näitä käsitteitä. Ylen aineiston osuudessa esiintyi muun muassa tilanne, jossa toimittaja kuvasi vieraslajilajia haitalliseksi, vaikka kyse ei ollut ainakaan laissa säädettyistä haitallisista vieraslajeista. Toisin sanoen yleiskielen ja ympäristöalan kielen, siis haitallisten vieraslajien torjumiseen liittyvän erikoisalan kielen, rajat voivat toisinaan hämärtyä. Yleista juistava kirjoittaja pyrkii Rahtun mukaisesti valistamaan ja viihdyttämään (2013, s. 99), mutta ei välttämättä koe tarvetta erikoiskieliseen yksiselitteisyyteen. Minkkejä tai supikoiria voidaan kutsua esimerkiksi maapedoiksi, vaikka terminologi arvostaisi lajien yhteydessä käsitteitä kansallisesti tai EU:ssa haitalliseksi säädetty vieraslaji.

Tutkimukseni tuloksia voidaan hyödyntää parantamaan viestintää haitallisten vieraslajien torjunnan käsitteestä. Erilaiset puutteet aineiston osuuksien ilmaisussa heijastuvat välittömästi myös muodostamiini satelliittimalleihin ja käsitejärjestelmiin, joiden avulla tutkittuja tekstejä tai niiden tulevaisuuden versioita voidaan selkeyttää ja parantaa. Aineiston osuuksien puutteellisuuksia ja epäloogisuuksia voidaan siis tarkastella koostamistani satelliittimalleista, minkä lisäksi voidaan yleisluonteisempina havaintona korostaa käsiteanalyysin ja visuaalisen esittämisen arvoa erinäisten ongelmien hahmottamisessa. Koska puutteet käsitetiedon selkeydessä heijastuvat suoraan satelliittimalleihin, voidaan satelliittimallien avulla osoittaa tekstien hyviä ja huonoja ominaisuuksia käsitetiedon kuvaamisessa sekä luoda paremmin tarkoitustaan palvelevia tekstejä.

Konkreettisesti ilmaisten Yle voisi esimerkiksi tarkastella satelliittimalleista, mistä koh-teista se uutisoi ja mitä aiheita se jättää mahdollisesti käsittelemättä. Vastaavasti hallin-tosuunnitelman kirjoittajat voivat havaita, että eritoten toimijoissa on listattuna epäloo-gisesti ala- ja yläkäsitteitä vieruskäsitteiksi, minkä lisäksi osa toimijoista on tekstissä yli-malkaisia ja epämääräisiä käsitteitä, kuten 'viheralan toimijat'. Säädöskielisten, kuin myös yleiskielisten tekstien osuudessa, on taas havaittavissa, että jotkin kohteet pääty-vät 'tarkemmin määrittelemättömien' kaatoluokkaan, koska aineiston osuus ei itsessään kuvaa lajien käsitepiirteitä ja luokittelua riittävän tarkasti.

Tuloksista on myös havaittavissa, että sekä yleiskielisten että asiantuntijatekstien osuu-nessa on synonyymisiä ilmaisuja. Synonymiaa voitaisiin kitkeä erityisesti asiantuntija-teksteissä, joissa yhdenmukainen ilmaisu voisi parantaa tekstin ymmärrettävyyttä, eh-käistä väärinkäsityksiä ja tehostaa ilmaisua. Luova ja monivivahteinen kielenkäyttö on sen sijaan perusteltua yleiskielisissä teksteissä ja journalismissa, mutta toisaalta tutki-mukseni tulokset ohjaavat huomiota myös siihen, että toimittajat voisivat hyödyntää enemmänkin erikoisalan peruskäsitteitä ja näin valistaa lukijoita erilaisiin vieraslajeihin ja näiden kategoriointeihin liittyen. Tavoiteltavaa voisi olla myös se, että erikoisalan kä-sitteiden nimityksiä käytettäessä myöskin viitattaisiin aina kyseiseen tarkkarajaiseen kä-sitteeseen. Elliptiset ilmaukset voivat olla myös ongelmallisia, sillä tietyn lajin, kuten ko-mealupiinin, synonyymilla tai yläkäsitteen mahdollisella nimityksellä (lupiini) ei saada aina tarkasti ilmaistuksi sitä, mihin käsitteeseen käytetty nimitys tarkalleen viittaa. Jos siis halutaan tarkalleen viitata esimerkiksi komealupiiniin, ei ole järkevää käyttää käsit-teestä nimitystä lupiini, sillä tämä nimitys voi kontekstista riippuen viitata muihinkin lu-piinilajeihin. Yleisesti ottaen tutkimukseni tulokset antavat vastauksia siis siihen, millai-sena haitallisten vieraslajien torjunta näyttäytyy aineiston osuuksissa, miten asiantunti-jatekstien sisältöä mahdollisesti yleistajuistetaan journalismissa, mihin aiheena olevaa ilmiötä eri kohderyhmille ja yleisöille kuvatessa keskitytään ja millaisia terminologisia on-gelmallisuuksia erilaiset aihealueen tekstit voivat sisältää.

Tutkimukseeni liittyy lukuisia varauksia, jotka liittyvät niin aineistoon kuin menetelmiin. Aineiston osalta kysymyksenalaisuuteen voidaan nostaa esimerkiksi aineiston osuuksien koot suhteessa toisiinsa sekä aineiston kokoamiseen ja rajaamiseen liittyvät haasteet. Kysyä voidaan esimerkiksi sitä, ovatko aineistossa vertailtavat dokumentit kuten hallintasuunnitelmat sekä Ylen uutisoinnit oikeasuhtaisia toisiinsa nähden ja siten vertailukelpoisia. On mahdollista, että tutkimus ei käsittele yleiskielistä ja asiantuntijatekstejä tasapuolisesti valitessaan niiden alaisuuteen tässä tutkimuksessa käytetyt aineistot. Aineisto pyrittiin kuitenkin valitsemaan kunkin aineiston osuuden yleisluontoisuus ja riittävä sisältömäärä huomioiden. Koko aihepiiri oli myös tutkijalle lähes tuntematon ennen tutkimukseen ryhtymistä; aihe oli tuttu vain mediassa näkyneiden uutisotsikkojen kautta.

Toisekseen voidaan kritisoida Ylen aineiston kokoamista vieraslajit-tunnisteeseen perustuen. Tutkimukseni edetessä huomasin, että useita haitallisiin vieraslajeihin liittyviä vuonna 2023 julkaistuja Ylen uutisointeja jäi aineistosta pois, koska Yle ei ollut liittännyt niihin vieraslajit-tunnistetta. Yksi tällainen tutkimukseni ehdottomiin kiinnostuksen kohteisiin kuuluva, mutta aineistosta edellä mainitusta syystä pois jäänyt uutinen on 3.1.2023 julkaistu uutinen ”Vieraspetojen tehopyynti onnistunut hyvin pohjalaisrannikolla, mutta työtä vielä riittää – Thomas Hagström: ”Saalismäärää ei kannata tuijottaa, vaan sitä paljonko jää luontoon””. Merkittäviin aiheisiin kuten vieraspetojen metsästyksen kuuluvien uutisointien puuttuminen aineistosta voi vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin.

Myös menetelmien ja tutkijan antaman panoksen kohdalla tutkimukseen liittyy varauksia. Tutkijan vaikutus tutkimuksen tuloksiin on huomioitava etenkin manuaalisessa termin- ja käsitteenpoiminnassa sekä käsitejärjestelmien muodostamisessa. Tutkimuksen manuaalinen termin- ja käsitteenpoiminta perustui tutkijan subjektiiviseen aineiston läpikäyntiin ja käsitetiedon poimimiseen siitä. Tutkimusta olisi voinut kehittää pyytämällä esimerkiksi erikoisalan asiantuntijoita tunnistamaan aineistosta keskeiset käsitteet. Toisekseen tutkimuksen tuloksena muodostetut käsitejärjestelmät vaativat tutkijan harkinnanvaraisia ratkaisuja. Näin ollen on mahdollista, että toinen tutkija olisi päätenyt

muodostamaan erilaisia käsitejärjestelmiä. Käsitteenpoimintani perustui käsitteiden tunnistamiseen niiden nimitysten ja näihin yhdistetyn käsitetiedon perusteella.

Tutkimuksessani olen keskittynyt yleiskäsitteisiin. Tutkimusta voitaisiin kehittää ottamalla analyysiin mukaan yksilökäsitteet. Tällöin etenkin haitallisten vieraslajien torjuntaan kuuluvia toimijoiden käsitteitä voisi tulla käsitteistöön merkittävästi lisää. Yleiskäsitteisiin keskittyvässä tutkimuksessa yksilökäsitteet, erisnimet sekä erisnimestä johdetut toimijat kuten asukkaannimitykset jäivät tutkimuksen ulkopuolelle. Näin ollen myös lukuisia toimijoita, kuten ELY-keskus tai Viherympäristöliitto, jäi tutkimuksesta pois. Yksilökäsitteiden hylkääminen analyysistä saattoi myös vaikuttaa epätasapuolisesti aineiston osuuksien käsitejärjestelmien muodostamiseen. Toisin sanoen sen aineiston osuuden, joka hyödynsi eniten yksilökäsitteitä, voidaan katsoa menettäneen satelliittimallistaan eniten käsitteitä.

Analyysia vaikeutti aineiston osuuksien erilaisuus suhteessa toisistaan sekä aineiston epäyhtenäisyys. Toisin sanoen yleiskieliset ja asiantuntijatekstit poikkesivat toisistaan siten, että niihin oli hankala soveltaa yhtenäistä analyysia. Yhdenmukainen vertailu oli kuitenkin tärkeänä tavoitteena, koska tarkoituksena oli vertailla tekstilajien ominaisuuksia ja muodostettuja käsitejärjestelmiä toisiinsa. Aineiston epäyhtenäisyys pakotti tutkijan kuitenkin joihinkin subjektiivisiin ratkaisuihin. Nämä erityiset ratkaisut olen pyrkinyt tuomaan tekstissä havainnollisesti esille.

Tutkielmani päättyy esittämään visuaalisessa muodossa eri tekstien ja tekstilajien käsitteistöä haitallisten vieraslajien torjunnasta. Mutta koska keskityn vain toimijoihin ja kohteisiin haitallisten vieraslajien torjunnassa, jää satelliittimalleistani puuttumaan useita muita aiheeseen kuuluvia ulottuvuuksia. Tällaisia mahdollisia toimintaa kuvaavaan satelliittimalliin soveltuvia satelliittinoodeja ovat esimerkiksi 'toiminnat', 'paikat', 'kausaalisuhteet' ja 'tekoaikasuhteet'. Näin ollen haitallisten vieraslajien torjuntaa voitaisiin tutkia myös niistä näkökulmista, jotka kuvaavat sitä, miten haitallisia vieraslajeja torjutaan, missä niitä torjutaan, miksi niitä torjutaan ja milloin niitä torjutaan. Omat satelliittimallini

rajoittuvat kuitenkin edellä kerrotusti vain toimijoihin ja kohteisiin, minkä jälkeen ne haurautuvat hierarkkiseksi käsitejärjestelmiksi.

Jatkotutkimusta voisi harkita myös termianalyysin parissa. Tutkimusta tehdessä havaitsin toistuvasti, että tutkimaani erikoisalaan liittyvä kielenkäyttö on terminologisesti epäselvää, elliptisesti epätarkkaa ja vaihtelevaa. Eritoten tämä näkyi yleiskielisessä aineiston osuudessa, mutta myös esimerkiksi vuoden 2021 hallintasuunnitelmassa esiintyi vaihtelevaa kielenkäyttöä yhdenmukaisen ilmaisun sijaan. Termianalyysin avulla olisi mahdollista selvittää erikoisalan kielenkäyttöä ja esittää parannusehdotuksia termistöön. Oman tutkimukseni sivuhuomiona tein havainnon, että terminä esimerkiksi haitallinen vieraslaji on ongelmallinen, sillä erikoiskielen terminä oleva sanaliitto voi muuntua yleiskielessä kuvaamaan myös ei-haitallista vieraslajia, jota vain kuvataan haitallinen-adjektiivilla. Sanaliittojen sijaan erikoisalan käsitteiden termejä voisi muokata yhdyssanoiksi, esimerkiksi haittavieraslajeiksi. Se seikka, että hallintosuunnitelmassa haitallisten vieraslajien torjuntatoimet lyhennetään muotoon vieraslajien torjunta (ks. Maa- ja metsätalousministeriö, 2021, s. 2), voi kieliä tarpeesta tehostaa ja yhtenäistää aiheen termistöä.

Käsiteanalyttisen tutkimuksen lähtökohtana voisi siis olla myös muu kuin erilaisten käsitejärjestelmien vertailu. Jatkotutkimus voisi pyrkiä haitallisten vieraslajien ja niiden torjunnan terminologian standardoimiseen. Robinsonin ja muiden (2015) tutkimukseen viitaten aiheen yksiselitteisestä, yhtenäisestä ja yhteisesti käytetystä terminologisesta ymmärryksestä voisi olla apua monenlaisessa tiedonkulussa. Vastaavasti aiheen epäselvä ja epäyhtenäisesti käytetty termistö ja käsitteistö voivat haitata tiedonkulkua ja yhteistä ymmärrystä.

Lähteet

- Euroopan Unioni. (2023). Biodiversity: new IPBES report finds invasive alien species a growing and costly threat worldwide. Europa.eu. Noudettu 10.10.2023 osoitteesta https://environment.ec.europa.eu/news/biodiversity-new-ipbes-report-finds-invasive-alien-species-growing-and-costly-threat-worldwide-2023-09-04_en
- Euroopan Unioni. (2014). EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON ASETUS (EU) N:o 1143/2014, annettu 22 päivänä lokakuuta 2014, haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennalta ehkäisemisestä ja hallinnasta. Europa.eu. Noudettu 10.10.2023 osoitteesta <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R1143&from=FI>
- Finlex. (2015). Laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta 30.12.2015/1709/2015. Finlex.fi. Noudettu 10.11.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20151709#Pidm46494957304672>
- Finlex. (2019). Valtioneuvoston asetus vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta 23.5.2019/704/2019. Finlex.fi. Noudettu 10.11.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190704>
- Finlex. (2022). Laki Yleisradio Oy:stä 22.12.1993/1380. Finlex.fi. Noudettu 16.1.2024 osoitteesta <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931380?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=yleisradio>
- Finlex. (2023). Valtioneuvoston asetus vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 §:n ja liitteiden muuttamisesta 3.8.2023/912/2023. Finlex.fi. Noudettu 10.11.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230912>
- Finto. (n.d). yksilökäsite. Finto.fi. Noudettu 29.4.2024 osoitteesta <https://finto.fi/tt/fi/page/t52>
- Gotti, M. (2011). *Investigating Specialized Discourse : Third Revised Edition*. Web-p-ebscohost-com. Noudettu 7.2.2024 osoitteesta <https://web-p-ebscohost-com.proxy.uwasa.fi/ehost/detail/detail?vid=0&sid=f0a99df1-fe1d-49a0-a6e2->

58acc318ca0f%40redis&bdata=JnN-
pdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=485698&db=nlebk

- Haarala, R. (1981). *Sanastotyön opas*. Valtion painatuskeskus.
- Haarala, R. (1989). Sanat tiedon ja taidon palveluksessa. Teoksessa J. Vesikansa (toim.), *Nyky-suomen sanavarat* (s. 259–275). WSOY.
- Heikkinen, V. & Voutilainen, E. (2012). Genre – monitieteinen näkökulma. Teoksessa V. Heikkinen, E. Voutilainen, P. Lauerma, U. Tiililä & M. Lounela (toim.), *Genreanalyysi: Tekstilajitutkimuksen systematiikkaa* (s. 17–47). Gaudeamus Oy. Noudettu 4.3.2024 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789524957472>
- Hulme, P. E. (2007). Biological Invasions in Europe: Drivers, Pressures, States, Impacts and Responses. Teoksessa R. E. Hester ja R. M. Harrison (toim.), *Biodiversity Under Threat* (s. 56–80). Noudettu 10.11.2023 osoitteesta <https://ebookcentral-proquest-com.proxy.uwasa.fi/lib/tritonia-ebooks/reader.action?docID=1185203&ppg=1>
- IPBES. (2023). Media Release: IPBES Invasive Alien Species Assessment. [ipbes.net](https://www.ipbes.net). Noudettu 17.11.2023 osoitteesta <https://www.ipbes.net/IASmediarelease>
- IPBES. (2019). Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. Brondizio, E. S., Settele, J., Díaz, S. & Ngo H. (Toim.). Zenodo.org. Noudettu 17.11.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.5281/zenodo.3831673>
- Isohella, S. & Nuopponen, A. (2016). Terminologia kohtaa käytettävyyden. Terminologisen käytettävyyden ydintä rakentamassa. Teoksessa P. Hirvonen, D. Rellstab & N. Siponkoski (toim.), *VAKKI Publications N:o 7 Teksti ja tekstuaalisuus VAKKI-symposiumi XXXVI*. Vaasa 11.-12.2.2016. Noudettu 4.3.2024 osoitteesta https://www.vakki.net/publications/no7_fin.html
- ISO. (2019). 3.2.7. concept. ISO 1087:2019(en) Terminology work and terminology science — Vocabulary. [iso.org](https://www.iso.org). Noudettu 15.8.2024 osoitteesta <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:1087:ed-2:v1:en>
- Jauni, M. & Seppälä, M. (2020). Haitalliset vieraslajit : uhka luonnolle. Teoksessa Mattila, H. (Toim.), *Elämän verkko* (s. 196–212). helsinki.fi. Noudettu 20.11.2023

- osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/013ba4fa-b4e6-4220-9568-464d85c46718/content>
- Järvi, U. (2013). 8. Lehtijutut. Teoksessa U. Strellman & J. Vaattovaara (toim.), *Tieteen yleistajuistaminen* (s. 119–137). Gaudeamus Oy. Noudettu 4.3.2024 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789524957786>
- Koponen, J., Hildén, J., & Vapaasalo, T. (2016). *Tieto näkyväksi : informaatiomuotoilun perusteet*. Aalto-yliopisto. Noudettu 23.2.2024 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789526072265>
- Koskela, M. (2002). Ways of Representing Specialized Knowledge in Finnish and Swedish Science Journalism [sic]. Teoksessa *LSP & PROFESSIONAL COMMUNICATION*, Vo-lyymi 2, numero 1, s. 27–40. Teksti saatavissa professori Merja Koskelalta.
- Koskela, M. & Katajamäki, H. (2012). Ammattikielisten tekstien tutkimisesta – esimerkkinä tilintarkastuskertomus. Teoksessa V. Heikkinen, E. Voutilainen, P. Lauerma, U. Tiililä & M. Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käytäntöä*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 29. Kotimaisten kielten keskus. Helsinki. Noudettu 1.12.2023 osoitteesta <https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk29/Genreanalyysi.pdf>
- Kotimaisten kielen keskus. (n.d.a). Hyvä virkakieli. Kotus.fi. Noudettu 12.1.2024 osoitteesta https://www.kotus.fi/kielitieto/hyva_virkakieli
- Kotimaisten kielten keskus. (n.d.b). Säädoskiel. Kotus.fi. Noudettu 12.1.2024 osoitteesta https://www.kotus.fi/kielitieto/hyva_virkakieli/saadoskieli
- Lauerma, P. (2012). Kieli. Teoksessa V. Heikkinen, E. Voutilainen, P. Lauerma, U. Tiililä & M. Lounela (toim.), *Genreanalyysi: Tekstilajitutkimuksen systematiikkaa* (s. 51–54). Gaudeamus Oy. Noudettu 4.3.2024 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789524957472>
- Liimatainen, A. (2008). Ekologian ja ympäristönsuojelun erikoisan kielen ominaispiirteet. Teoksessa J. Myking (toim.), *Johan Myking, ekologian erikoiskielestä, paikakatietosanastoa, VoIP, VOIP vai Voip, aktiivinen tähti, Termlosen, plutoidi...* Sanastokeskus TSK. Terminfo 3/2008, (15–17). Noudettu 16.1.2024 osoitteesta <http://www.terminfo.fi/tiedostot/terminfo/pdf-arkisto/TI2008-3.pdf>

- Lyytimäki, J. (2005). Hiilinieluista luomurintoihin – ympäristönsuojelu kartuttaa kielen kirjoa. Kielikello.fi. Noudettu 24.1.2024 osoitteesta <https://www.kielikello.fi/-/hiilinieluista-luomurintoihin-ymparistonsuojelu-kartuttaa-kielen-kirjoa>
- Maa- ja metsätalousministeriö. (n.d). Vieraslajit. Mmm.fi. Noudettu 10.11.2023 osoitteesta <https://mmm.fi/vieraslajit>
- Maa- ja metsätalousministeriö. (2012). Kansallinen vieraslajistrategia. Laji.fi. Noudettu 22.11.2023 osoitteesta https://vieras-cms.laji.fi/wp-content/uploads/2020/08/Vieraslajistrategia_web_pieni.pdf
- Maa- ja metsätalousministeriö. (2019). Omin jaloin Suomeen tullut kultasakaali on tulokaslaji. Mmm.fi. Noudettu 20.11.2023 osoitteesta <https://mmm.fi/-/omin-jaloin-suomeen-tullut-kultasakaali-on-tulokaslaji>
- Maa- ja metsätalousministeriö. (2021). HALLINTASUUNNITELMA HAITALLISTEN VIERASLAJIEN TORJUMISEKSI – YHDISTETTY SUUNNITELMA. Mmm.fi. Noudettu 10.10.2023 osoitteesta https://mmm.fi/documents/1410837/1894125/Yhdistetty+Hallintasuunnitelma_Erillisjulkaisu.pdf/109169fd-8bec-1a68-d726-b12c7ee061d0/Yhdistetty+Hallintasuunnitelma_Erillisjulkaisu.pdf?t=1629716002810
- Mitiz, B., Borsic, I., Dujmovic, I., Bogdanovic, S., Milovic, M., Cigic, P., Resetnik, I. & Nikolic, T. (2008). Alien flora of Croatia: proposals for standards in terminology, criteria and related database. Noudettu 11.10.2023 osoitteesta https://www.researchgate.net/publication/27212659_Alien_flora_of_Croatia_Proposals_for_standards_in_terminology_criteria_and_related_database
- Nissi, R. (2016). Kokouskeskustelusta vastinetekstiksi : virkateksti ja yhteisen äänen rakentaminen. *Virittäjä*, 120(2), 188-217. <https://journal.fi/virittaja/article/view/49774>
- Nuopponen, A. (1999). Mihin terminologian teoriaa ja menetelmä voidaan hyödyntää? Teoksessa Kuhmonen, K. (toim.), *Toimikunnista termitalkoisiin*, s. 91-98. Helsinki: Tekniikan Sanastokeskus.

- Nuopponen, A. (2003). Käsiteanalyysi asiantuntijan työvälineenä. Lipas.uwasa.fi. Noudettu 27.11.2023 osoitteesta https://lipas.uwasa.fi/~atn/papers/artikkelit/LinkedDocuments/Nuopponen_asiantunt_Afinla2003.pdf
- Nuopponen, A. (2006). A model for structuring concept systems of activity. Lipas.uwasa.fi. Noudettu 27.11.2023 osoitteesta https://lipas.uwasa.fi/~atn/papers/artikkelit/LinkedDocuments/Nuopponen_Activity_TSTT06.pdf
- Nuopponen, A. (2009). Käsiteanalyysia käsiteanalyysista – kohti systemaattista käsiteanalyysia. Teoksessa Nilsson M. N & Nissilä (toim.), *XXIV Vakki-Symposiumi*. Noudettu 27.11.2023 osoitteesta https://www.vakki.net/publications/2009/VAKKI2009_Nuopponen.pdf
- Nuopponen, A. (2010). Methods of concept analysis – Towards systematic concept analysis Part 2 of 3. *The LSP Journal*, s. 12-13. Noudettu 15.8.2024 osoitteesta https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/12275/Osuva_Nuopponen_2010_2.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Nuopponen, A. (2011). Methods of concept analysis – tools for systematic concept analysis. Part 3 of 3. *The LSP Journal*, s. 4–15. Noudettu 27.11.2023 osoitteesta <https://rauli.cbs.dk/index.php/lspcog/article/view/3302/3500>
- Nuopponen, A. (2018). Dimensions of Terminology Work. Google.fi. Noudettu 15.8.2024 osoitteesta https://scholar.google.fi/citations?view_op=view_citation&hl=fi&user=CF5PpnEAAAAJ&sortBy=pubdate&citation_for_view=CF5PpnEAAAAJ:g5m5HwL7SMYC
- Nuopponen, A. (2020). Systemaattinen käsiteanalyysi tutkijan työssä. Noudettu 4.10.2023 osoitteesta https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/11451/Osuva_Nuopponen_2020.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Nuopponen, A. (2022). Conceptual relations: From the General Theory of Terminology to knowledge bases. Osuva.uwasa.fi. Noudettu 15.8.2024 osoitteesta https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/15263/Osuva_Nuopponen_2022.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Nuopponen, A., Koskela, M. & Nissilä, N. (2018). Viestinnän ammattilainen erikoisalojen maailmassa – asiantuntijana asiantuntijatietaa välittämässä. Teoksessa L. Kääntä

- & E. Salmela (toim.), *Näkökulmia viestintätieteisiin – Asiantuntijoiden viestinnästä digitaalisen median mahdollisuuksiin*. Vaasan yliopisto. Noudettu 1.12.2023 osoitteesta https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-801-6.pdf
- Nykänen, O. (1999). Kuinka piirrän käsitejärjestelmän? Teoksessa Tekniikan Sanastokeskus ry (toim.), *Toimikunnista termitalkoisiin 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Tekniikan Sanastokeskus ry.
- Pasanen, P. (2009). Merenkulun turvallisuuden koetinkiviä : Terminologisen tiedon poiminta teksteistä. Helsinki.fi. Yliopistopaino, Helsinki. Noudettu 7.2.2024 osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/4abb149f-e29a-41f7-8ef3-7a34c62583f7/content>
- Paulomäki, H., Boström, C., Häyrynen, S., Jokimäki, J., Kallio, K. P., Kulmala, L., Laine, I., Oksanen, E., Silfverberg, O., Sinkkonen, A., Sääksjärvi, I. E., & Kotiaho, J. S. (2023). *Haitalliset vieraslajit ja niiden torjuminen Suomessa: Hallitustenvälisen luontopaneelin (IPBES) raportin mukautus Suomen olosuhteisiin*. Suomen luontopaneeli. Suomen Luontopaneelin julkaisuja No. 2. Noudettu 17.11.2023 osoitteesta <https://luontopaneeli.fi/wp-content/uploads/2023/09/luontopaneelin-julkaisuja-2-2023-haitalliset-vieraslajit.pdf>
- Picht, H. & Draskau, J. (1985). *Terminology: An Introduction*. The University of Surrey.
- Rahtu, T. (2013). 7. Tieteellisestä yleistajuiseen kielenkäyttöön. Teoksessa U. Strellman & J. Vaattovaara (toim.), *Tieteen yleistajuistaminen* (s. 99–118). Gaudeamus Oy. Noudettu 4.3.2024 osoitteesta <https://www.elibrary.com/book/9789524957786>
- Robinson, T. B., Alexander, M. E., Simon, C. A., Griffiths, C. L., Sibanda, S., Miza, S., Groenewald, B., Majiedt, P., Sink, K. J. (2015). Lost in translation? Standardising the terminology used in marine invasion biology and updating South African alien species lists. Noudettu 11.10.2023 osoitteesta <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2989/1814232X.2016.1163292>
- Sager, Juan (1990). *Practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

- Sanastokeskus. (2020). Käsitä käsitteet, tartu termiin – perehdytys sanastotyön perusteisiin. Sanastokeskus.fi. Noudettu 15.8.2024 osoitteesta https://sanastokeskus.fi/tiedostot/kurssit/perehdytys_sanastotyohon.pdf
- Saukkonen, P. (2012). Tekstilajien systematiikkaa. Teoksessa V. Heikkinen, E. Voutilainen, P. Lauerma, U. Tiililä & M. Lounela (toim.), *Genreanalyysi: Tekstilajitutkimuksen systematiikkaa* (s. 240–254). Gaudeamus Oy. Noudettu 4.3.2024 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789524957472>
- STT. (2021). Haitallisten vieraslajien torjuntaan rahoitusta 34 hankkeelle. Sttinfo.fi. Noudettu 23.11.2023 osoitteesta <https://www.sttinfo.fi/tiedote/69904652/haitallisten-vieraslajien-torjuntaan-rahoitusta-34-hankkeelle?publisherId=69817869>
- STT. (2022). Haitallisten vieraslajien torjunnan rahoituksen avustushaun toisen hakukierroksen päätökset on tehty – 27 hanketta sai rahoitusta. Sttinfo.fi. Noudettu 23.11.2023 osoitteesta <https://www.sttinfo.fi/tiedote/69935994/haitallisten-vieraslajien-torjunnan-rahoituksen-avustushaun-toisen-hakukierroksen-paatokset-on-tehty-27-hanketta-sai-rahoitusta?publisherId=69817869>
- STT. (2023). Haitallisten vieraslajien torjuntaan rahoitusta valtakunnallisesti 16 hankkeelle. Sttinfo.fi. Noudettu 23.11.2023 osoitteesta <https://www.sttinfo.fi/tiedote/69994978/haitallisten-vieraslajien-torjuntaan-rahoitusta-valtakunnallisesti-16-hankkeelle?publisherId=69817869&lang=fi>
- Suominen, J. & Hämet-Ahti, L. (1993). *Kasvistomme muinaistulokkaat: tulkintaa ja perusteluja*. Helsinki.fi. Noudettu 20.11.2023 osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/bitstreams/9f790227-6e54-4513-8a8a-efe74f318ca6/download>
- Suonuuti, H. (1999.). Käsiteanalyysi työmenetelmänä. Teoksessa Tekniikan Sanastokeskus ry (toim.), *Toimikunnista termitalkoisiin 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Tekniikan Sanastokeskus ry.
- Tieteen termipankki. (2014a). vieraslaji. Tieteentermipankki.fi. Noudettu 20.11.2023 osoitteesta <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Biologia:vieraslaji>
- Tieteen termipankki. (2014b). tulokaslaji. Tieteentermipankki.fi. Noudettu 20.11.2023 osoitteesta <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Biologia:tulokaslaji>

- Tieteen termipankki. (2014c). alkuperäinen. Tieteentermipankki.fi. Noudettu 20.11.2023 osoitteesta <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Biologia:alkuper%C3%A4inen>
- Tieteen termipankki. (2014d). tarkoite. Tieteentermipankki.fi. Noudettu 1.11.2023 osoitteesta <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Terminologiaoppi:tarkoite>
- Tieteen termipankki. (2020a). Terminologiaoppi:hierarkkinen käsitesuhde. Tieteentermipankki.fi. Noudettu 23.5.2024 osoitteesta https://tieteentermipankki.fi/wiki/Terminologiaoppi:hierarkkinen_käsitesuhde
- Tieteen termipankki. (2020b). tekstilaji. Tieteentermipankki.fi. Noudettu 8.3.2024 osoitteesta <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:tekstilaji>
- Tilastokeskus. (n.d). Ympäristönsuojelu. Stat.fi. Noudettu 16.1.2024 osoitteesta <https://www.stat.fi/meta/kas/ymparistonsuoje.html>
- Toivola, M. (2022). Luonnonhoidollinen vieraspetopyynti saaristossa – Sotka-hankkeen tuloksia. Metsa.fi. Noudettu 22.11.2023 osoitteesta <https://julkaisut.metsa.fi/asets/pdf/lp/Asarja/a239.pdf>
- Tuohimetsä, S., Tuhkanen, E., Hagner, M. & Hyvönen, T. (2022). Haitalliset vieraskasvit ympäristössä – kuinka torjua tehokkaasti. Noudettu 22.11.2023 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-512-5>
- Tyynilä, M. (1984). Säädoskielestä. Kielikello.fi. Noudettu 7.2.2024 osoitteesta <https://www.kielikello.fi/-/saadoskielesta>
- Valtioneuvosto. (2023a). *Kansainväliseltä luontopaneelilta tärkeä raportti haitallisista vieraslajeista*. Valtioneuvosto.fi. Noudettu 17.11.2023 osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/-/1410837/kansainvaliselta-luontopaneelilta-tarkea-raportti-haitallisista-vieraslajeista>
- Valtioneuvosto. (2023b). *Kansalliseen vieraslajiluetteloon uusia lajeja*. Valtioneuvosto.fi. Noudettu 16.1.2024 osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/-/1410837/kansalliseen-vieraslajiluetteloon-uusia-lajeja>
- Verbrugge, L., Dawson, M., Gettys, L., Leuven, R., Marchante, H., Marchante, E., Nummi, P., Rutenfrans, A., Schneider, K. & Vanderhoeven, S. (2021). Novel tools and best practices for education about invasive alien species. Noudettu 11.10.2023

osoitteesta <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/231864/231864.pdf?sequence=1>

Vieraslajit.fi. (n.d.a) Mikä on vieraslaji? Vieraslajit.fi. Noudettu 10.11.2023 osoitteesta <https://vieraslajit.fi/info/i-933>

Vieraslajit.fi. (n.d.b). Säädökset. Vieraslajit.fi. Noudettu 22.11.2023 osoitteesta <https://vieraslajit.fi/info/i-783>

Vieraslajit.fi. (n.d.c). Torjuntakeinot ja -menetelmät. Vieraslajit.fi. Noudettu 21.11.2023 osoitteesta <https://vieraslajit.fi/info/i-284>

Ympäristöhallinto. (2023). *Tulokas- ja vieraslajit*. Ymparisto.fi Noudettu 17.11.2023 osoitteesta <https://www.ymparisto.fi/fi/luonto-vesistot-ja-meri/luonnon-monimuotoisuus/lajien-monimuotoisuus/tulokas-ja-vieraslajit>

Warburton, K. (2021). *The Corporate Terminologist*. Noudettu 1.11.2023 osoitteesta <https://ebookcentral-proquest-com.proxy.uwasa.fi/lib/tritonia-ebooks/detail.action?docID=6507002>

Liitteet

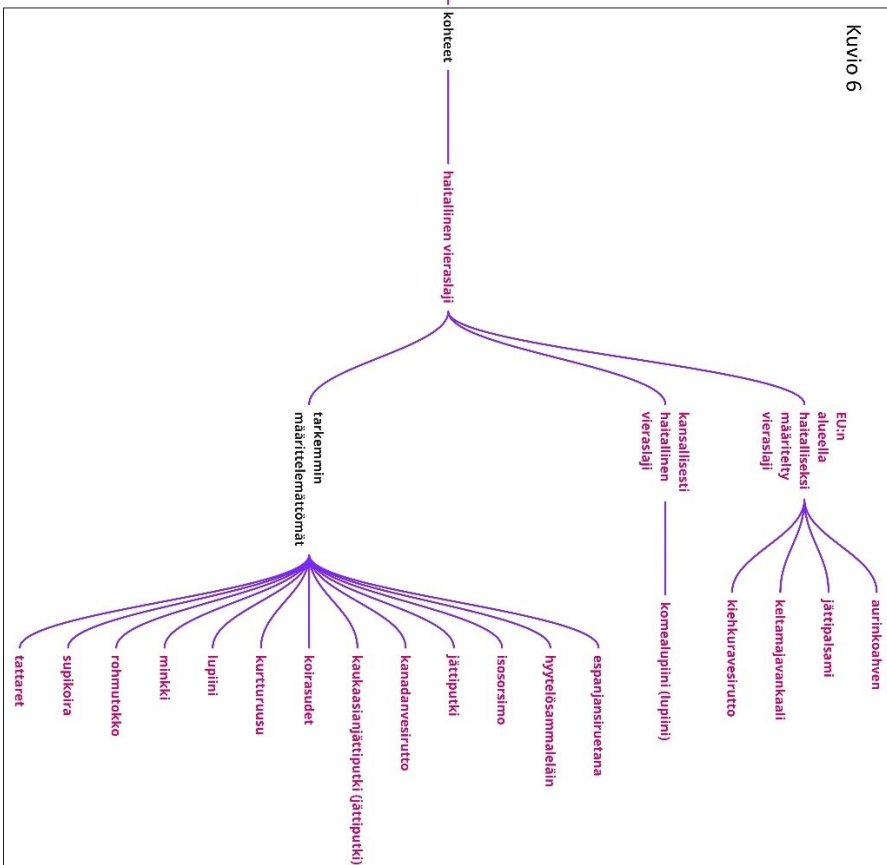
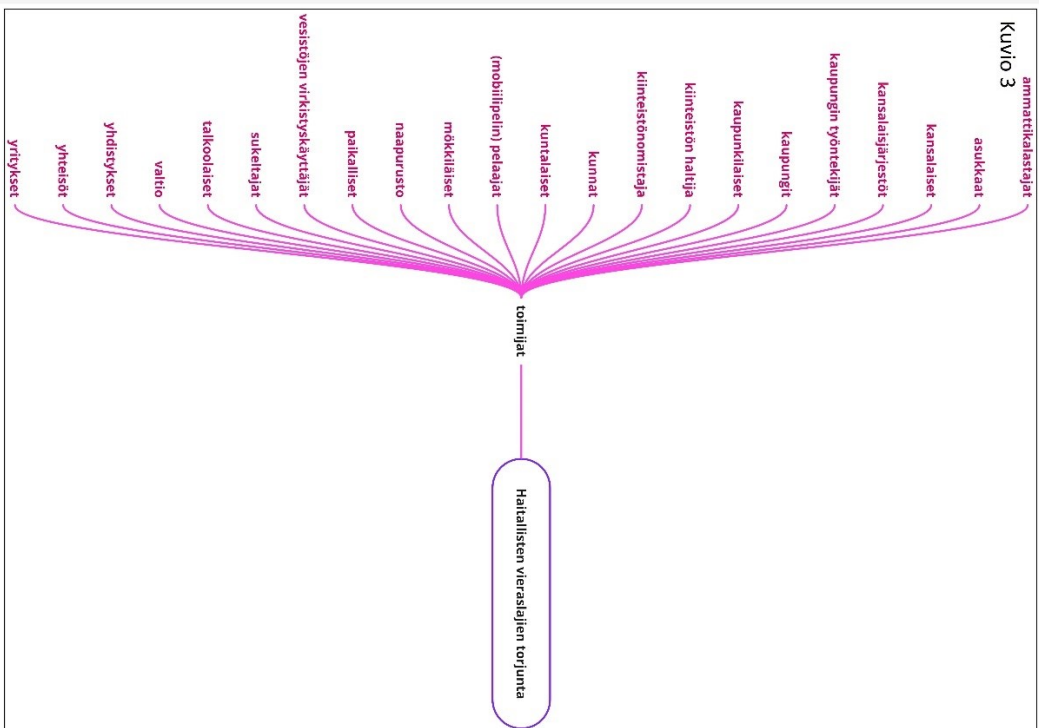
Liite 1. Aineisto

Aineisto	
Yleiskieli- set tekstit, tekstin ot- sikko ja jul- kaisupäi- vämmäärä	<ol style="list-style-type: none"> 1. Oulun yliopisto ja Luonnonvarakeskus mukana selvittämässä koirasuisien DNA-testausta (26.4.2023) 2. Vieraslajien torjuntaan saa anoa avustusta ely-keskukselta (3.5.2023) 3. Vieraslajikasveja etsitään Tampereella kohta mobiilipelin avulla (8.5.2023) 4. Kuopiossa torjutaan jättipalsamia mobiilipelin avulla – lajihavainnoilla voi tienata myös rahaa (22.5.2023) 5. Mobiilipelillä kartoitettiin Kajaanin kadut yhdessä päivässä – videoista näkyy, missä asfaltti tarvitsee kipeimmin korjausta (24.5.2023) 6. Lampaat ennallistavat Vanajaveden rantoja – laiduntajien toivotaan olevan myös tehokas ase vieraslajeja vastaan (31.5.2023) 7. Kasveja tunnistamalla voi tienata liki 200 euroa parissa päivässä – vieraslajien torjuntaa tehostetaan palkkioiden ja pelin avulla (1.6.2023) 8. Etanakävelyn tulos Riihimäellä: 15 kiloa espanjansiruetanoita (6.6.2023) 9. Keski-Suomen Ely-keskus: Tämä kasvi on tuhottava mieluiten juuriaan myöten - keltamajavankaali leviää aggressiivisesti (6.6.2023) 10. Suomeen rantautunut aurinkoahven voi näytkiä ihmistäkin kutukuoppaa suojellessaan (12.6.2023) 11. Haitallinen vieraskala saatiin hävitettyä turkulaisesta lammesta – ensimmäinen kerta Suomessa (13.6.2023) 12. Haitallisia vieraslajeja kitketään, niitetään ja näivetetään Kaakossa tänäkin kesänä (14.6.2023) 13. Ammattikalastajat loukuttavat minkkejä Turun saaristossa (15.6.2023) 14. Näitkö tien laidalla lupiineita? Ilmoita havainto vieraslajista uuteen karttapalveluun (19.6.2023) 15. Kiehkuravesirutto ja aurinkoahven piinaavat lampea Maskussa (21.6.2023) 16. Janakkalaan, Lopelle ja Hattulaan rahaa vieraslajien torjuntaan (22.6.2023) 17. Hattulassa torjutaan jättipalsamia talkoilla (27.6.2023) 18. Kankaanpääläiset halutaan tunnistamaan vieraslajeja uuden mobiilipelin avulla – jokaisesta havainnosta maksetaan euro (3.7.2023) 19. Jättipalsamia pannaan kuriin talkoilla Porissa (5.7.2023) 20. Vieraslaji supikoira on saatu lähes hävitettyä Saaristomerellä (10.7.2023) 21. Lämmin alkukesä voi enteillä vieraslajien lisääntymistä vesistöissä, ely-keskus pyytää ilmoittamaan havainnoista (11.7.2023)

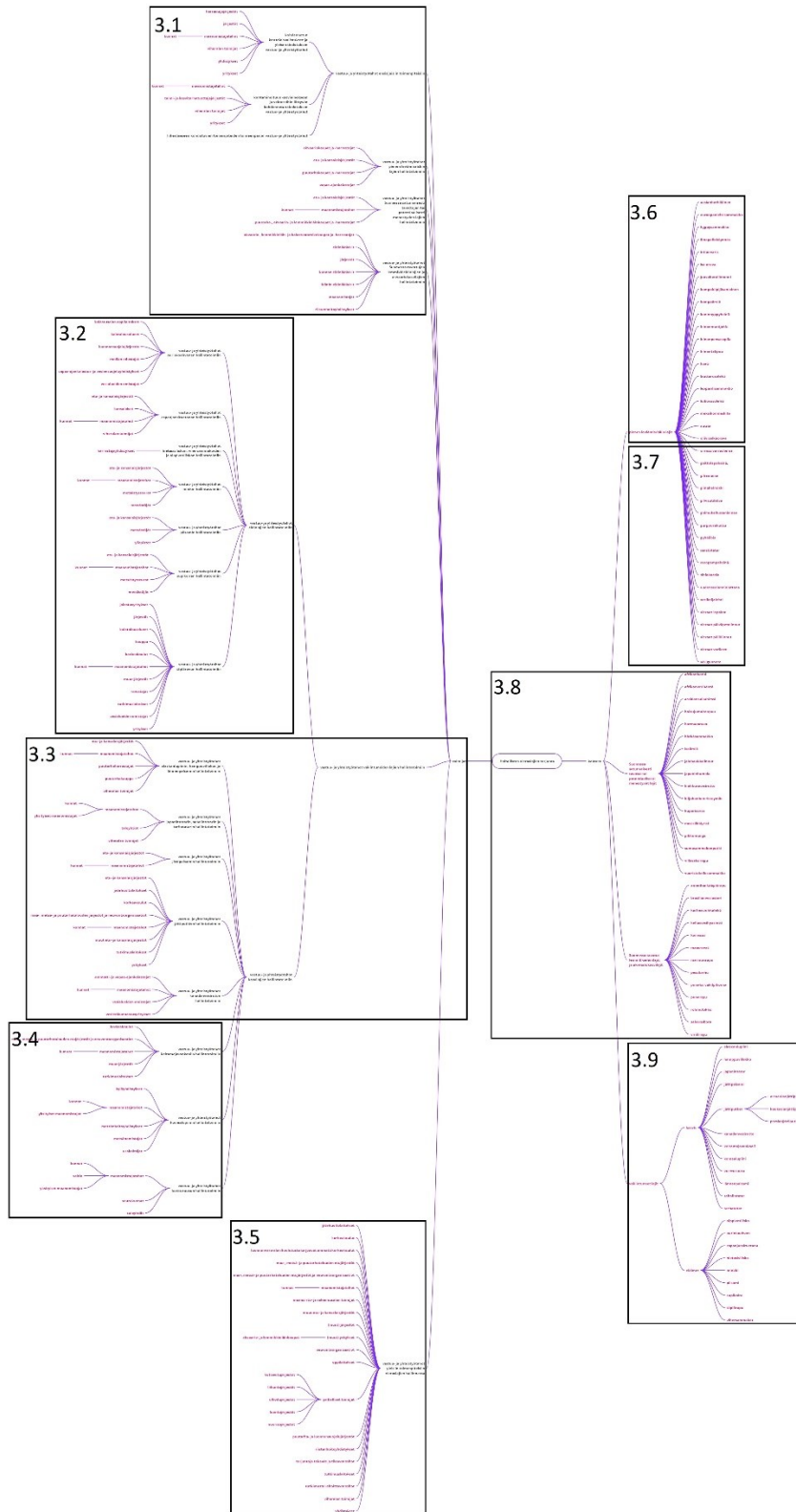
Aineisto	
	<p>22. Kalakuolemat ja haitalliset vieraslajit vesistöjen riesana – lämmin kesä voi aiheuttaa ongelmia (12.7.2023)</p> <p>23. Vieraslajit vaanivat myös pinnan alla eikä niistä pääse kokonaan eroon millään (14.7.2023)</p> <p>24. Seinäjoella kitketään jättipalsamia ja komealupiinia jo kolmatta vuotta soolotalkoilla (19.7.2023)</p> <p>25. Vieraslajit ovat monelle jokakesäinen riesa – yrittäjä Kimmo Kärki keksi myrkyttömän keinon, joka tepsii rikkakasveihin (19.7.2023)</p> <p>26. Vieraslajitalkoisiin kaivataan lisää väkeä Kuopiossa ja Joensuussa – helposti leviävän jättipalsamin poistaminen vaatii sitkeyttä ja intoa (20.7.2023)</p> <p>27. Säännöllinen torjunta on paikoin taannuttanut vieraslajeja Kokkolassa (20.7.2023)</p> <p>28. Vesilahden jättipalsamitalkoisiin ei tarvitse ilmoittautua etukäteen: kunta osoittaa paikan, jossa voi kitkeä haittakasveja oman aikataulun mukaan (27.7.2023)</p> <p>29. Tähtäimessä jättiputki, lupiini ja jättipalsami – vielä ehdit tuhoamaan vieraslajeja tänä kesänä (4.8.2023)</p> <p>30. Kuopiossa on onnistuttu keräämään mobiilipelin avulla jo yli 500 jättipalsamihavaintoa (4.8.2023)</p> <p>31. Loppi ja Janakkala kitkevät vieraslajeja talkoilla (8.8.2023)</p> <p>32. Kiehkuravesiruton valtaama lampi tyhjennetään syyskuussa – vastavaa ei ole kokeiltu aiemmin missään (23.8.2023)</p> <p>33. Metsähallitus pyytää havaintoja saariston minkeistä ja supikoirista – tekee vieraspetopyyntejä Virolahdelta Tornioon (25.8.2023)</p> <p>34. Laihian kunta pyytää apua vieraslajien kartoittamisessa (30.8.2023)</p> <p>35. Tällainen on haitallisten vieraslajien tilanne Suomessa (4.9.2023)</p> <p>36. Uimalampi pumpataan tyhjäksi – Paimiossa kokeillaan poistaa vieraslaji uudella tavalla (8.9.2023)</p> <p>37. Haitallista vieraslajia löydettiin uusista lammista Paimiossa – sukeltajat riipivät kiehkuravesiruttoa käsin (2.10.2023)</p> <p>38. Paimio pyytää asukkaiden apua taistelussa kiehkuravesiruttoa vastaan (6.10.2023)</p> <p>39. Kuka päästi aurinkoaivien lampeen? Haitallinen vieraslaji levinnyt Pirkanmaalle (10.10.2023)</p> <p>40. Jättipalsamin torjunta osoittautunut hankalaksi ja pitkäkestoiseksi urakaksi Porissa (11.12.2023)</p>
Virkakieliset tekstit, tekstin otsikko ja julkaisupäivämäärä	<p>1. HALLINTASUUNNITELMA HAITALLISTEN VIERASLAJIEN TORJUMISEKSI – YHDISTETTY SUUNNITELMA (23.8.2023)</p> <p>2. HALLINTASUUNNITELMA HAITALLISTEN VIERASLAJIEN TORJUMISEKSI 13.3.2018, 23.5.2019, 27.10.2020 ja 2.6.2021 HYVÄKSYTTYJEN HALLINTASUUNNITELMIEN TÄYDENNYS (25.4.2024)</p>

Aineisto	
Säädöskieliset tekstit, tekstin otsikko ja julkaisupäivämäärä	<ol style="list-style-type: none"><li data-bbox="400 268 1364 302">1. Laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta (30.2.2015) <li data-bbox="400 306 1364 385">2. Valtioneuvoston asetus vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta (23.5.2019) <li data-bbox="400 389 1364 535">3. Valtioneuvoston asetus vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 §:n ja liitteiden muuttamisesta (3.8.2023)

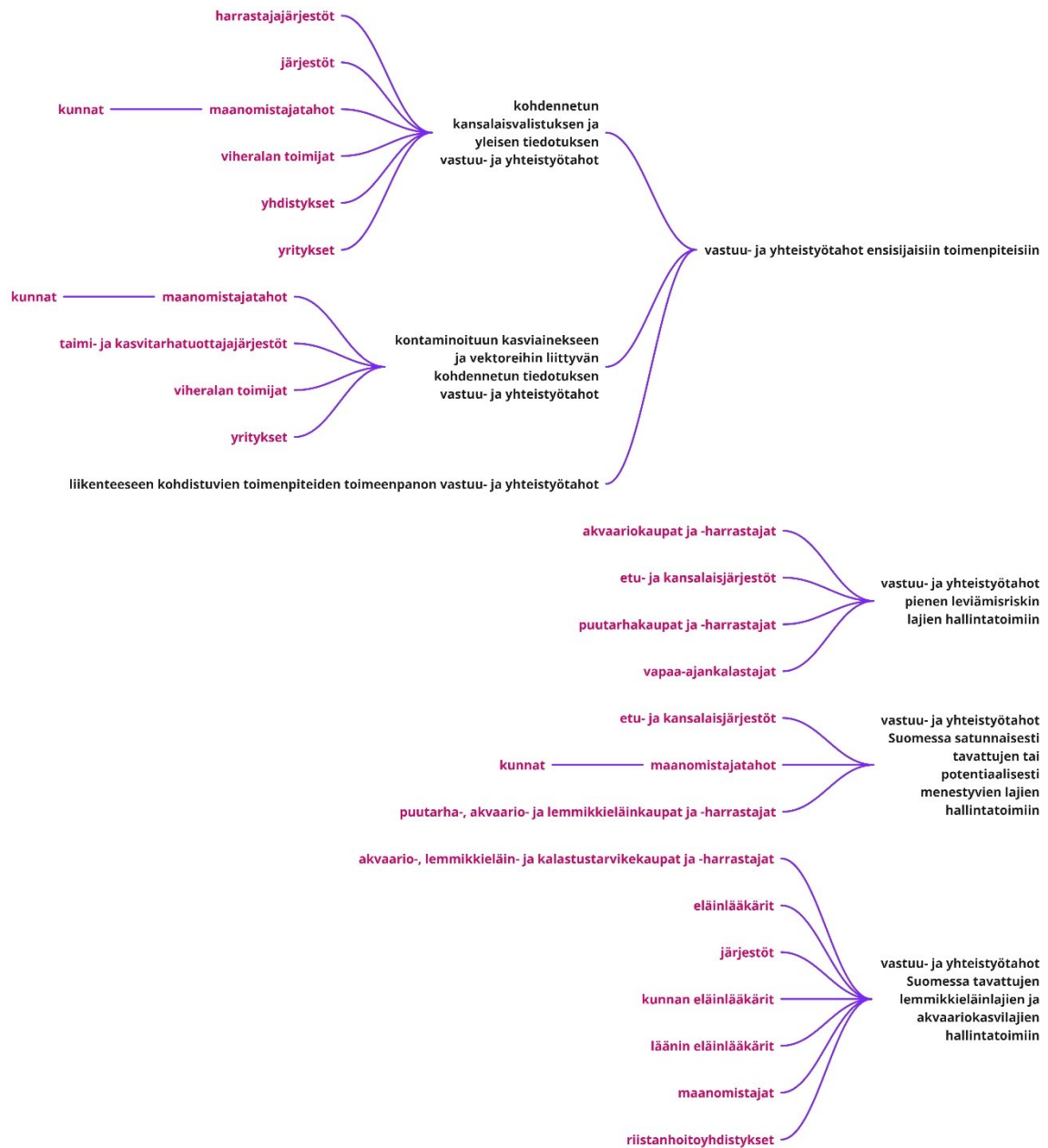
Liite 2. Satelliittimalli: Yleiskieliset toimijat

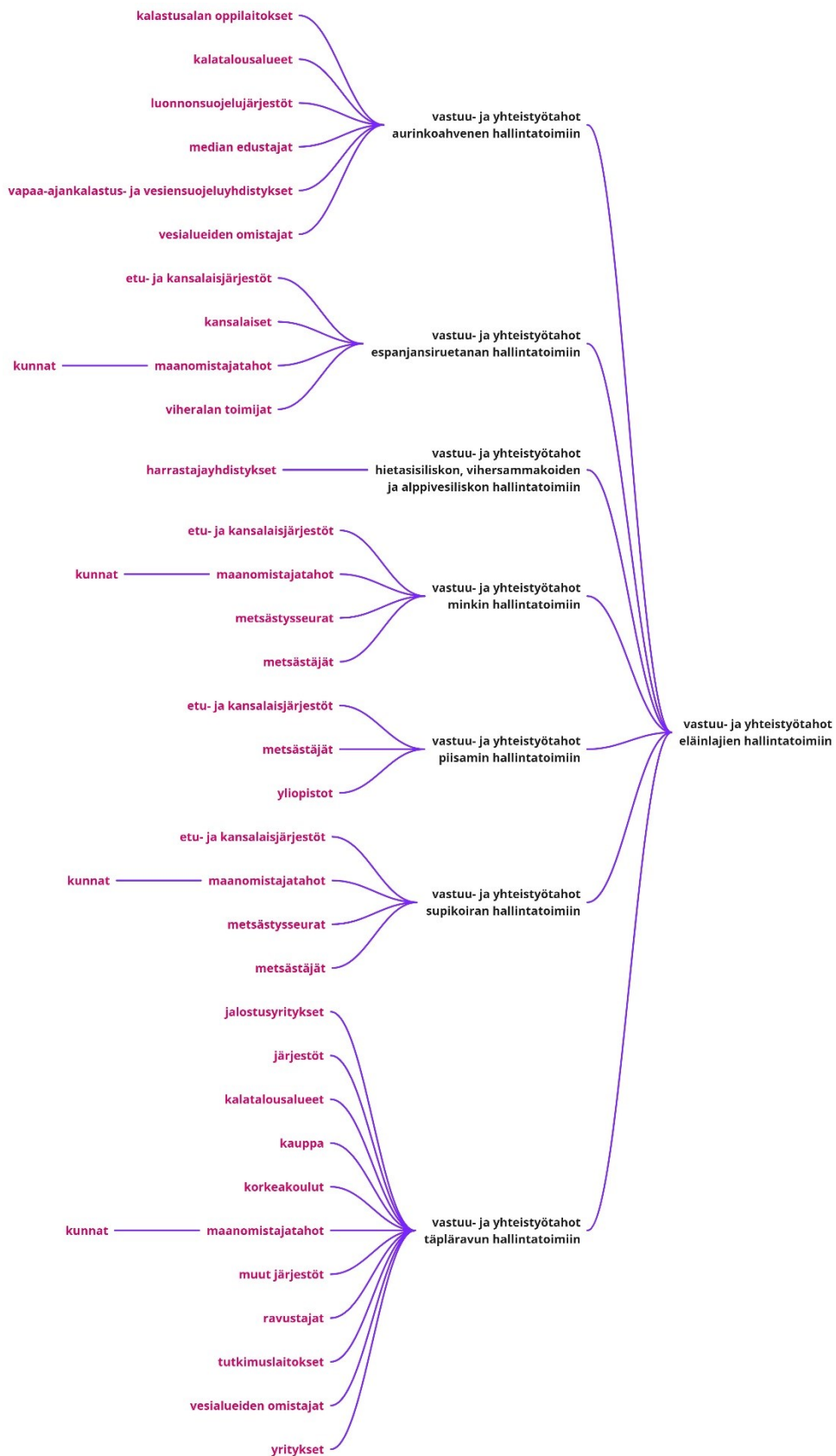
Liite 3. Satelliittimalli: Virkakieliset tekstit, hallintasuunnitelma v. 2021

Liite 3.1 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.1, 'toimijat'

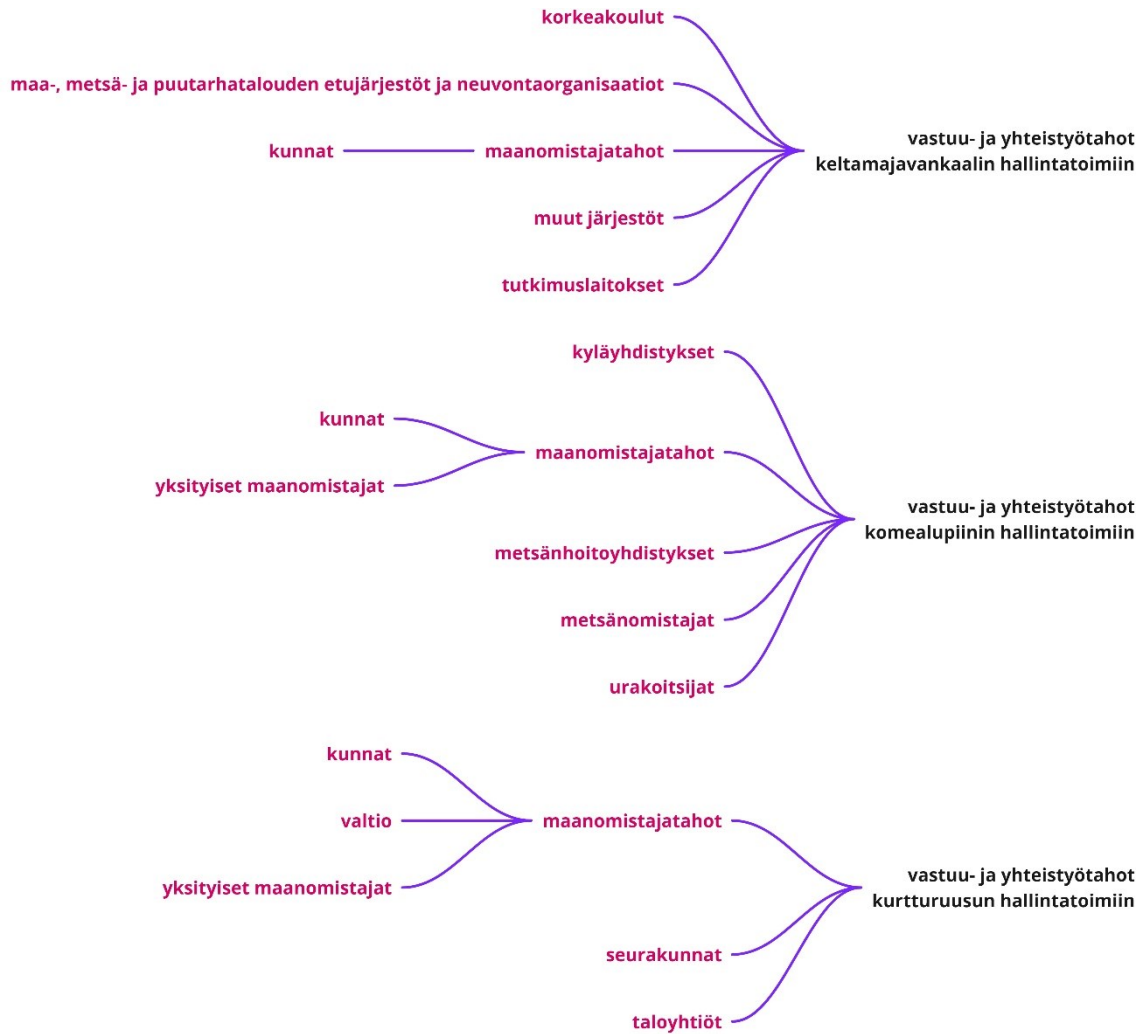

Liite 3.2 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.2, 'toimijat'

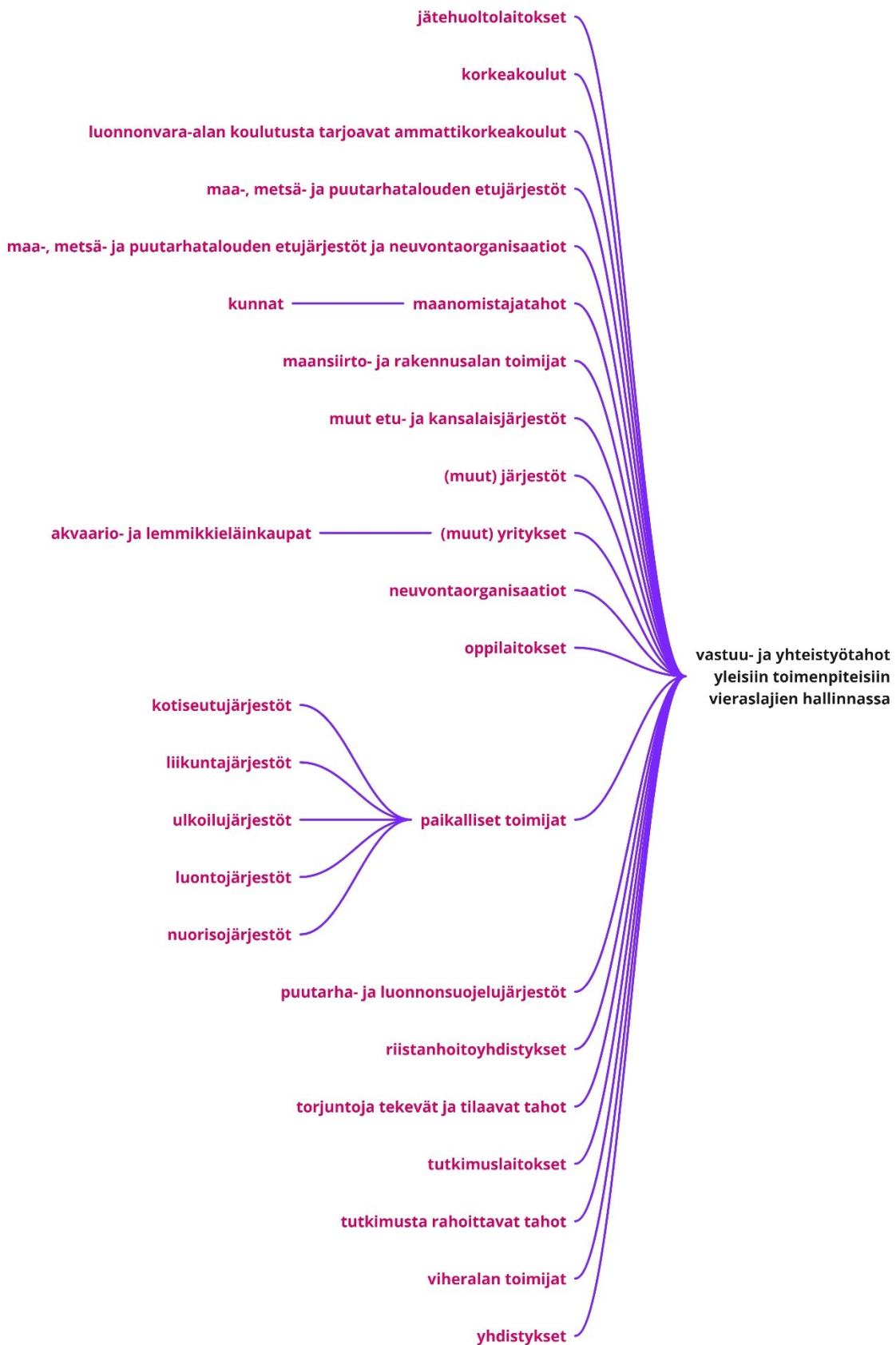

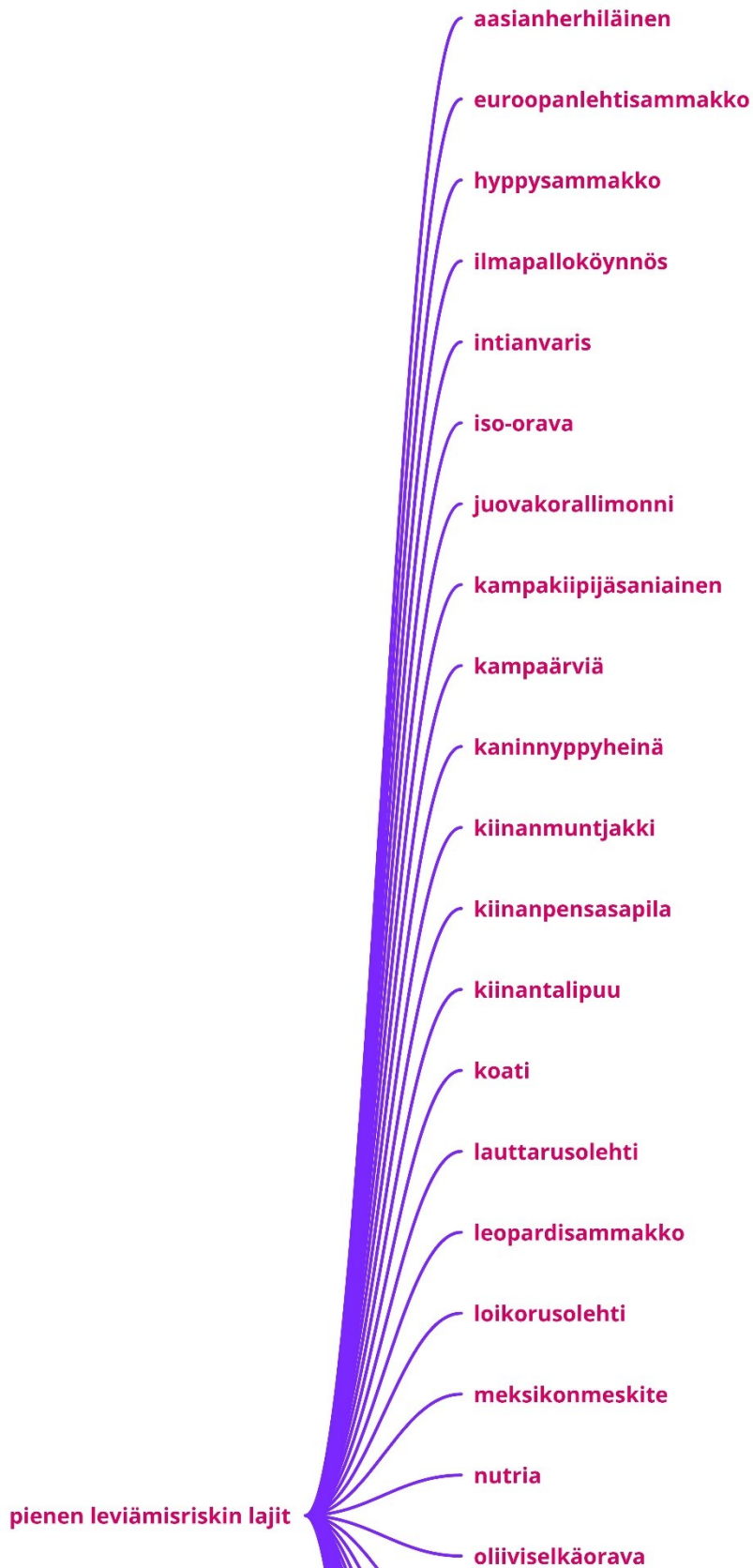
Liite 3.4 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.4, 'toimijat'

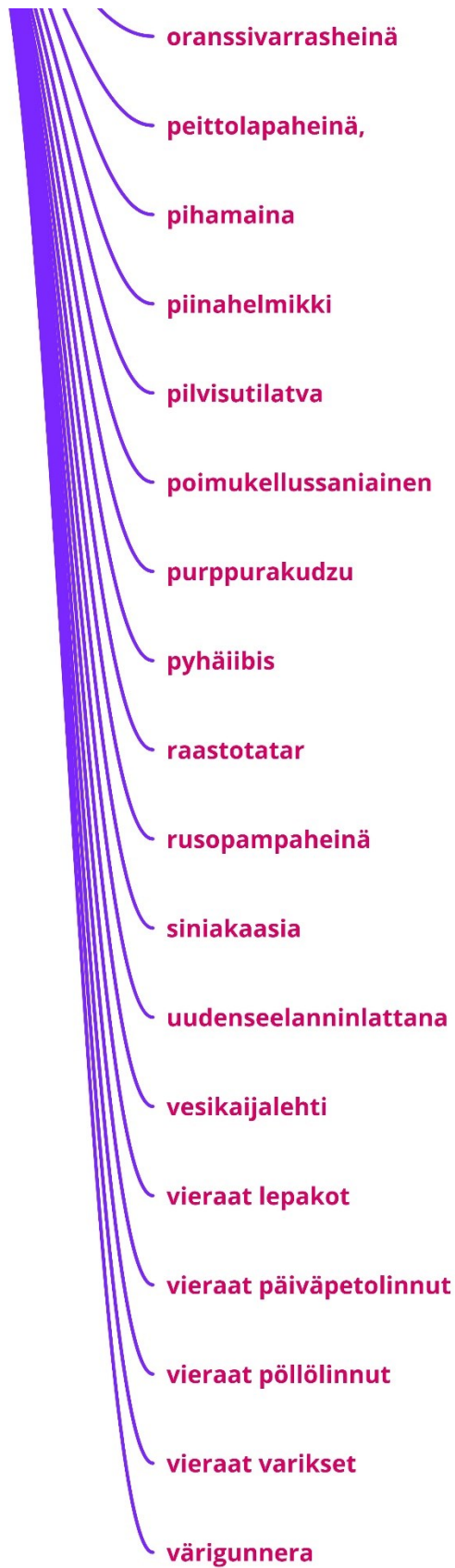

Liite 3.5 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.5, 'toimijat'

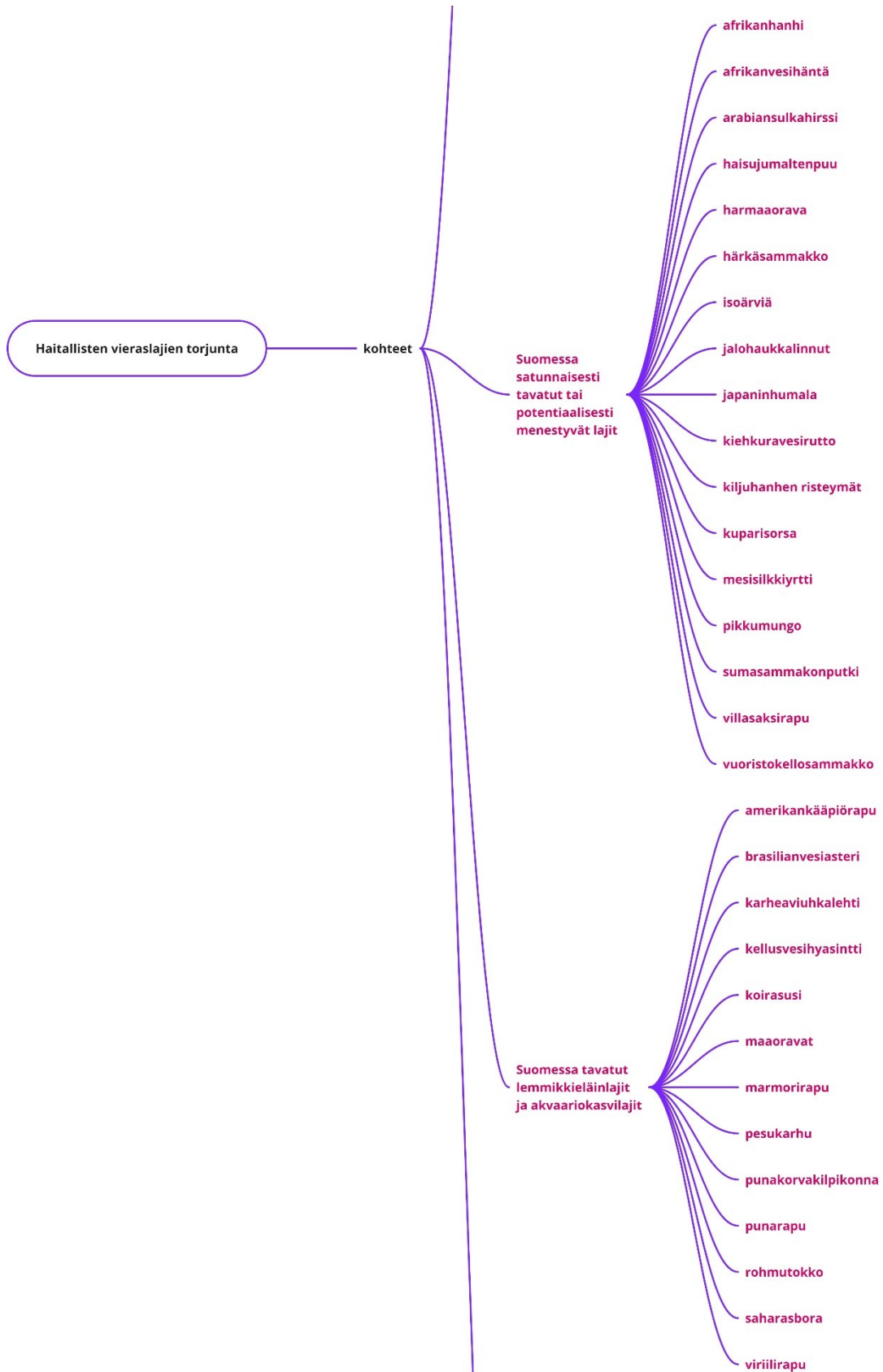

Liite 3.6 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.6, 'kohteet'

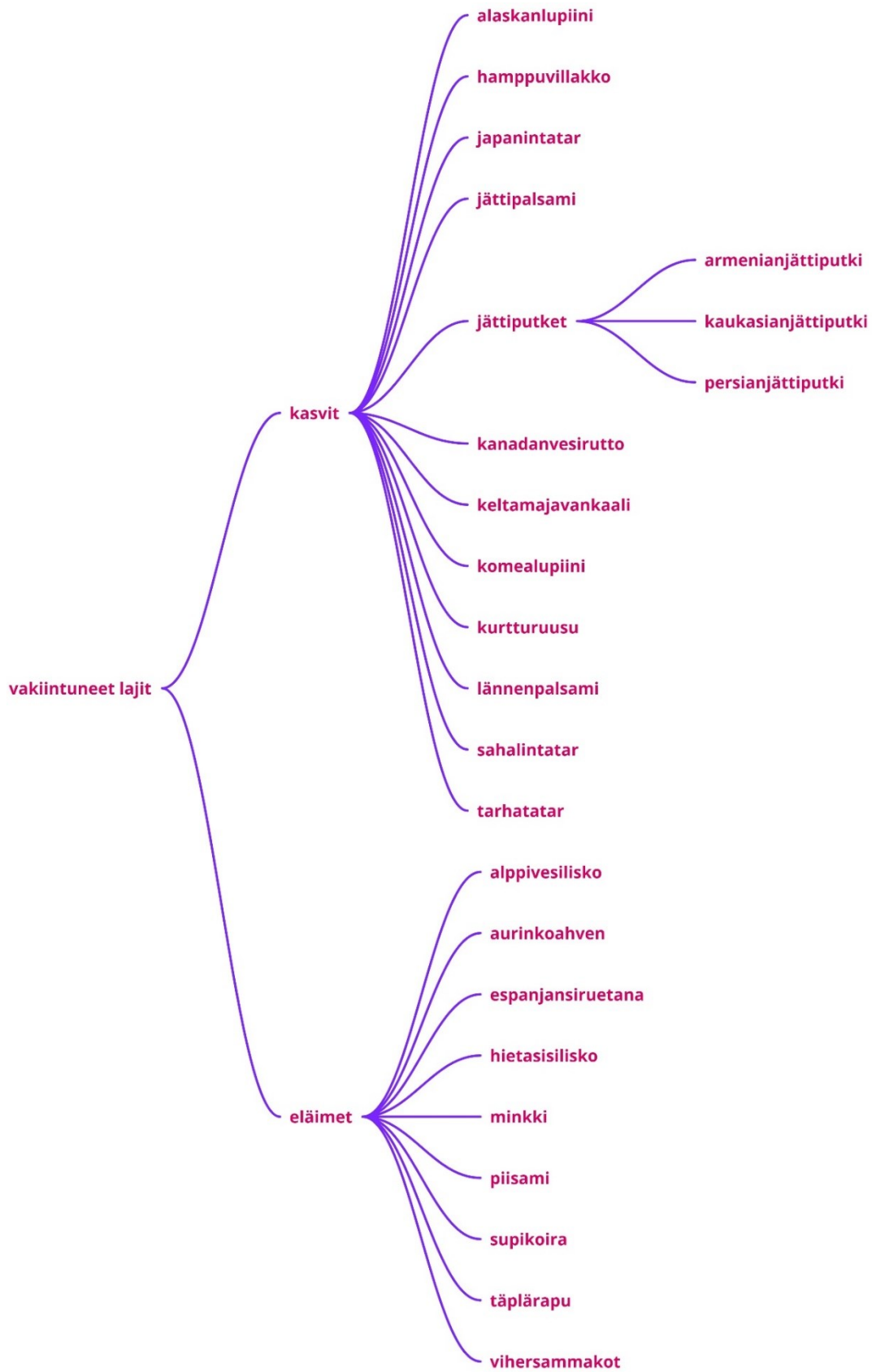

Liite 3.7 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.7, 'kohteet'

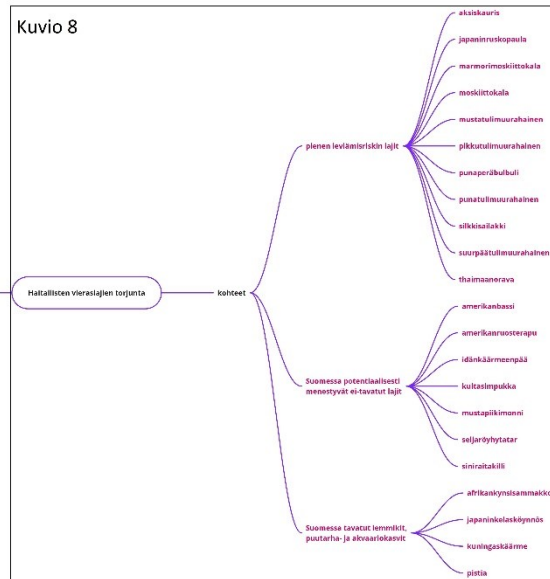
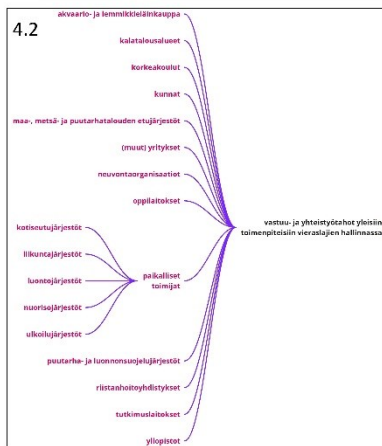
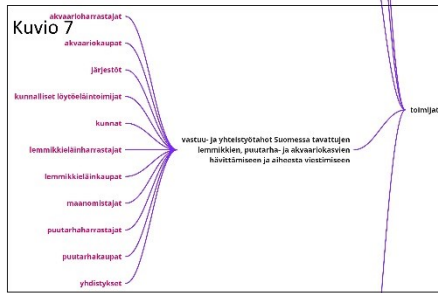
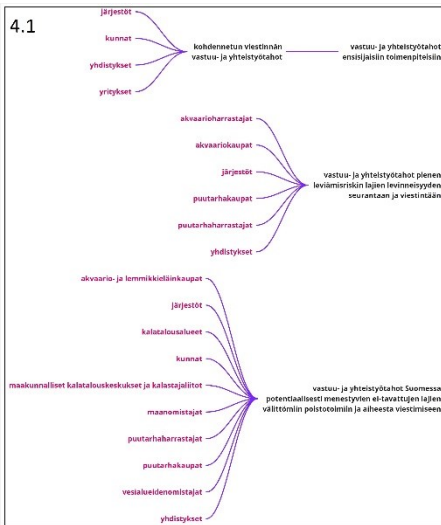
Liite 3.8 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.8, 'kohteet'

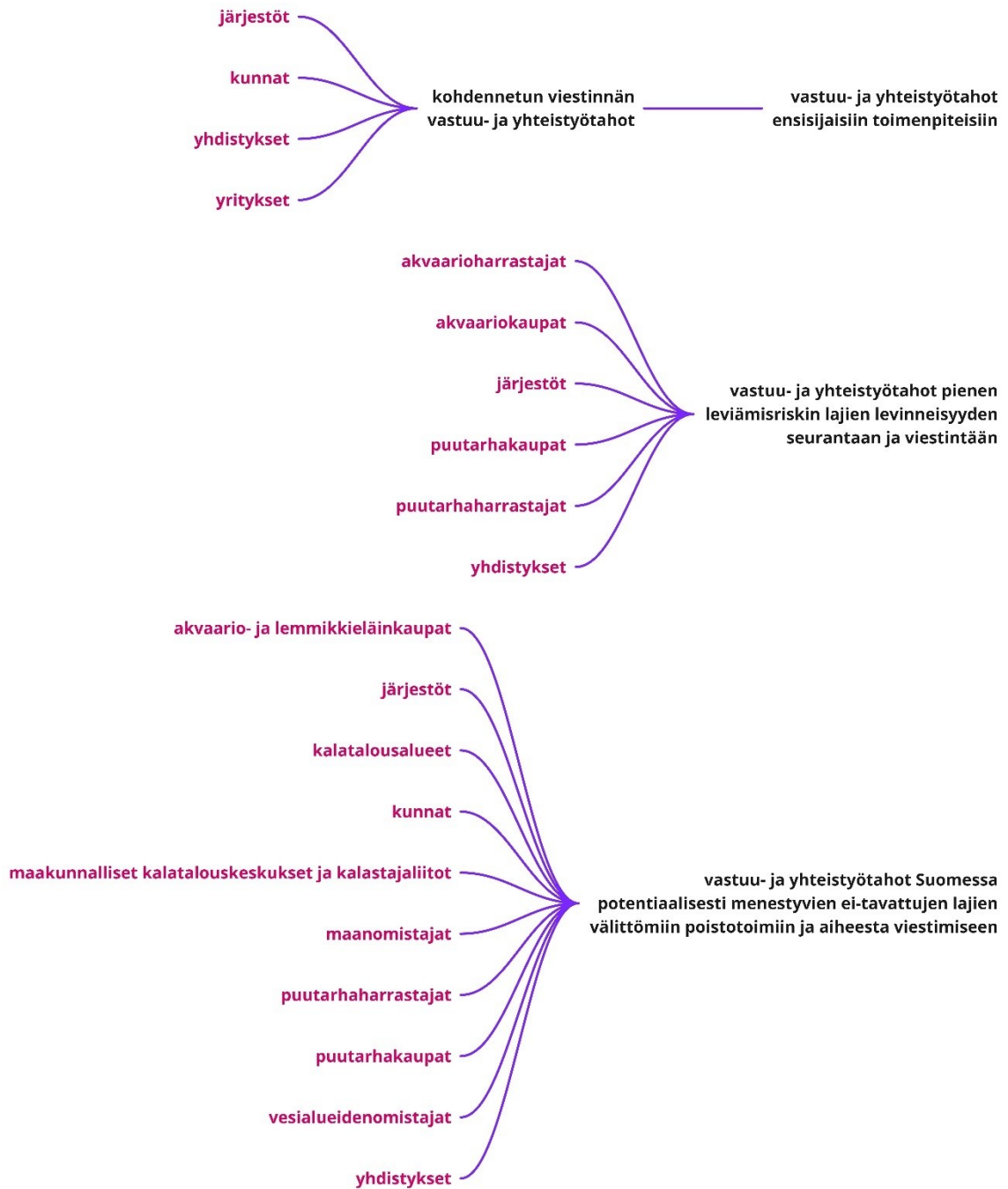
Liite 3.9 Hallintasuunnitelma v. 2021, osakuva 3.9, 'kohteet'

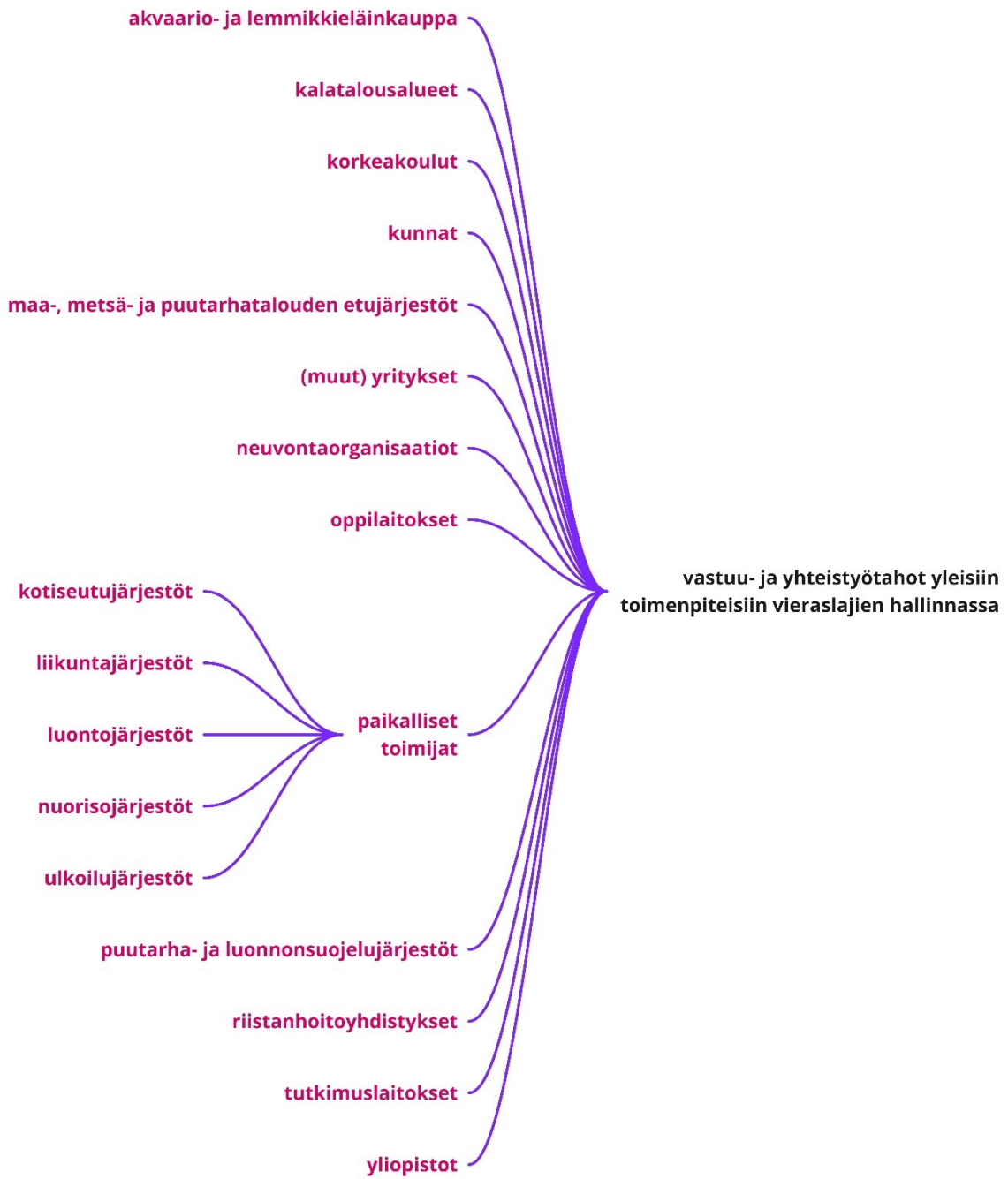
Liite 4. Satelliittimalli: Virkakieliset tekstit, hallintasuunnitelma v. 2024

Liite 4.1. Virkakieliset tekstit: osakuva 4.1, 'toimijat'

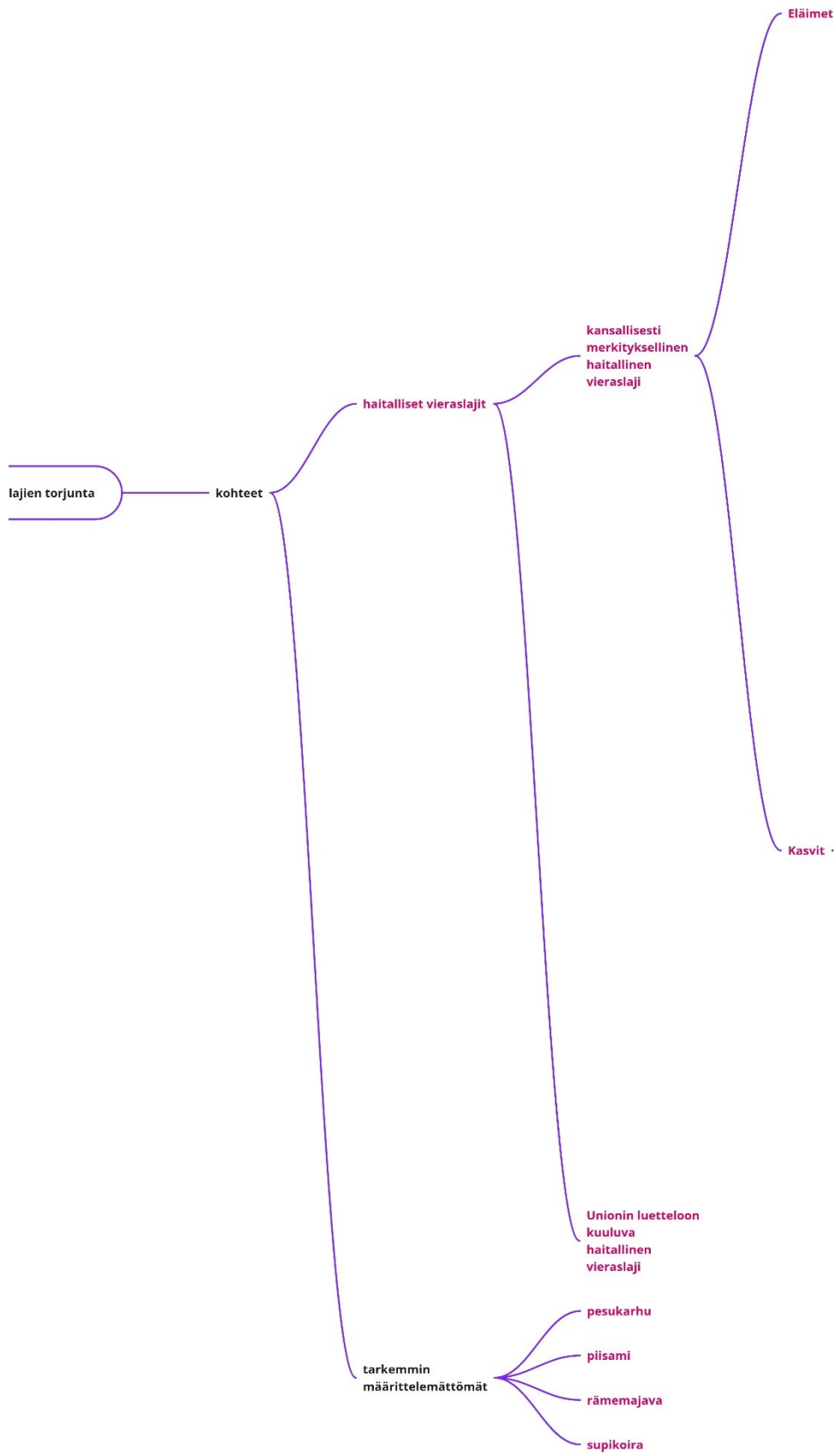

Liite 4.2. Virkakieliset tekstit: osakuva 4.2, 'toimijat'

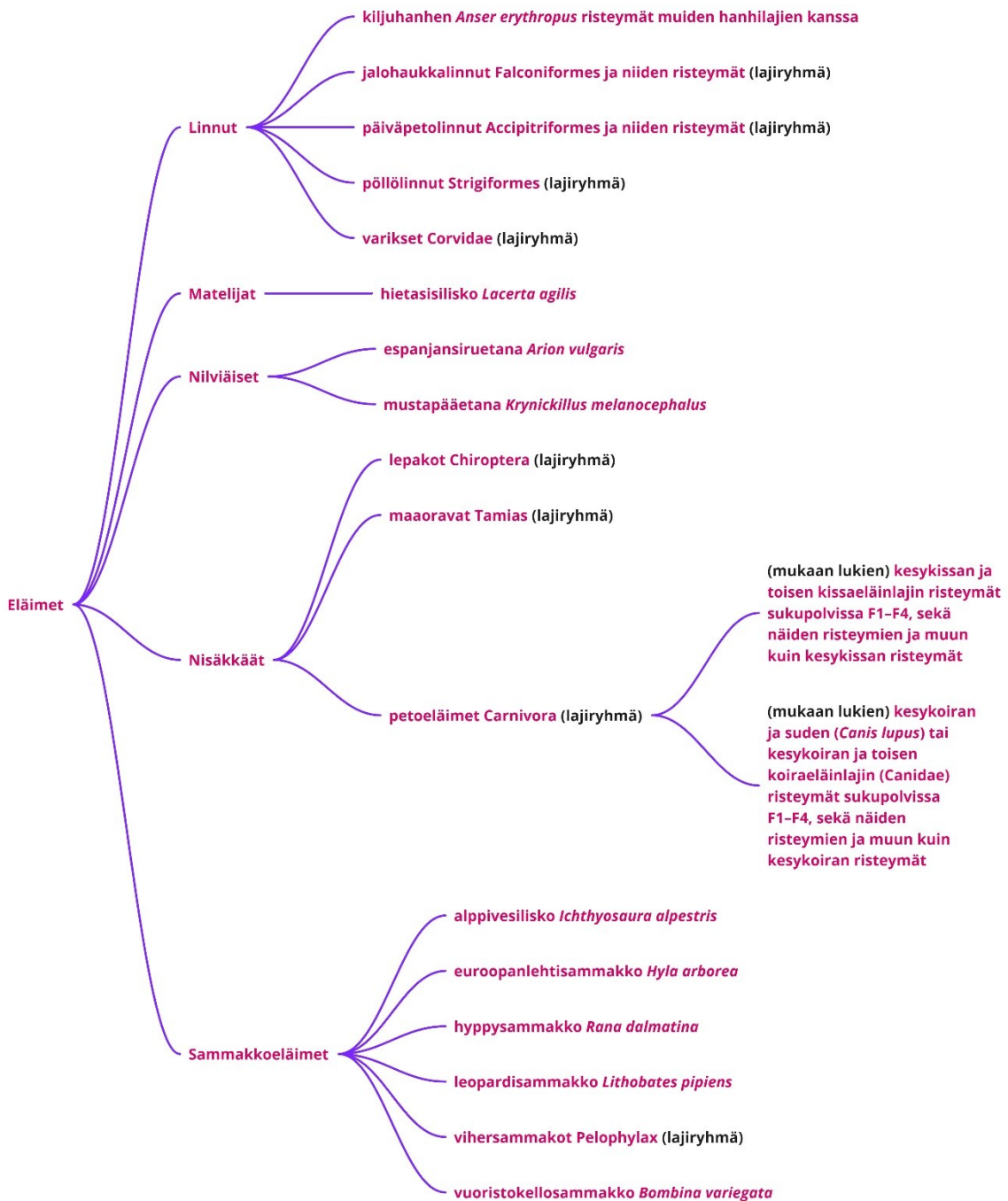

Liite 5.1. Säädoskieliset tekstit: osakuva 5.1, 'kohteet'

Liite 5.2. Säädoskieliset tekstit: osakuva 5.2, 'kohteet'

Liite 5.3. Säädoskieliset tekstit: osakuva 5.3, 'kohteet'

